Mehmet Ali Aybar

NEDEN SOSYALİZM

BDS
YAYINLARI

NEDEN SOSYALİZM

NEDEN SOSYALİZM

ÖNSÖZ

Azgelişmiş ülke kapitalizmi ile bir yere varamayız; ilerlemiş ülkeleri yakalayamayız. Nitekim 200 yıldır bir yere varamadık, çemberi kıramadık. İlerlemiş ülkelerle aramız daha da açıldı. Üstelik bu düzende emekçi halkımızın insanca yaşaması da olanaksız. Bir avuç insan holdingleri ile, bir avuç insan da holdinglerin koruyucusu olarak, bu dışa bağımlı sömürü düzenini sürdürüyorlar. Ve de sen emekçi arkadaş, her gün biraz daha ufalan ekmeğinle yaşamaya uğraşıyorsun, mütevekkil... Görmüyor musun haksızlıkları? Görmüyor musun sırtından gününü gün edenleri? Oysa 26 yıl önce bir umut belirmişti: senin gibi emekçi 12 kişi Türkiye İşçi Partisini kurmuşlardı. Ve 1965 seçimlerinde bu parti Millet Meclisine 15 milletvekili sokmuştu. 15 kişi nedir deme... Tüm öteki partileri hizaya getirmişti. Her konuşmada, ilk kez sen vardın Meclis kürsüsünde. Senin dertlerin dile getiriliyordu... Tabii yasaları değiştiremiyordu bu 15 işçi temsilcisi. Ama haksızlıkları her vesileyle vurguluyordu. Besbelliydi ki, ileriki seçimde daha çok milletvekili çıkaracaklardı... Yasayı değiştirdiler. Parasız bir partinin Millet Meclisine girmesini çok, çok zorlaştırdılar. Ve 1969 da TİP Meclise sadece iki milletvekili sokabildi. Partinin başını yemek için uğraşılıyordu. Nihayet Anayasa Mahkemesi Türkiye İşçi Partisi'nin kapatılmasına karar verdi. 1975'te emekçi halkın haklarını savunan partiler gene kuruldu. Ve 12 Eylül darbesi bu partileri de kapattı. Millet Meclisini ve öteki partileri kapattığı gibi... Ve ardından devrimci sendikalar (DİSK) hakkında davalar açıldı. Yöneticileri hapse atıldı. Yeni yasalar çıkartıldı. İşçi hakları, özgürlükleri, toplantı ve gösteri hak ve özgürlükleri, düşünce özgürlüğü iyice sınırlandırıldı. Bu yok edilen özgürlükler, aslında senin özgürlüklerindi, emekçi arkadaş. Senin haklarının savunulmasını hedef alan yasaklardı. Yani 12 Eylül darbesi aslında sana karşı yapılmıştı. Ama generallerin gösterdiği gerekçe ANARŞİ idi. Anarşiye dur demek için Devlete elkoymuşlardı. Öyle diyorlardı. Ama heryerde Sıkıyönetim vardı. Neden anarşik olayların üzerine gidilmemiş? Neden anarşi ile gereği gibi mücadele edilmemişti? Sanki 12 Eylül'e zemin ve gerekçe hazırlanıyordu...

Ama asıl bir de şu dikkat çekiyordu: kimse bu gencecik halk çocuklarının neden silahlı mücadeleye kalkıştıklarını sormuyordu. Neden hayatları pahasına bu işlere girişmişlerdi? Ne idi onları silahlı mücadeleye iten etken? Aradan yedi yıl geçti; askeri Mahkemeler kuruldu. Bu gençler yargılandılar; bir kısmı idam sehpalarında can verdi ve de bir kısmı hâlâ cezaevinde... Ama kimse bu gençlere neden si-

laha sarıldıklarını sormadı. Suçları sabit görüldü ve 146. maddeyle ölüme ya da 141 ve 142. maddelerle ağır hapis cezalarına çarptırılmakla yetinildi. Kimse onlara **«Anayasal düzeni zorla değiştirmeğe neden teşebbüs ettiniz?»** sorusunu yöneltmedi... Sen merak etmedin mi neden sorulmadı emekçi arkadaş?... Sormadılar, çünkü yanıtın ne olacağını tahmin ediyorlardı, biliyorlardı. Zaten gençler savunmalarında söylediler. Onları elde silah mücadeleye iteleyen neden, senin kısıtlanmış haklarındı emekçi arkadaş. Ve senin ülken olan gerikalmış Türkiye idi. Sen insanca yaşamıyordun; ve Türkiye gerikalmış, dışa bağımlı ülkemiz, savaşta ilk nükleer hedef olacak, yani on milyonlarca insanımız yok olacaktı. Türkiye ABD'nin ileri karakolu idi...

27 Mayıs 1960'dan 12 Eylül 1980'e kadar, üçü başarılı ikisi başarısız, beş hükümet darbesi. Yani Silahlı Kuvvetler, dört yılda bir darbe yapmış... Emir ve komuta zincirinin başında olanlar, durum değerlendirmesi yapıyorlar, «müdahale etmemiz gerekiyor!» diyorlar ve Devlete el koyuyorlar. Devlet organları arasında, Anayasa ve yasaların işbölümü yaptığı çağdaş bir toplumda, olacak iş değildir bu. Bu gibi durumlarda sözü edilen, İç Hizmet yasasının ünlü 35. maddesine de aykırıdır üstelik. Çünkü Cumhuriyeti kollama, koruma görevinin Anayasa ve yasalar çerçevesinde gerçekleştirileceği, 35. maddede pek açık olarak ifade edilmektedir. Başka bir yorumu olmaz. Orduyu hakem yaparsanız, ne hukuk devleti kalır, ne hukukun üstünlüğü ilkesi, ne de demokrasi...

İngiltere'de İRA; Fransa'da Korsikalılar, Basklar; İspanya'da gene Basklar; Almanya'da Bader-Meinhof; İtalya'da Kızıl Tugaylar... Amerikan komutanını öldürdüler, cesedini de bir otonun bagajına koyup, telefonla, «filan sokakta» diye polise haber verdiler. Yani şiddet olayları, bir bizde değil, her yerde. Ama bu uygar ülkelerin hiç birinde, ordu devlete elkoymuyor, Meclis ve partileri kapatmıyor, demokrasiyi askıya almıyor. Neden acaba? O ülkelerdeki generaller daha mı az yurtsever? Elbette hayır. Sadece Devlet içindeki Anayasal işbölümüne saygılılar. Bu parlatmentonun, hükümetin görevi diye düşünüyorlar, her halde. Ama müdahale etmemelerinin asıl nedeni, halkın buna izin vermiyeceğini bilmeleridir. Batı demokrasilerinde, demokrasinin sahibi halktır. Hiç bir general halkın seçtiği Meclisi feshetmeğe cesaret edemez. «Egemenlik ulusundur» ilkesi göstermelik bir ilke değildir. Faşist hareketler bile, halkın bir kesiminin desteği ile iktidara gelmişlerdir. Komünist partiler de artık halkın oyları ile iktidar olacaklarını söylüyorlar. Kısacası oralarda demokrasi var, bizde oralardaki demokrasi yok... Halkımız ne tam bilinçli, ne de örgütlü. Bu boşluğu generallerimiz dolduruyor, demokrasiyi yola sokmak, teröre dur demek için devlete el koyuyorlar. Ne var ki, tepeden inme buyruklarla ne demokrasi rayına oturtulur, ne de terör durdurulur. Nitekim olmamıştır. 12 Mart'ta demokrasinin yeşeren dalları kesilmiş, 12 Eylül'de ise

demokrasi kökünden sökülmüştür. Sosyal olayları değerlendirirken Türkiye'nin 1947'den beri bağımlı bir ülke olduğunu; ülkemizde ABD'nin üsleri bulunduğunu; Amerika'nın bir ileri karakolu haline geldiğimizi, asla aklımızdan çıkarmayalım. Kırk yıldır Amerika'ya bağlıyız. Ülkemizde Amerikan misyonları var. Amerika'dan askeri, ekonomik yardımlar alıyoruz. Dış borç toplamı 35 milyar dolar. Amerika ile ikili antlaşmalar imzalandı. Başkomutanı Amerikalı olan NATO'ya girdik. Savaşta Nato planları uygulanacak ve her halde Anavatan topraklarının karış karış savunulması stratejisi, yani Atatürk'ün «hattı müdafaa yok, satlı müdafaa var» stratejisi uygulanmayacak. Bunun böyle olacağını, Nato manevralarının daha çok çıkarma manevraları biçiminde olmasından da anlıyoruz. Subaylarımız Amerikada staj görüyorlar. Ve her halde savaştan önce, Türkiye'de ne gibi önlemler alınması gerektiği de öğretiliyor subaylarımıza. Bu önlemlerden bir bölümünün de Sol hareketlerin tasfiyesine ilişkin önlemler olabileceğini düşünmek, acaba yanlış mı olur dersiniz... Pentagon'un demokratik özgürlükler yanlısı olduğunu sanmak safdillik olur. Aslında Amerika Türkiye'de demokrasinin göstermelik olmasını ister. Sosyalit bir partiye ise kesinlikle karşıdır: Helc bu Sosyalist parti TİP gibi, SDP gibi ikili Anlaşmalara, Natoya kesinlikle karşı bir parti olursa... Oysa Nato'dan çıkmak, ikili antlaşmaları feshetmek, Türkiye için kaçınılmaz bir zorunluktur. Ulusumuzun yaşaması, gelecek savaşta yansız, savaş dışı kalmamıza bağlıdır.

Evet Sol'un karşısında, Silahlı kuvvetler ve Amerika var. Her yola baş vurulacaktır, Sosyalist bir partinin yaşatılmaması için. Ama buna karşın gene de Sosyalist parti kurulmalıdır. Çünkü emekçi halkımızın hakları ancak sosyalist parti tarafından savunulur. Yurdu saran tehlikeleri ancak sosyalist parti yardımcı olur. Ve sosyalist parti ancak tezgahlanan oyunları halka duyurur ve halkı politik bilinç düzeyinin hızla yükselmesini sağlayabilir ve halkı örgütlerse, tezgahlanan oyunları bozabilir. Ama bunun için önce tüm sosyalistlerin bir çatı altında toplanmaları gerektir.

Türlü tehlikelerle sarılmışız. İrtica, yani İslam devleti düşüncesi dolayında gelişen hareketler, gün geçtikçe yaygınlaşıyor, güçleniyor. Bu tehlike ile gerçekten kim savaşıyor: Aslında hükümetin savaşması gerek, laik (!) Türkiye Cumhuriyetinde. Çünkü laikliğin halka benimsetilmesi bir eğitim sorunudur. Ama başbakan resmi görevle gittiği Arabistanda Umre ziyareti yapıyor. Laik bir cumhuriyetin Başbakanı, görev yaptığı sürece bu gibi din vecibelerini yerine getiremez. Umreye resmi görevi sona erince gider. Laik Türkiye'nin Cumhurbaşkanı, Ramazanda halka hitap ederken susayınca, dinsel öğretiden kaynaklanan bir gerekçe göstererek: «biz seferi sayılırız» diyemez. Bunlar küçük iki örnek ama anlamlı. Malum balık baştan kokar. Çok parti rejimine

geçildiğindenberi, hükümetler ve sağcı partiler, CHP dahil, laiklik ilkesinde taviz vermeğe başlamışlardır. İlk tavizleri Demokrat Parti verdi; ardından Halk Partisi ve ötekiler... Ama bu ödünler hiç bir dönemde 12 Eylülden sonra ulaşılan boyutlara varmamıştır. Başbakan ve bakanların iftar yemekleri, cuma namazları bir yana, din eğitimi devlet okullarında zorunlu hale getirilmiştir. İmam Hatip okullarının sayısı hızla arttırılmış. Hacılara, hocalara, mahalle aralarında din dersi veren yobazlara göz yumulmuştur. Yani bir yandan Atatürkçülük iddiaları sürdürülürken, bir yandan da Atatürk'ün baş ilkesi olan laikliğe, çelme üzerine çelme takılmıştır.

Biz herkesin din inançlarına içten saygılıyız. Çünkü insan haklarına saygılıyız. Kırk beş yıldır demokrasi için savaşıyoruz; demokrasinin sosyalizmden ayrılamayacağı bilinci içinde olarak... Ama laik bir devlette ve Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlettir, Cumhurbaşkanının, Başbakanın, hükümet üyelerinin, milletvekillerinin ve tüm devlet görevlilerinin, her ne suretle olursa olsun, dinsel gösteride bulunmalarının anayasayı çiğnemek anlamına geldiği inancındayız.

Çok işimiz var ve çok düşmanımız var. Oysa biz sosyalistler hâlâ birbirimizle uğraşıyoruz. Mutlaka bir çatı altında toplanmalıyız. Bilime inanıyoruz. Bilime inanmak, farklı görüşlerin bilimsel yöntemlerle ortadan kaldırılmasını zorunlu kılar. Hem marksistiz diyeceğiz, yani bir bilim adamının öğretisini benimsediğimizi söyleyeceğiz, hem de anlaşmazlıklarımızı bilim adamları gibi, onların uyguladığı yöntemle, yani görüşlerimizi gerçeklerle karşılaştırarak çözmeğe çalışmayacağız... Olacak şey, kabul edilecek şey değildir bu. Sosyalistlerin bir çatı altında toplanmaları için çağrıda bulunan bir arkadaşınız olarak, nasıl bir sosyalist parti düşündüğümü bu kitapçıkta açıklıyorum. Görüşlerimi tartışmaya açıyorum. İlk sosyalist devrim bilindiği gibi 1917 Ekiminde gerçekleşti. Yetmiş yılını doldurdu sosyalizm. Bugün lerimizin önünde bir sosyalist uygulama gerçeği var. Bu uygulamalar dünyanın bir kesimi sosyalist yönetimler altında yaşıyor. Yani göz-Marksizm-Leninizm adı verilen öğreti doğrultusunda. Marksizm-Leninizm bir dünya görüşü. Bu dünya görüşünün uygulamaya konulması belirli yöntemlerle, ve özellikle belirli bir örgütlenme biçimi ile oluyor. Bunu hatırda tutalım. Bir de karşımızda bir sosyalist toplum gerçeği var, hataları ve sevapları ile... Hatalar yapılmaması olanaksız. Herkes hata yapar. Hele ilk sosyalist devleti kuranların hata yapmış olmaları kadar doğal bir olay düşünülemez. İlk sosyalist devleti kuranların yerine kendinizi koyun. Şaşkına döneriz. Lenin ve arkadaşları büyük iş başardılar, hiç kuşkusuz. Bu tartışılmaz. Ama olumsuz sonuçlar mutlaka tartışılmalıdır. Gerçekleri tartışmazsak, sosyalizm bilimsel bir teori olmaktan çıkar, din haline gelir. Mutlaka tartışacağız. Tartışmak, teorimizi yanlışlardan arındırmak, devrimciler olarak görevimizdir.

Bu kitapçığı bu tartışmayı gündeme getirmek için kaleme aldım. Sosyalist uygulamaların ortak bir hastalığı var: totaliterlik ve bürokrasi... Bu nasıl olmuş? Nerede yanlış bir adım atılmış da, sosyalizmle hiç mi hiç bağdaşmayan bir politik düzen ortaya çıkmış?.. İşte bu kitapçıkta bu sorulara yanıt vermeğe çalıştım. Elbet vardığım sonuçlar kimi sosyalist arkadaşların hoşuna gitmiyecektir. Ama sorunumuz hoşa gidip gitmeme değildir elbet. Sorun doğrunun yanlıştan arındırılmasıdır. Bunu yapmazsak sosyalizm zararlı çıkar. Ve farkında olmadan savunduğumuz teori, bir inanç sistemine dönüşür. Hiç değilse Türkiye'de buna olanak vermemek için önerilerimi tartışmaya açıyorum. Nedir eleştirilerim, nedir önerilerim? Bunları bu kitapta bulacaksınız. Görüşlerinizi, eleştirilerinizi bildirmenizi rica ediyorum.

Sözlerimi noktalamadan genç sosyalistlere seslenmek istiyorum.

İşçi, köylü, öğrenci; genç sosyalistler! Umudumuz sizlersiniz. Gerçek birer sosyalist devrimci olun. Gerçekçi ve akıllı ve de yürekli. Dünyayı başka türlü değiştiremeyiz. Hele Türkiye'yi. Türkiye sade ekonomik bakımdan iflas halinde değil. Üstelik moral çöküntü içinde. Tüm değer yargıları da iflas etmiş, ama kimse farkında değil. Özellikle bu ülkeyi yönetmek için ortaya çıkanlar. Akıllara durgunluk verecek bir boşluk içindeler. Paranın her şey olduğunu sanıyorlar ve Türkiye'yi bir para makinası olarak görmek istiyorlar. Düşünebiliyor musunuz! Borca batık Türkiyenin para makinası olmasını?... Türkiye'de serbest ekonomi... Ve de avuç açan Türkiye ...Başbakan ciddiyetle bunu savunuyor. Pahalılıktan yakınanlara verdiği yanıt: «parası olan alır.» Kraliçe Mari Antuanet'in ünlü yanıtına nazire sanki: O da halkın aç olduğunu söyleyen saray nazırına: «Ekmek bulamıyorlarsa, pasta yesinler» demişti. Açlar, kraliçenin başını yediler.

Bir azınlığın halkı sömürmesine dayanan düzenler, geçici çarelerle sürdürülemez. Halk, emeğinin hakkını almadığını sonunda mutlaka anlar. Sosyalistler bu süreyi kısaltmaya çalışırlar: halka gerçekleri anlatarak. Türkiye 1960'lardan beri, bu süreç içine girmiştir. Süreç 12 Emekçinin Türkiye İşçi Partisini kurması ile başladı. Sosyal olayların akışını darbelerle durdurmak olanaksızdır. Sosyalizme gidiş, CİA nın çabaları ve Amerika'nın yardımlarıyla da durdurulamaz. Gidişi sosyalistler hızlandıracaktır. Akıllı, yürekli, bilim kafasıyla düşünen sosyalistler, genç sosyalistler. Genç işçiler, genç köylüler, genç emekçiler, Türkiye Sosyalizmini siz kuracaksınız.

Mehmet Ali Aybar
Bebek, 30 Temmuz 1987.

Yazmanız için adres:
OLUŞUM
İnkılap Sk.No.27/1
Kızılay-Ankara

BİRİNCİ BÖLÜM

NEDEN SOSYALİZM

GELİŞMİŞLER VE AZ GELİŞMİŞLER

Günümüzün dünyası gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler olarak ikiye ayrılıyor. Bir de Avusturalya yerlileri ve Eskimolar gibi ilkel denen topluluklar var. Az gelişmişlere eskiden sömürge denirdi. Son zamanlarda az gelişmiş yerine «üçüncü dünya» ya da «bağlantısızlar» deyimleri kullanılıyor. Böylece sorunun ekonomik yanı da göze batmamış oluyor. Bağlantısızlar politik bir deyim. Tıpkı Nato ve Varşova Paktları gibi... Nato'ya üye devletler var; Varvoşa Paktına üye devletler var. Bir de bu iki paktın dışındaki devletler var; yanı bağlantısızlar.

Az gelişmiş ülkeler, dünya nüfusunun 3/4 ünü oluşturuyor. Ama ekonomideki ağırlıkları bununla orantılı değil. Az gelişmiş ülkelerle, gelişmiş ülkeler arasında kişi başına gelir farkı, 1950 de 1'e 9 du, 1970' de 1'e 14 oldu. Bugün herhalde fark daha da büyüdü. Elimde son istatistikler yok.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra az gelişmiş ülkeler sorunu uluslararası platformların gündemine girdi. Araştırmalar yapıldı, istatistik bilgileri elde edildi, kıyaslamalar oldu. Bu ülkelere nasıl yardım edilebileceği tartışılmaya başlandı. Doğrusu bu insani yaklaşım insana bir tuhaf geliyor çünkü sorun yeni değil. XVI. yy. larda dünya ikiye bölündü: Sömürgeci devletler ve sömürge halkları... Ama işte 2. Dünya savaşından

sonra gelişmiş ülkeler konuyla birden ilgilenmeye başladılar. Birleşmiş Milletler'de gelişmiş ülkelerin az gelişmişlere yardım etmeleri ve ulusal gelirlerinden % 1 oranında bir meblağı bu ülkelere ayırmaları karara bağlandı. Ama karar pek uygulanamadı. Gene Birleşmiş Milletler'e bağlı kuruluşlar, örneğin FAO, Dünya Bankası gibi kurumlar devreye sokuldu. FAO geri kalmış ülkelerde tarımsal üretimin arttırılması için kimi reformcu önlemler almakla görevlendirildi. Dünya Bankası da yardım işini üstlendi. Ama ne hikmetse elle tutulur bir sonuç alınamadı ve aradaki uçurum derinleşmeye devam etti.

Derken ABD'nin inisiyatifi ile doğrudan yardım (!) mekanizması harekete geçirildi. Yardım sözcüğünün masum anlamı arkasında yapılan iş, bu ülkelerin borçlandırılması idi. ABD ya da Dünya Bankası az gelişmiş ülkelere kredi açıyordu. Bunun koşulları özel anlaşmalarla saptanıyordu. Bu da az gelişmiş ülkelerin hamle yapmasına neden olmadı. Tersine her borç yeni borçlanmalara yol açtığından az gelişmiş devletlerin ekonomisi borç ve faiz yükü altında ezildi ve hızlı bir enflasyonun pençesine düştüler. Şimdi bazı rakkamlar verelim: XVIII. yy. başlarında yani sanayi devrimi gerçekleştiği günlerde, en yoksul ülkenin yaşam düzeyi ile en zengin ülkenin yaşam düzeyi arasındaki fark 1'e 4 idi. 1900 de bu fark 1'e 20 ve 1970'te ise, yardımlara (!) karşın 1'e 70 olmuştur. Gelişmiş ülkelerin yaşam düzeyleri 2000 yılında 15 kat; dış ticaret hacimleri 100 kat; sanayi malları üretimi ise, 2000 kat yükselmiştir. Az gelişmiş ülkeler ise sanayileşmemiş, sanayileşememiş ülkelerdi. Bunların yaşam düzeyi hâla çok düşüktür. Bunca yardımdan sonra gerçek anlamda bir sanayi hareketine rastlanmıyor. Genel olarak tarım da ilkel yöntemlerle sürdürülüyor

ve bu ülkelerin nüfusu büyük bir hızla artmaya devam ediyor. Enflasyon 2 ve 3'lü rakamlara ulaşıyor. Şimdi de sizlere kimi ekonomi uzmanlarının ilginç bir varsayımını sunmak istiyorum. Bu varsayımla az gelişmiş ülke sorununun çözülemeyeceği sergilenmek istenmiş olmalı. Diyorlar ki, az gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen gelirin, gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen gelirden, 1 puan fazla olduğunu varsayalım. Az gelişmiş ülkeler gelişmiş ülkelerle arayı ancak 270 yıl sonra kapatabileceklerdir. Yani gelişmiş ülkeler 270 yıl az gelişmiş ülkelerden kişi başına 1 puan az üretim yapacaklardır. Olacak şey değil tabii. Evet bu varsayım az gelişmişlerin kapitalist dünyanın bir parçası olarak asla gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşamıyacaklarını kanıtlamaktadır. Günümüzde az gelişmiş ülkelerin yıllık gelir artışı % 2, kişi başına artış da % 1 dir. Gerçek işte böyledir.

Öyle ise neden azgelişmişlik sorunu hâla gündemde? Neden hâla gelişmiş ülkeler, özellikle ABD gelirlerinden, küçük de olsa, bir bölümünü az gelişmişlere ayırıyorlar? Ve neden bu sorun 2. Dünya savaşından sonra gündeme geldi?

Bu sorulara yanıt vermeden, az gelişmiş ülke sorunu üzerinde durmak istiyorum. Bir nokta hemen dikkat çekiyor: Tarih bir yana bırakılarak, bu ülkelerin ekonomik, demokrafik durumları rakkama vuruluyor. Bu ülkeler sanayileşmemiş toplumlardır; Tarımda kullanılan yöntemler ilkeldir; ulusal gelirleri şu kadar, kişi başına gelirleri şu kadardır ihracat şu kadar, ithalat bu kadardır, yılda artış ancak şu kadardır; okur yazar sayısı şu kadardır; bunların nüfusa oranı şu kadardır; bilim teknoloji yok denecek bir düzeydedir... gibi istatistiksel bilgiler sergileniyor ve sorun bu biçimde ele alındıktan sonra, çözüm ister

istemez bu sayılan eksiklerin giderilmesi olarak ortaya çıkıyor. Bu da somutlaşınca az gelişmiş ülkelere para ve uzman yardımında bulunulması önerisi ile noktalanıyor.

Oysa sorun tarih açısından ele alınıp değerlendirildiğinde, çok daha ilginç ve aydınlatıcı bir tablo ile karşılaşıyoruz: XVIII. yy. başlarına gelinene kadar, Afrika'da, Asya'da, Güney Amerika'da yaşayan halkların yaşam düzeyleri ile, Avrupalı ülkelerin yaşam düzeyleri arasındaki fark korkunç değildi. XVI. yy. da başlayan sömürgeci talana karşı Avrupalı devletlerin yaşam düzeyleri gene de mütevazi bir ölçüde idi. Üstelik Hint uygarlığı, Çin uygarlığı, Avrupa uygarlığından hiç'de geri sayılmazdı. Kimi alanlarda hatta üstün oldukları bile söylenebilirdi. Ancak ateşli silahların geliştirilmesi, pusulanın icadı, Avrupalılar'a başka kıtaları talan etme olanaklarını sağlamıştı. İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz başta olmak üzere Avrupa devletleri deniz aşırı topraklarda sömürgeler kurdular. Yerli halkları dize getirerek bu ülkelerin zenginliklerini talan etmeye başladılar. Güdülen amaç o tarihlerde asıl altın gümüş gibi değerli madenler elde etmekti. Evet az gelişmişlik sorununun kökleri XVI. yy. lara uzanmaktadır.

Ama asıl macera XVIII. yy. da İngiltere'de sanayi devriminin gerçekleştirilmesi ile başladı. Sanayi devrimi İngiltere'den kıta Avrupa'ya ve Kuzey Amerika'ya sıçradı. Sanayi devriminden önce tarımda da reformlar yapılmış, yeni araç ve gereçler kullanılmaya başlanmış, tohumlar islah edilmiştir. Bu ve buna benzer önlemler tarımda gelirin giderek % 50 artmasına yol açtı. Bu gelir artışı sanayi devriminin finansmanına yarayacaktı. Ayrıca tarımda çalışan nüfus da bir ölçüde azalacak, köylerden kentlere akın başlıyacak, ve

yeni kurulan fabrikalar böylece ucuza kol emeği bulacaklardır.

Burada bir parantez açarak sanayi devriminin işçi sınıfının nasıl insafsızca sömürülmesi sonucunda gerçekleştiğini anımsatmak isterim. İngiltere'de sanayii devrimi işçilerin günde 15-16 saat ve kadınların, çocukların da düşük ücretlerle çalıştırılarak gerçekleştirilmiştir. İngiltere'de 1835 yılında tekstil endüstrisinde çalışan işçilerin % 13'ü, 13 yaşından küçük çocuklardan; % 42 si de 18 yaşından küçük gencecik insanlardan oluşmaktaydı. Çocuk ve kadın çalıştırılması ücretlerin düşük düzeyde tutulmasına yol açıyordu. Ayrıca bir de işsizler ordusu vardı, ücretlerin son derece düşük seviyede tutulmasına olanak veren. Çalışma süresi yukarda belirtildiği gibi günde 15-16 saat ve haftanın 6 gününü kapsıyordu. Böylece işçi ortalama olarak yılda 4700 saat çalışmaktaydı. Tarımda ise sadece 2500-3000 saat çalışılıyordu yılda. Çalışma süresinin sınırlandırılması için 19. yy.'ın yarısına gelinmesini beklemek gerekmiştir. Ama bu da İşçilerden yarısının gece çalışmalarına mecbur edilmesi sonucunu doğurmuştur. (Bk. Paul Bairoch, Le Tiers - Monde Dans Les'impasse s. 108-111, Gallimard 1971)

Evet işçilere, çocuklara, kadınlara kan kusturularak gerçekleştirilen sanayi devrimi, kapitalist Avrupa devletleri ile ABD'nin yepyeni bir sömürü politikası ile dünyaya egemen olmalarına yol açmıştır.

Azgelişmişler arasında paçasını kurtaran tek ülke Japonya oldu. Kimi araştırmacılar bunun nedenini ülkenin adalardan oluşmasında görmüşlerdir. Mümkündür. Ama asıl neden sanırım, Japonların Avrupa'daki gelişmeleri erken izlemiş ve sanayileşme sanayi devrimini XX. yy.'dan önce gerçekleştirmiştir. Böylece

Japonya batı kapitalizminin sömürü alanı olmaktan hem yakasını kurtarmış, hem de Kore gibi Çin gibi komşusu Asya devletlerini sömürme olanakları bulabilmiştir. Japonya bilindiği gibi bu gün ABD ve Sovyetler Birliği'nden sonra dünyanın 3. büyük devletidir.

Ne var ki yukarda özetlenen gerçekler göz ardı edilerek özellikle bizde Japon örneği ele alınıyor ve geri kalmışlıktan kapitalist yol izlenilerek kurtulmanın mümkün olduğu ileri sürülüyor. Sanırım sayın Özal'ın mantığı da Japon örneğine dayanıyor ve Türkiye'nin 2000 yılına kadar dünyanın ileri memleketleri arasına gireceğini savlıyor. Genel olarak yürütülen mantık şöyle: Bu günün gelişmiş ülkeleri de bundan 200-300 yıl önce gelişmemiş durumdaydılar, onlar kapitalist bir düzen içinde nasıl ilerlemişlerse, bu günün az gelişmiş ülkeleri de aynı yolu izleyerek pek ala kalkınabilirler, üstelik Türkiye sanayi alanında küçümsenmiyecek adımlar attığı için elbet kısa süre sonra gelişmiş ülkeler arasında yer alacaktır. Ne var ki bu biçimsel mantık gene tarihi unutuyor ve gerçekleri gözardı ediyor. Tarih ve gerçekler şöyle: Batı Avrupa ülkeleri sanayileşme devrimini gerçekleştirdikleri tarihte bu ülkelerin karşısında bir başka güç yoktu. Yani uluslararası pazara egemen olan fiyatları ayarlayıp dayatan uluslararası ve uluslar üstü birgüç; patentler, royalty'ler söz konusu değildi, o tarihlerde. Gene o tarihlerde güçlü ve güçlü olmayan kapitalist devlet ayrımı da yoktu. Üstelik, bu devletlerden hiç biri dış güçlerin açık pazarı durumunda da bulunuyordu. Hepsi eşit koşullar içinde gelişmişlerdir. Üstelik sanılanın tam tersine İngiltere'nin sanayi devrimini ilk geliştiren devlet olmasının verdiği avantajla kısa bir süre uyguladığı liberal ekonomi politikası Av-

rupa'da ancak sözde kalmış ve sanayi devrimleri gerçekleştiren tüm Avrupalı kapitalist devletler ekonomilerini gümrük duvarları ile korumuşlardır... İşte tarihi gerçekler böyledir, Şimdi bu gerçekler karşısında 2000'li yıllarda Türkiyenin gelişmiş ülkelere ulaşacağı savını terazinin bir kafesine, ve Türkiyenin gerçek anlamda yani üretim aracı üreten sanayi dalları kuramamış bir ülke olduğu, tarım reformunun gerçekleştirilemediği; hızlı nüfus artışının dizginlenemediği; enflasyonun hâla 2 rakamlı boyutlarda seyrettiği; ve 3,5-5 milyon arasında bir işsizler ordusuna sahip bulunduğu; gelir dağılımı bakımından dünyada en adaletsiz 7 ülkeden biri durumunda; borca batık bir ülke olduğu ve benzeri gerçekleri de terazinin öbür kafesine koyduğumuzda 2000 yılında ilerlemiş ülkelere yetişeceğiz savının ya maksatlı ileri sürülen politik bir sav ya da gerçeklerden habersiz bir insanın fantezisi olduğu ortaya çıkacaktır.

Kapitalizm, biraz sonra açıklanacağı gibi, az gelişmiş ülkelere geçit vermiyor. Az gelişmiş ülkelerin kalkınabilmeleri, ilerlemeleri için, önce kapitalizm çemberini kırmaları gerekiyor. Gözler önünde bunun birde örneği var: 1917'de, azgelişmiş Çarlık Rusyası, sosyalizm yolunu izlemeye başladıktan kısa bir süre sonra sanayi devleti haline geldi, sorunlarını çözme yolunda hızlı adımlar attı. Bugün yani 1917 devriminden 70 yıl sonra Sovyetler Birliği dünyanın 2 süper devletinden biridir. 2. Dünya savaşından sonra sosyalizm yolunu tutan kimi Avrupa devletleri ile Asyanın kimi azgelişmiş devletleri de, kısa zamanda kapitalizmin çemberini kırmışlar ve hızla sanayileşerek gelişen ülkeler arasına girmişlerdir.

Biliyorum: «Ama bunlar diktatörlük» denecektir. İlerde bu konuyu ele alacağım. Ve göreceğiz ki sosya-

lizm demokrasiye kapalı bir rejim değildir. Tam tersine insanların sömürülmekten kurtulup, kişiliklerini tam anlamıyla buldukları, eşitlik ve özgürlük rejimidir. Bunları bir bir açıklıyacağız. Ama önce az gelişmişlik çemberinin neden kapitalist yol izlenerek kırılamıyacağını açıklamamız gerekiyor.

KAPİTALİZM

Kapitalizm sömürüye dayalı sosyo-ekonomik bir sistemdir. Bu üretim biçimi, feodalitenin yıkılışından sonra dünyaya egemen olmuştur. Kapitalizm işçi sınıfının sömürülmesine dayalı bir düzendir. İşçilerin çalışarak yarattıkları «değer»lere, yani mallara burjuva sınıfı tasarruf eder: İşçinin emek gücünü satın almıştır. Dolayısıyla bu emek gücünün ürettiği değerler de ona aittir. Oysa patronun ödediği ücreti de işçi üretir. Çünkü işçiye ödenen ücret, işçinin bir işgününde ürettiği toplam değerin bir bölümüdür. Patron işçinin yarattığı «değer»den ücreti düşer, artı-değeri cebine indirir. Yani Sermaye'yi işçi yaratır; ama ona sahip olan işçi değil, patrondur. Emekle sermaye arasındaki bu çelişki, üretimin sosyal karakteri ile, üretim araçlarının özel mülkiyet konusu olması arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır. Bu, kapitalist rejimin temel çelişkisidir. Yani kapitalist sistem içinde ortadan kaldırılması olanaksız, dolayısıyla kapitalizmin ergeç tarih sahnesinden silinmesiyle yol açacak olan esas çelişkidir.

Azgelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki çelişki de, Kapitalizmin temel çelişkisinin bir uzantı-

sıdır. Sömürüye dayalı bir üretim biçimi olarak, Kapitalizmin bir dünya sistemi haline gelmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Az gelişmişliği kapitalizmden bağımsız bir olgu gibi ele almak yanlıştır. Evet kapitalizm çelişkili bir düzen: Temel çelişki burjuva sınıfı ile işçi sınıfı arasında. Uluslararası alanda ise gelişmiş ülkeler ile azgelişmiş ülkeler arasında. Demek oluyor ki, ne işçi sınıfının sömürüsünü, ne az gelişmişlik sorununu kapitalist sistem içinde çözme olanağı yoktur. Her iki çelişki de sosyalizmin, kapitalizmin yerine geçmesi ile ortadan kalkacaktır. Ve tıpkı kölelik gibi, Derebeylik gibi kapitalizm de tarihe karışacaktır.

Kapitalizmin çelişkilerinin sistemin doğasından kaynaklandığını söylüyoruz. Bu ne demektir? Kapitalizmin doğasından kaynaklanıyor demekle ne ifade edilmek isteniyor? Kapitalizmin temel yapısı gereği belirli bir sermaye yoğunlaşır, büyür ve aynı zamanda merkezleşir. Bu oluşum kapitalizmin temel yasasıdır. Yoğunlaşma yani belirli bir sermayenin yuvarlanan kartopu gibi büyümesi kapitalist gelişmeyi hızlandırır; Kapitalist gelişme de kapitalist birikimi hızlandırır. Demek ki sermaye sürekli büyüyor, yoğunlaşıyor. Ama sermaye kendiliğinden büyümez. Bir kasaya bir milyon lira koyalım, bir yıl sonra kasa açıldığında bir milyon lira bir milyon bir lira olmamıştır. Şu halde sermayenin büyümesini, yoğunlaşmasını sağlayan başka bir etken var. Bu etken işçilerin sömürülen emeğidir; sermayeye dönüştürülen artı değerdir.

Bir yandan da sermaye az sayıda kişilerin elinde toplanır: Küçük sermaye sahipleri, büyük sermaye sahiplerinin rekabetine dayanamaz. Bunlar ya iflas ederler; ya büyük sermayenin egemenliğine girerler. Ama her iki yol sermayenin merkezleşmesini hızlandırır. Bu, yoğunlaşmadan, birikimden, büsbütün ayrı

bir olgudur. Yoğunlaşma sermayenin oluşum sürecidir. Yani işçilerin daha yoğun biçimde sömürülmeleri, artı değerin büyümesi olayı. Merkezleşme ise, oluşmuş küçük sermayelerin büyük sermayeye boyun eğmesi, tekellerin egemenliğine girmesi olayıdır.

Kapitalizmin bu niteliği, yani büyük sermayenin küçük sermayeleri «yutması» biçiminde beliren yapısal işleyişi, az gelişmiş ülkeler sorununa da ışık tutuyor. Şöyle ki: Kapitalizmi çok sonradan benimsemiş, daha doğrusu benimsemek zorunda bırakılmış olan az gelişmiş ülkelerin sermaye varlığı gelişmiş ülkelerle, kıyaslanamıyacak bir düzeydedir. Böylece az gelişmiş ülke ile, gelişmiş ülke arasındaki ilişkilerde merkezleşme olgusu metropollerin yani gelişmiş kapitalist ülkelerin lehine gerçekleşmekte; az gelişmiş ülkelerin zenginlikleri şu veya bu yoldan dünya kapitalizminin egemenliğine girmektedir. Bilindiği gibi dünya Kapitalizmi, Ticaret Kapitalizmi evresinden Finans Kapitalizmi evresine geçmiştir. Bu aşamada Kapitalistin elinde biriken artı-değer, faiz oranları yeterli görülmediğinden, daha yüksek faiz elde edilen ve sermayeye gereksinimi olan ülkelere, yani azgelişmiş ülkelere yönelir. Sermaye ihraç edilir. Böylece kapitalizm Emperyalizm aşamasına girmiş olur. Sermaye ihracı dönemi 19. yüzyıl sonlarında başladı. Bu konuya ilerde döneceğiz. Şimdi yukarda sıralanan sorulara yanıt vermeğe çalışalım:

Gelişmiş kapitalist devletler neden az gelişmişlere yardım ediyorlar? Ve azgelişmişlik olayı yüzlerce yıldır sürüp gittiği halde neden sorun 2. Dünya savaşından sonra gündeme getirilmiştir? 2. Dünya savaşı sonrasını anımsayalım: Sovyetler Birliği Avrupa'nın hemen yarısına el atmış; Almanya'nın da yarısını ele geçirmiştir. Yalta ve Berlin konferanslarında ısrarla bo-

ğazların statüsünün değiştirilmesini istemiştir. Türkiye'ye notalar vermiştir. (8 Ağustos 1946, 24 Eylül 1946 tarihli notalar bk. Feridun Cemal Erkin, Türk Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi s. 414-440) Sovyetler Birliği ayrıca dolaylı bir yoldan Türkiye'nin Kuzey Doğu'sunda sınır düzeltmeleri de istemektedir. Solcu Yunan birlikleri Atina'nın varoşlarında savaşmaktadır. Kore'de Vietnam'da savaş patlayacaktır: İngiltere, Fransa savaştan galip çıkmışlar, ama eski güçleri kalmamıştır. Sömürge imparatorluklarının yerini, biçimsel olarak bağımsız devletler almış, Afrika'da Asya'da. Bunlardan kimisi sosyalist: Kuzey Kore, Kuzey Vietnam gibi. Afrika'da kimi devletler sosyalist planlamayı denemeye hazırlanıyor, kısacası savaş sonrası durum kapitalist devletleri kaygılandırıyor: Ortadoğu, Uzakdoğu, Afrika hareketli. Sosyalizme kayabilirler korkusu var. ABD'nin Avrupa'daki silahlı güçlerini geri çekmeye hazırlanması, Winston Churchill'i kaygılandırıyor. Yaşlı politikacı Amerika'yı uyarmaya kararlı. Avrupa'nın yarısı demir perde arkasında diyor. Amerika'ya gidiyor. Fulton'da bir konuşma yapıyor. İngiliz İmparatorluğu artık eski gücünde değil: Avrupa'yı komünizme karşı savunamaz; Özgür dünyayı koruma görevi —yani kapitalizmi koruma görevi— size yani Amerika'ya düşüyor diyor...

Savaşı kazanmış, «boys» larına kavuşan Amerikan halkından olumlu yanıt çıkmıyor. Truman yönetimi de Avrupa da kalmaya hiç istekli görünmüyor; geleneksel politikalarına dönmek istedikleri anlaşılıyor. Ne var ki bu arada dışişlerinde Sovyet sorunları uzmanı George Kennan Amerikanın Sovyet yayılmacılığı karşısında seyirci kalamıyacağını ve uzun vadeli bir planla bu yayılmanın durdurulması gerektiğini ısrarla savunmaya başlıyor; Churchill'i destekli-

yor. Kennan, Sovyetler'in uzun vadeli planlarının, kapitalizmi yeryüzünden silmek olduğu noktasını vurgulayarak, Sovyetlerde dost olunamayacağını ileri sürüyor.

Bir an için Türkiye'ye dönelim. 1945 Mart'ında Sovyetler 20 yıldır yürürlükte olan Türk-Sovyet dostluk ve tarafsızlık anlaşmasını feshetmişlerdi. Yenilenmesi için ağır koşullar ileri sürüyorlardı. Türkiye yalnızdı. Ama belki Batı-Sovyet ittifakının barışta da süreceğine ihtimal vermediği ve zaten başka bir seçenek de olmadığı için, İnönü Sovyetler'in Boğazlar ve sınır değişikliği hakkındaki isteklerini kesin olarak reddetmişti. Belki de Türkiye'nin stratejik konumunun, yeni gelişmeler sırasında Amerika'nın ilgisini çekebileceğini hesap ediyordu. Nitekim bir süre sonra, Büyükelçi Ertegün'ün ölüsünü getiren Missouri zırhlısının komutanına: «Siz gelince kuzeydeki karabulutlar dağılıyor» diyecektir. Ve Türkiye'de ciddi bir komünizm tehlikesi bulunduğu kanısını yaratmak için 4 aralık 1945'te Tan olayını sahneletecektir. O gün İstanbulda korkunç olaylar olmuştu. Komünizmi lanetleme mitingi düzenleyen İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin arasına karışan baltalı, balyozlu kışkırtıcılar, gençleri Babıali'ye yöneltmiş ve utanç verici olaylar olmuştu. Tan matbaasının makinaları kırılmış, gazetenin idarehanesi ve sol kitaplar satan kitapçılar talan edilmişti. Babıali'den Beyoğlu'na yönelen kalabalık La Turquie gazetesini basan matbaayı da tahrip etmişti. Bu iğrenç bir tertipti. Ne Tan gazetesinin arkasında gizli bir komünist hareket vardı, ne de Tan gazetesi komünizm propagandası yapıyordu. Öyle bir şey olsa hemen 141-142 işletiliverirdi.

Evet, İnönü Churchill'den önce, Tan olayı ile Amerikaya davetiye çıkarmış, «Avrupa'dan ayrılma; Türkiye'ye gel» demişti...

Churchill'in uyarıları, Kennan' raporları ve Sovyetler'in Yalta ve Potsdam konferanslar'ında Boğazlarla ilgili talepleri, sonunda Amerikan yönetimini harekete getirdi: Başkan Truman 12 Mart 1947 günü Kongreye sunduğu mesajda, Sovyet tehdidini vurgulayarak Türkiye ve Yunanistan'a askeri ve ekonomik yardım da(!) bulunulmasını istedi. Ve her şey o günden sonra başladı: Türkiye'nin Amerikanın ileri karakolu haline düşmesi; Marschal planı; Berlin olayı; Nato ve Varşova paktları; Soğuk savaş... Evet her şey 12 Mart 1947'de başladı...

Azgelişmişlere Yardım

İkinci dünya savaşından sonra gündeme gelen sorunlardan biri de, Azgelişmiş ülkelere yardım konusudur. Bunun bir insanlık görevi olduğu söyleniyordu. Daha önce belirtildiği gibi Birleşmiş Milletler'de bu konuda kararlar da alınmıştır. Ama yardımın borçlandırma biçiminde olması, «İnsanlık görevi» gibi gerekçelerin altında hangi amacın yattığını anlamakta güçlük çekenlere bile ışık tutmuştur sanırım.

Birer birer siyasal bağımsızlıklarını elde eden bu gerikalmış, azgelişmiş ülkelerin, Sosyalizme kaymaları olasılığı önlenmek istenmiştir. Borçlandırmanın asıl nedeni budur. Ayrıca bunlara hem yoksun oldukları sermaye sağlanarak gelişmelerine küçük ölçüde de olsa, yardım da edilmiş olacaktı. Böylece kapitalizmle de kalkınmanın, gelişmenin olanaklı olduğu kanıtlanacaktı.

Evet, sanırım yardımın nedenleri bunlardı. Ancak sonradan başlangıçta boyutları pek görülememiş bir olayla karşılaşıldı: Borç ve faizlerin ödenmesinde zorluklar ortaya çıktı. Hatta kimi borçlu ülkeler borç ve faiz taksitlerini ödeyemiyorlardı. Elbet kötü yönetimlerin etkisi vardı bu sonuçtan. Ama asıl neden, borçlandırmanın altında sömürü amacının yatmasıydı. Kaldıki kimi hallerde azgelişmiş ülkelerin tasarruf kapasiteleri de aşılmış olduğundan, borçlandırma fiyasko ile sonuçlanmıştır. Bilindiği gibi sayıları hiç de az olmayan kimi azgelimiş ülkeler borçlarını ödeyemeyeceklerini açıklamışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra azgelişmişler arasında sadece bir iki ülke, Güney Kore; geri kalmışlık çemberini kırmayı başarmıştır. O da borçlandırma ile ilgisi olmayan politik bir nedenden ileri gelmiştir. Kore Savaşı'ndan sonra ABD, Güney Kore'yi komünist kuzeye karşı, kapitalist yoldan kalkınmış örnek bir ülke yapmaya karar vermiştir. Güney Kore Amerikan sermayesinin ikinci anavatanı haline gelmiştir. Tabii buna bir dikta rejiminin sağladığı avantajlar da, yani çalışkan Kore halkının aşırı sömürülmesi de eklenince, «Güney Kore mucizesi» diye adlandırılan sonuç ortaya çıkmıştır. Bunun dışında borçlandırma yolundan «kurtarılmış» başka hiç bir ülke yoktur. «Bir koyundan iki post çıkmaz». Hem borç verip sömürenin, hem borç alarak sömürülenin birlikte kârlı çıkmaları olanaksızdır. Le Monde gazetesi IMF genel müdürü ile yaptığı konuşmayı yayınladı. Genel müdür azgelişmiş ülkelerin gelişmeleri için yeni bir strateji uygulayacaklarını söylüyor. Bu bir itiraf: Bugüne dek başarı sağlanamamıştır. Yeni stratejinin de aynı başarısızlığa uğrayacağı kuşkusuz. Nitekim Le Monde de aynı kanıda olacak ki, yayınladığı tabloya «Borçlandırma-

nın Tuzağı» başlığını atmış. Bu tabloya göre 1980-1987 arası özel kaynaklardan alınan borçlar, 300 milyar dolardan 580 milyar dolara, kamu kuruluşlarından sağlananlar'da, 180 milyar lolardan, 350 milyar dolara yükselmiştir. Buna karşılık, 1957-1985 yılları arasında, ham madde fiyatları göstergesi, 114'den 60'a düşmüştür. (1956-1986 göstergesi 100). Ve dış satımdan sağlanan girdilerle ödemeler de artış görülüyor: Asya 1980 % 8, 1986 % 13; Ortadoğu 1980 % 4, 1986 % 15; Afrika 1980 % 16, 1986 % 31; Latin Amerika 1980 % 33, 1986 % 46... (*)

Sonuç: Geri kalmış ülkeler için, kapitalist yoldan kurtuluş hayal! Borçlanma ise tuzak!

(*) Le Monde, 9 juillet 1987

OSMANLI DEVLETİNİ ARKA KAPIDAN FETHEDEN KAPİTALİZM

Osmanlı Devleti'nde reform düşüncesi 18. y.y. ortalarında gerçekten gündeme geldi. Daha önce de kimi reformlar yapılmıştı. Ama bunlar sistemin içinde kalan sistemi iyileştirme adımlarıydı. Damat İbrahim Paşa ve Lale Devri ile sistemin dışına çıkılıyor, Avrupa örnek alınıyor, yeni bir yaşam anlayışı gündeme geliyordu. Bu başlangıç daha somut hareketlere yol açtı: Nizam-ı Cedid, Tanzimat, Tanzimat'ın hızlandırılması için alınan kararlar...

Kuşkusuz aynı tarihlerde, Avrupada da yeni adımlar atılıyordu. Kapitalizm merkantilist siyasetin sınırlarını aşarak, yepyeni bir döneme giriyordu. İngiliz Watt, buhar makinasını bir laboratuar aleti olmaktan çıkarıyor, bir üretim aracı haline getiriyordu. Artık sanayi devrimi başlamıştı.

Çok kısa zamanda sanayi devrimi İngiltere'den Avrupaya ve Amerika'ya sıçradı. Avrupa devletleri içinde Fransa, bilimsel ve teknolojik birikimine dayanarak makinalı üretime ilk geçen Avrupa ülkesi oldu. Böylece İngiltere ve Fransa'da kapitalizm yeni bir aşamaya ulaştı: fabrikaların ürettiği mallar için yeni pazarlar sağlamayı amaçlayan, yayılmacı bir politika izlenmeye başlandı.

Osmanlı Devleti geri kalmış geniş ülkesi ile ilk akla gelen pazarlardan biri oldu. Ne var ki Osmanlı Devleti'nde kapitalist girişimler için öncelikle ilkel tarım ve el sanatlarına dayalı kapalı ekonomik yapının değiştirilmesi gerekiyordu. Narh ve gedik sistemleri yürürlükten kaldırılmadıkça, yani fiyatların serbestçe oluşmadığı ve üretimin tekele bağlı bulunduğu bir ülkede, kapitalizmin kârlı işler çevirmesine olanak yoktu.

Bir de hıristiyan uyrukluların, müslümanlarla eşit haklara sahip olmaları konusu vardı. Hristiyanların özellikle mal mülk konularında güvenceye kavuşturulması gerekti. Tanzimat Fermanı'nın perde arkasında bu sorun yatıyordu. İngiltere ile Fransa, hukuksal reform konusunda Babıaliyi sıkıştırmaya başladılar. İngiliz ve Fransız elçileri, Reşit Paşa'ya geciktirilmeden siyasal, hukuksal, yönetsel reformlar yapılmasını öneriyorlardı. Kapitalizm için sorun, sadece düşük gümrükle ve eltezgahlarının rekabet edemeyeceği düşük fiyatlarla piyasaya mal sürmekten ibaret değildi. Demiryolu gibi, vapur işletmeciliği gibi, madencilik gibi liman inşaatı gibi bir dizi işin tezgahlanması da gündemde idi. Kuşkusuz bu ve buna benzer iş projeleri açıklanmıyordu. Elçilerin talepleri insanlık hakları ile sınırlı görünüyordu. İnsan haklarını savunuyorlardı; hıristiyanlara eşitli istiyorlardı. Ama bu gerekçelerin arkasındaki amaç, kapitalizme serbestçe gelişme olanakları sağlamaktı.

Gülhane Hattı Hümayunu 3 kasım 1839 günü Mustafa Reşit Paşa tarafından okundu. İki bölümden oluşuyordu. Giriş niteliğinde bir bölüm ve asıl metin. Padişah, Osmanlı uyruğunda olanların, müslüman, hıristiyan ayrımı yapmadan, yaşam, onur, mal ve mülklerini güvence altına alacağını; vergilerin bir

sisteme bağlanacağını; askere alma işinde ve eğitiminde yeni yöntemler uygulanacağını açıklıyordu. Bu işlerin yerine getirilmesi işi de, Babıali'de kurulan Meclis-i Ahkam-i Adliye'ye veriliyordu.

Bilindiği gibi Gülhane Hattı bir Anayasa değildi. Padişahın verdiği bir sözden ibaretti. Ama gene de önemli bir adımdı. Bundan böyle çıkarılacak yasalar bir takım ilkelere bağlanıyordu. Bunlar kalın çizgide, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Deklarasyonu'ndan esinlenerek kaleme alınmış ilkelerdi.

Tanzimatçıların kişilik ve kariyerleri de önemlidir. Mustafa Reşit Paşa İngiliz yanlısı idi. Londra'da Büyükelçilik yapmıştı. Kırım Savaşı yıllarında ve daha sonra, Rusların kutsal yerler konusunda isteklerine karşı koymuş ve İngilizlerin desteğini sağlamıştı.

Reşit Paşa'nın yetiştirmeleri olan Ali ve Fuat Paşalar Fransa'ya yakınlık duymaktaydılar. Her ikisi de defalarca Dışişleri Bakanlığı ve Sadrazamlık (Başbakanlık) görevlerinde bulunmuşlardı. Reşit Paşa 1858' de Fuat Paşa 1869'da, Âli paşa da 1871'de öldüler. Demek ki, Mustafa Reşit Paşanın Dışişleri Bakanlığı görevine atandığı 1837 yılından, Âli paşanın ölüm tarihi olan 1871 yılına kadar, yani 34 yıl, Osmanlı Devleti'nin politikası, İngiltere ve Fransa'ya yakınlıkları ile tanınmış bu üç kişinin elinde idi. İngiliz ve Fransız kapitalizminin Osmanlı Devleti'nde egemenlik kurması da aynı zaman diliminde olmuştur. Rastlantı da olsa ilginç bir rastlantı. Soruna salt bu açıdan bakılarak araştırmalar yapılması yararlı olur sanırım.

Gülhane Hattı Hümayunu'nun okunması, eski kurumları, eski gelenek ve görenekleri ortadan kaldırmamıştı. Dış ticaret «müstemen» adı verilen yabancıların elindeydi. Bir süre sonra «Avrupa tüccarı» denen gayrı müslim yerli tüccarlara da Avrupa ile ticaret

yapma yetkisi tanındı. Ardından müslüman tüccara da aynı hak verildi. Böylece Osmanlı pazarlarını İngiliz ve Fransız fabrika malları kapladı. Bunun sonucunda, başta dokumacılık olarak, çeşitli el sanatları ard arda iflas ettiler. Fabrika malları ile rekabet edemiyorlardı. Buna karşılık ticaretle uğraşanların sayısı, hızla artıyordu. Özellikle liman kentlerinde, bunlar genellikle yabancı ve gayrı müslimlerden oluşan tüccarlardı. Köylerde yaşayanlar, kentlerde çeşitli mesleklerde çalışanlar, hızla yoksullaşmaktaydı. Üstelik ticaretin gelişmesi devletin vergi gelirlerini de görünür biçimde arttırmamıştı. Devlet, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kağıt para basıyordu, bütçe açıkları bu yoldan kapatılıyordu.

Ama her ne olursa olsun, Galata bankalarından sağlanan önemsiz borçlar dışında Devlet henüz borç kıskacına girmemişti.

Durum Kırım savaşında değişti. Devletin normal gelirleri tamamen harcandığı halde, bütçede büyük bir açık ortaya çıktı. Bilindiği gibi, İngiltere ve Fransa, Osmanlı devletinin yanında, Rusya'ya karşı savaşa katıldılar.

Bu savaş dolayısıyla, Osmanlı devleti ilk kez dışarıdan borç aldı. Fransa ve İngiltere'nin aracılığı ile Londra'da Palmers bankasından 3 milyon İngiliz lirası borç alındı. Kapı açılmıştı. 1855'de gene Londra'daki Rosehild Bankasından 5 milyon İngiliz lirası borç alındı. Bu ilk borçları hızla yeni borçlar izledi. Başlangıçta bütçe açıklarını kapatmak için borç alınıyordu. Sonraları borç ve faiz taksitlerini ödemek için borç alınmaya başlandı. Hemen her yıl yeniden borçlanıyordu Devlet. On yıl içinde (1863) dış borç tutarı bir milyar Frank'a yükselmişti. 1875 yılına gelindiğinde Devletin borç toplamı 5,5 milyar Frank'a yükselmişti.

Oysa devletin tüm gelrileri bu borçların ancak faizlerine yetecek kadardı.

Bunun üzerine, beş yıl süre ile faizlerin sadece yarısının ödenmesi için anlaşmaya varıldı. Ruslar'la başlayan yeni bir savaş (1877-78) Osmanlı maliyesi için ağır bir darbe oldu. Savaş sırasında basılan kağıt paralara, bir de savaş tazminatı eklendi: Ruslar'a 800 milyon frank ödemek durumunda kaldık.

Kaçınılmaz şu soru akla geliyor: Türkiye'nin sorunlarını yakından bilen İngiltere ve Fransa, Osmanlı devletinin sürekli borçlanmasına neden göz yummuşlardı?

Bu soruya yanıt vermeden, İngiltere'nin 1861 yılında Bab-ı Ali'ye yaptığı şu öneriyi açıklamak istiyorum:

1 — Tüm Osmanlı borçlarını birleştirerek bunlara özel bir gelir sağlamak,

2 — İmparatorluğun maliyesi üzerinde uluslararası bir kontrol kurmak. Bu iki maddelik önerilerin ışığında, ilerideki tarihsel gelişmeleri hesaba katmasak bile, amacın ne olduğunu kestirmek zor değildir. Hele kapitalizmin, ticaret kapitalizmi aşamasından mali kapitalizm aşamasına geldiği düşünülünce...

Berlin Kongresi'nde (1878) büyük devletler, Osmanlı devleti üzerinde mali kontrollerini kurmak yolunu her ne kadar gündeme getirmişlerse de, İstanbul'da bir «maliye komisyonu» kurulması hakkındaki önerilerini kabul ettiremediler.

Muharrem Kararnamesi diye bilinen bölgenin borçlarla ilgili bölümü şöyleydi:

1 — Osmanlı borçları 5,2 milyar Frank'tan 2,5 milyar Frank'a indirilmiştir; (aslında gerçek borç bu kadardı.)

2 — Faizlerle, borç taksitlerinin ödenmesi için tuz, ispirtolu içkiler, tütün, ipek, balık, pul ve damga vergileri karşılık olarak gösterilmiştir. Ayrıca Osmanlı egemenliğindeki kimi Balkan hükümetlerinden alınan vergiler de karşılık olarak gösterildi.

Muharrem kararnamesi ile, dünya kapitalizmine bağımlılığın kurumlaşmasına yol açılıyordu. Hükümete bağlı olmayan bir kurum Devletin gelir kaynaklarının büyük bölümüne elkoyuyordu.
Düyun-u Umumiye adını alacak olan ve yabancı alacaklıların haklarını korumakla görevli olan bu kurum, memurları, silahlı adamları, kolcuları ile, Devlet içinde devlet olacaktı. (1881)

Burada bir parantez açarak, 1875 yılına gelindiğinde dar boğazların daha da daraldığını ve bilançonun hiç de rahatlatıcı olmadığını vurgulamak gerekir. Kötü Mahsül alınması, açlık tehlikesi yaratmış olmasının yanı sıra, vergi gelirlerinin de düşmesine yol açmıştı. Oysa dış borç taksitlerinin zamanında ödenmesi gerekiyordu. Dış borçlar 200 milyon İngiliz lirasını bulmuştu. Ve yıllık giderler 12 milyon İngiliz lirasına yaklaşıyordu. 1874-75 bütçesinde 22 milyon olarak hesaplanan genel gelirlerden, borç taksitleri düşülünce geriye kalan miktar Devlet masraflarını karşılamıyordu. Ayrıca 16 milyona yakın dalgalı borçlar vardı.

Avrupa'da Osmanlı devletinin geleceği hakkında ciddi kaygılar belirmişti. Kupon hamillerine zamanında ödeme yapılamıyordu. Bunlar arasında kamu hizmeti gören yabancı şirketler de bulunuyordu.

Bu ciddi durumu, Avrupalı alacaklılar açısından daha da ağırlaştıran olay, Mahmut Nedim paşanın Sadrazamlığa alınması oldu. Tanzimattan beri devle-

ti hep İngiltere ve Fransa'ya sempatisi olan Sadrazamlar yönetmişti. Oysa 1875 Ağustos'unda Sadrazamlığa ikinci kez atanan Mahmut Nedim paşa, Rusya yanlısı olarak tanınıyordu. Üstelik Rus elçisi İgnatief'in etkisinde kaldığı da söyleniyordu. Borç taksitlerinin ödenmesine böyle bir zamanda ara verilmesi kaygıları büsbütün arttırmıştı.

> Osmanlı hükümeti 5 milyon liralık bütçe açığı karşısında, vadesi gelmiş kuponların ancak yarısını ödeyebileceğini; geriye kalanları ise % 5 faizli tahvillerle 5 yılda ödeyeceğini açıklamıştı (1875).

Avrupa sermayesinin Osmanlı devletine girişi hiç kuşkusuz kâr amacıyla olmuştur. Ama başka nedenler de vardı. Tıpkı bugün olduğu gibi, o günlerde de devletin jeo-politik konumu önemli rol oynuyordu. Özellikle İngiltere'nin, Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasına karşı Osmanlı devletini bir ileri karakol olarak gördüğü ve bu bakımdan Osmanlı devletinin bağımsızlığına önem verdiği anlaşılıyor. Türkiye'nin jeo-politik ve stratejik konumu, büyük devletlerle ilişkiler sözkonusu olduğunda, öncelikle göz önünde tutulmalıdır. İngiltere bunun açık örneği. XX. y.y. başlarında ise, Türkiye bu kez Alman emperyalizminin ileri karakolu oldu. İkinci Dünya Savaşından sonra gene ileri karakol görevindeydik? Bu kez patron ABD idi. Bu konuya ileride döneceğiz.

1870-80 yıllarında Osmanlı devleti mali zorluklarının yanısıra, bir dizi olumsuz politik zorluklarla da karşı karşıya bulunuyordu. İmparatorluğun Avrupa'daki toprakları üzerine isyanlar, savaşlar birbirini kovalıyordu. Bu olayların arkasında genellikle Rusya ya da Avusturya vardı: Hersek isyanı, Sırbistan ve

Karadağ savaşları, Bulgar ayaklanmasından sonra, 1877'de Rusya ile savaş başlayacaktır.

Bu olayların Osmanlı borçları bakımından olumsuz gelişmelere neden olduğu görülmektedir.

Rusya ile savaş talihsiz bir savaştır. Osmanlı orduları yenilecektir. Berlin'de toplanan kongrede (1878) yenilginin muhasebesi yanında, tahvil sahiplerinin iddiaları da gündeme gelecektir.

Kongre'de temsil edilen Avrupa devletleri borçlar konusunda bir komisyon kurulmasını önerdiler. Bu komisyon tahvil sahiplerinin şikayetlerini, Osmanlı devletinin mali durumunu göz önünde tutarak, değerlendirecek ve etkin önlemler alacaktır. Osmanlı devleti delegeleri bu öneriye karşı çıktıkları halde, öneri onaylandı. (XVIII sayılı protokol).

Osmanlı devleti bir komisyon kurulması kararından haklı olarak tedirgindi. Bağımsızlıkla bağdaşmaz düşüncesinde idi. Borçların ödenmesi ile ilgili olarak Bab-ı Ali bir mali proje hazırladı: Osmanlı hükümeti dış borçların ödenme biçimini hükümetle doğrudan doğruya görüşmek üzere, tahvil sahiplerine çağrıda bulunarak, delegelerini atamalarını istiyordu. Delegelerin atanması uzun sürdü. Sonunda İstanbul'a gelen delegelerle 20 Aralık 1881'de bir anlaşma imzaladı. Anlaşma, iç ve dış borçların azaltılması; konsolide edilen borçlarla bunların karşılanması için gösterilen kaynakların saptanması; «yönetim konseyi» adı ile kurulan yürütme organının yetkileri konularını içeren 21 maddeden oluşuyordu.

Muharrem kararnamesi olarak bilinen bir iç hukuk belgesi, böylece uluslararası boyutları olan bir anlaşmaya kaynaklık etmiş oluyordu. Buna göre de devlet gelirlerinden bir bölümünü, borçların karşılanmasına ayırıyordu. Bu gelirler tuz, tütün tekelleriyle,

damga resmi, alkol vergisi, balık vergisi, ve ipek böceği kozası vergisinden oluşuyordu. Böylece Osmanlı devleti toprakları üzerinde devlet yetkisi kullanan bir kurumu kendisi kurmuştu. Yani ilmeği elleriyle boynuna geçirmek... Bu konuyu noktalamadan, bir başka ibret levhasını gözler önüne sermek istiyorum.

Osmanlı devleti Alman emperyalizminin buyruğunda savaşa gireli iki yıl olmuştu. İttihat ve Terakki partisi iktidarda idi. Müslüman esnaf ve tüccarların bir çatı altında toplanması için çalışmalar yapılıyordu. Partinin ileri gelenlerinden, Genel Merkez üyesi Kara Kemal beyin başkanlığında bir komisyon kurulmuştu. Çalışmalar sırasında Kara Kemal bey İttihat ve Terakkinin sınıfsal dayanağını açıklamak gereğini duymuş ve şöyle konuşmuştu:

«İttihat ve Terakki cemiyeti önce askere, sonra memurlara dayandı. Askerlerin siyasetle uğraşması doğru bir şey olmadığı bütün dünyaca söz götürmez bulunduğundan bundan ergeç el çekileceği tabiidir. Memurlara gelince: onlara hangi parti bol aylık ve yüksek memuriyet vaadederse o tarafı tercih ettiği görülüyor. Askerle memura dayanmanın sakıncaları böylece anlaşılınca esnaf cemiyetleri teşkili ile onlardan kuvvet alınması düşünüldü. Ve gerçekten bu cemiyetlerin başına getirilen sorumlu sekreter aracılığı ile esnafı arzu edilen tarafa yöneltmek olanaklı ise de, bir kuru kalabalıktan ibaret olan esnaf ancak sokak nümayişlerinde işe yaramaktadır. Şu halde bunlardan da İttihat ve Terakki cemiyeti faydalanamıyor. Bundan dolayı başka uygar ülkelerde olduğu gibi yurdumuzda da bir burjuva sınıfı vücuda getirilerek, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bu sınıf saye-

sinde varlığını sürdürmesine çalışmak gerekmektedir, ve bu amaçla Cemiyet, milli şirketler kurulmasına, milli bir banka açılmasına ve müslüman esnaf ve tüccarın birer cemiyet halinde birleşmesine gayret etmektedir.» (Bk. Osman Nuri, Mecelle-i Umur'i Belediye, cilt, I, Sa. 869, İst. 1922)

İttihatçıların bir burjuva sınıfı yaratmayı amaçlamaları, batı örnek alınarak yenileşme, modernleşme düşüncesinin doğal uzantısıydı. Danıştayın, Sayıştayın aktarılması gibi, burjuva sınıfı da aktarılacaktı. Ama bu düşünce, İttihatçıların batıdaki ekonomik, sosyal gelişmelerden habersiz olduklarının da kanıtıydı. Alman emperyalizminin dümen suyunda ve de Alman generallerinin denetimi altında, evlatlarımız dört cephede kanlı savaşlar veriyordu; Kara Kemal bey burjuva sınıfı yaratacağız dediği günlerde. Ellerindeki silahlar Alman yapısıydı.

Kısaca savaşa nasıl girdiğimizi anımsatmak isterim: Alınacak pek çok ders var. İngiltere, Fransa, Rusya ile Almanya arasında bir savaş çıkması kaçınılmaz görüldüğü günlerde, iktidarda olan İttihat ve Terakki yöneticileri arasında, İngilizlerden, Fransızlardan yana mı? Almanlardan yana mı olunması tartışma konusuydu. Başını Enver Paşanın çektiği askerler kesimi genellikle Almanyayı yeğliyorlardı. Ama Cemal Paşa gibi İngiltere ve müttefikleri ile anlaşmaya taraftar olanlar da vardı. Almanya ile görüşmeler Başbakan ve Dışişleri Bakanı Sait Halim Paşa ile Enver Paşa tarafından yürütülüyordu. Savaş başladıktan kısa bir süre sonra imzalanan ittifak anlaşması (2 Ağustos 1914) gizli tutuldu. Hükümetin tüm üyelerine bile açıklanmadı. Ve Osmanlı devleti bir süre sonra bir oldu bitti ile savaşa sürüklendi. Akdenizdeki iki Al-

man zırhlısı Göben ve Breslav, Çanakkaleyi geçerek İstanbul limanına demir attılar. İngilizler gemilerin karasularımızdan çıkarılmasını, ya da gemi personelinin gözaltına alınmasını istediler. Osmanlı hükümeti hiçbirini yapamazdı. Almanya ile bir ittifak anlaşması imzalamıştı. Kitaba uyduruldu. Gemilerin satın alındığı ilan edildi. Adları Yavuz ile Midillî oldu. Ve Alman süvari amiral Souchon'a paşa unvanı verilerek Osmanlı üniforması giydirildi. İngiliz tezgahlarına daha önce iki zırhlı sipariş edilmişti. Savaş çıkınca Churchill bu zırhlılara elkoymuştu. Alman zırhlılarının Osmanlılaştırılmasıyla buna da cevap verilmiş oluyordu.

Hükümet üyelerinden pek çoğu savaşa girilmemesinden yanaydı. İngiltere ile Rusya da Osmanlıların savaşa katılmasını istemiyordu. Konuşmalar sürdürülüyordu. Hatta savaşa girmezden kapitilasyonlar konusunda ödünler verebileceklerini bile söylüyorlardı.

Enver Paşa ile arkadaşları ise, Almanların yanında savaşa katılmamız için uğraşıyorlardı. Kapitilasyonların kaldırılması konusunda ısrarlıydılar. Bu fırsat kaçırılmasın diyorlardı. Ağır bastılar.: Kapitilasyonlar kaldırıldı. İngilizler, Fransızlar bu tek yanlı kararı tanımıyacaklardı. Ama müttefikimiz Almanya da memnun olmamıştı.

İşte o günlerde amiral Souchon paşanın komutasındaki iki Alman zırhlısı (yeni adlarıyla Yavuz ve Midilli) Karadenize açıldılar. Provalarında Türk bayrağı dalgalanıyordu.

Olayı Talat Paşadan dinleyelim: «Arefe gününde, Karadeniz donanmasıyla amiral Souchon arasında bir muharebe vuku bulduğunu ve «Göben»in Rus sahillerini bombardıman ettiği haberini aldık.

Bu hadiseden hiç birimiz daha önceden malumat-

tar değildik. Fakat herkes gibi ben de Enver paşanın haberi olduğuna kani idim.

Sadrazam bir karar vermek mecburiyetinde kaldı. Ve neticede harp haline geçmemizi tercih etti. Cavit de dahil olmak üzere diğer nazırlar istifalarını verdiler. (*)

Savaşa sürükleniyoruz, Başbakanın, Bahriye Bakanının, İçişleri Bakanının olaydan haberi yok. Enver Paşa ile Amiral Souchon anlaşmışlar. Almanya emir vermiş...

Şimdi de Almanya'nın, yerinde Amerika var. Göbels ve Breslav zırhlılarının yerinde ABD üsleri var. Bunlara «Ortak tesis» diyor, bizimkiler. Ama örneğin İncirlik üssü tek anahtarlı. Ve anahtar Amerikalılarda. Amiral Souchan rolünü, bugün Amerikalı üs komutanı, hava pilot albay William Douglass üstlenmiş. ABD savaşa karar verdiğinde İncirlik Hava Üssünden uçaklar havalanacak ve Sovyet kentleri bombalanacak. Bunda kimsenin kuşkusu olmasın. Türkiyenin kaderini ellerinde tutanlar: «Biz izin vermezsek havalanamaz uçaklar» diyeceklerdir. Ama ABD karar verirse uçaklar havalanacaktır. Ve Göben, Breslav olayı bir kez daha yaşanacaktır. Ne var ki tarih aynen tekrarlanmadığı için, Türkiyenin mahvolması için Birinci Dünya Savaşında olduğu gibi dört yıl beklenmeyecektir. Sovyetlerden yanıt hemen o anda gelecektir. Ve de belki on milyon yurttaşımız yok olacak en az bir o kadar da yavaş yavaş ölecektir. Savaşı Sovyetler açarsa gene aynı senaryo sergilenecektir.

Milliyet muhabiri İncirlik Hava Üssünü gezmiş. «Pentagondan izinsiz girilemeyen yerler var» diye başlık atmış. Yazılanlardan anlaşılıyor ki, hiç bir şey ya-

(*) Tevfik Çavdar, Talat Paşa S. 367-68, 1984.

pılamaz. Nükleer bombalar onların elinde, uçaklar onların uçakları. Biz sadece üsde nöbet tutuyoruz. Üssün güvenliğini sağlıyoruz. Ama İncirlik üssü bizim güvenliğimizi sağlamıyor. Tam tersine bizim için bir güvensizlik konusu. Düğmeye başkaları basacaktır.

Konuyu ilerde tekrar ele alacağız. Şimdi dönelim Birinci Dünya Savaşının son yıllarına. O tarihte kimlere de kadar borçlu olduğumuzu görelim:

Fransa	%60.3	Yaklaşık 2.5 Milyar Frank
Almanya	%21.3	Yaklaşık 850 Milyon Frank
İngiltere	%14.3	Yaklaşık 600 Milyon Frank
İtalya	%3	Yaklaşık 120 Milyon Frank

Osmanlı Devleti ile alacaklı temsilcileri arasında varılan anlaşma gereği (1881) borçlar 5.2 milyar franktan 2.5 milyar franka indirilmişti. (Aslında Osmanlı Devletinin borcu da bu kadardı.) Duyunu Umumiye İdaresinin şubeleri Türkiye düzeyine yayılmıştı. Arkalarında Osmanlı Bankası vardı. Bu banka, Fransız ve İngiliz mali guruplarınca kurulmuştu. Bir süre sonra, Alman mali gurupları da kendi bankalarını kuracaklardı. Demir yollarında hükümetlerin hisseleri ise şöyleydi :

Türk Hükümeti	%31
Almanya	%36.8
Fransa	%21
İngiltere	%10.5
Belçika	%1.7

İkinci sırada yer alan Almanya bu yarışa sonradan katılmıştı. Almanya 1914 yılında, ani savaştan hemen önce, Anadoluda 4800 kilometre demiryolu im-

tiyazına sahip bulunuyordu. Almanyanın doğuya uzanma politikası anımsanınca, Basra Körfezine doğru uzanan Bağdat demiryolunun, ekonomik ve siyasal önemi hemen ortaya çıkar. Bu imtiyazın sadece 1800 Km. si işletilmekte idi. Haydarpaşa - Ankara demiryolunun imtiyazı daha 1888 yılında bir Alman gurubu tarafından alınmıştı. Ereğli hattının imtiyazı ise, 1912 tarihli idi. (*)

OSMANLININ SONU

1918 yılında itilâf devletleri, tüm cephelerde saldırıya geçtiler. İmparatorluğun sonu gelmişti. Avrupa kapitalizmi önce ticaret sermayesiyle ülkeye girmiş, ardından borçlarla mali sermaye bizi dize getirmiş, son vuruşu da İngiliz, Fransız silâhları yapıyordu. Alman emperyalizminin doğuya açılma politikasına alet edilen asırlık koca imparatorluk silâhlarını bırakıyordu: Mondros ateş kes antlaşması, itilâf devletlerinin işgali, ve Sevr barışı...

Yüzlerce yıldır süren çöküşe ilk tepki tabandan halkın isyanından geldi: İzmire çıkan Yunan kuvvetlerine halkın içinden çıkan sosyalist Hasan Tahsin'in kurşunu yanıt verdi. Hasan Tahsin de orada öldürüldü. Ama ulusumuz kurtulacak, yaşayacaktı. Sosyalist Hasan Tahsin kurtuluş yolunu göstermişti ölürken...

(*) İ. Adamof, Cihan Harbi Esnasında Avrupa Hükümetleri ile Türkiye, Anadolunun Taksimi S. 10-59, İst. 1959.

Artık son yaklaşıyordu. Enver Paşa Doğu Cephesinin komutanlığını, Cemal Paşa da Suriye komutanlığını üstlendi. Ancak Alman denetimi giderek ağırlaşıyordu. General Liman Von Sandersin baş yardımcısı olan General Von Seekt Osmanlı Genel Kurmay Başkanlığına getirilmişti. Von Der Goltz da önce Birinci Ordu Komutanlığına, daha sonra Mezopotamyadaki Altıncı Ordu Komutanlığına atanmıştı. Von Falkenhayn Filistindeki kuvvetlerin komutanı olmuştu. Ayrıca Milli Savunma Bakanlığında, hareket, istihbarat, demir yolları, ikmal işleri, silâh ve cephane, kömür işleri hep Alman subaylarının komutası altındaydı. (*)

Savaş kazanılsa da kaybedilse de Osmanlı Devletinin artık kaderi belliydi. Almanyanın uydusu olacaktı...

Ama bu arada kimi çıkışlar da yapılıyordu. Bunlardan bir kısmının kaderi savaşın kaderine bağlıydı. Hatta bu bile kesin sayılmazdı. Örneğin kapitalisyonlar kaldırıldı. Bu kâğıt üzerinde kaldı. Buna karşılık laiklik konusunda adımlar gerçekleşti. Şeyhülislâm kabineden çıkarıldı. Şeriat mahkemeleri Adalet Bakanlığına bağlandı.

İttihat ve Terakkinin siyasal ideolojisi devleti maceralara sürükleyecek nitelikteydi. Kapitalizme özenmesi de onu Türkçülük ideolojisiyle bağdaştırılması olanaksız bir kompozolitliğe iteliyordu. Ekonomiye yaklaşımı İttihatçıların, Kara Kemal beyin açıkladığı gibi, bir burjuva sınıfı yaratıp, işleri ona bırakmaktan ibaretti. Oysa, yaratılması düşünülen bu sınıfın önemli bir kısmını oluşturan tüccar takımı (Müste-

(*) Stanford J. Shaw Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C. 2, S. 375-376.

men, Avrupa tüccarı, hayriye tüccarı) ötedenberi Osmanlı toplumunnun meslek guruplarından biri olarak varlığını sürdürmekte idi. İttihatçıların göremedikleri, düşünemedikleri, Türk burjuva sınıfının Dünya kapitalizminin yurdumuzdaki uzantısı olacağı, Türkiyenin sömürülmesine aracılık edeceği idi.

Bunlar arasında İmparatorluğun yazgısında en önemli yeri işgal edeni kuşkusuz Enver Paşadır. Enver Paşa 1910 - 1911 yıllarında askeri ateşe olarak Almanya'da bulunmuştu. Alman militarizmine hayranlarındandı. İkinci Balkan Savaşında Edirneyi geri alan Osmanlı birliklerinin komutanı olan Enver Paşa, Bab-ı Ali baskını ile İttihat ve Terakkinin güçlü adamı haline gelmişti.

Birinci Dünya Savaşından hemen önceki yıllarda Osmanlı İmpaartorluğu, müslüman olmayan nüfusunun yaşadığı toprakları kaybettiğinden İttihat ve Terakki Osmanlı ideolojisi yerine, Ziya Gökalp'in Türkçülük ideolojisini benimsemişti. Ne var ki, Durkheim sosyolojisinden kaynaklanan bu idealist ideoloji, ekonomik gerçeklerin göz ardı edilmesine neden olmuştu. Böylece Alman emperyalizminin gerçek yüzü görülememiş, Almanyanın yanında savaşa katılmakla, kızılelma efsanesinin gerçekleştirilebileceği sanılmıştı.

İkinci Meşrutiyetin ilanından önceki yıllarda, İttihat ve Terakki «umudu» temsil eden bir siyasal hareketti. Geleneksel yönetici kadrolardan gelmeyen genç insanların yönettiği yürekli bir gizli siyasal hareketti. İdeolojisi ne idi? İstibdada karşı savaştığı biliniyordu. Bu da yetiyordu Abdulhamit'e karşı olanlara.

İttihat ve Terakkinin merkezi Selanik'te idi. İdeolojisi, Abdülhamit döneminin yaygın ideolojisi Pan - İslamcılığın karşıtı olan Pan-Türkçülüktü. Ondokuzun-

cu yüzyıl Avrupasında gelişen millet fikri Osmanlı aydınları tarafından da benimsenmişti. Doğrusunu isterseniz çok uluslu bir imparatorluk için pek geçerli olmayacak bir ideoloji. Ama Osmanlı İmparatorluğunun egemen etnik grubunu oluşturan Türkler, Türk milliyetçiliğini Devletin itici bir güce kavuşmasında bu ideolojisinin olumlu bir etken olacağı inancındaydılar. Ama İttihat ve Terakki üzerinde durmamızın asıl nedeni, bu partinin bir siyaset yöntemi getirmiş olmasıdır. Yani Avrupada geçerli olan uygulamanın salt görüntülerini benimsiyerek, tepeden inmeci, dikta rejimi uygulamasını gerçekleştirmektir. Bu arada ekonomik düzen olarak da kapitalizme yönelmişlerdir. Neden Kapitalizm? Çünkü Avrupa ülkelerinin ekonomik düzeni kapitalistti. Ama belki Selanik'te parti çevresini oluşturanların önemli bir kesiminin tüccarlardan oluşmasına etken olmuştur.

İzlenen politikalar bakımından bu Batı taklitçiliğinin belki en hazin iki sonucu özgürlükçü düzen savlarının daima kağıt üzerinde kalmış olması ve ekonomik analizlere sırt çevrilmesidir. Kara Kemal Beyin yukarıdaki burjuva sınıfı yetiştirmek ve bu sınıfa dayanmak konusundaki açıklaması ekonomi konusunda gereken titizliğin gösterilmemiş olduğunun açık bir örneğidir: «bir burjuva sınıfı yetiştirmek:» «serde kaktüs yetiştirmek» gibi bir şey sanılmış. Oysa o tarihte yeni «burjuva sınıfı emekleme çağında da olsa, salt tüccarlardan da» oluşsa vardı. Müstemenler, Avrupa ve Hayriye tüccarları yerli burjuvazinin öncüleri değil miydi? Ama bu, Teşviki Sanayi yasası ve daha başka yasalarla burjuvaziye Devlet hazinesinden kaynak sağlandığı gerçeğinin unutulması anlamına gelmez tabii. Bu yardımlar günümüze kadar uzanmıştır. Hele bir Holdingin danışmanı olan sayın Özal'ın Başbakan

olmasından sonra bu yardımlar daha anlamlı bir hal almıştır.

Ancak dünya düzeyinde burjuva sınıfları arasındaki ilişkilerin, «büyük balığın küçük balıkları yutması» gibi büyük sermayelerin küçükler aleyhinde hızla yoğunlaşan büyümesine, merkezleşmesine yol açtığı üstelik siyasal bağımlılık da doğurduğu pek çoğumuzun özellikle halkımızın bilmediği bir gerçektir.

Kara Kemal Bey'in ve arkadaşlarının iktidarda oldukları Birinci Dünya Savaşı yıllarını düşünelim: Osmanlı devleti Almanyanın müttefiki idi. İngiltere ile Fransa Osmanlı devletinin «Üçlü İttifaka» üye olmak için başvurularına olumsuz yanıt verdikleri halde, neden Almanya bizimle ittifak anlaşması imzalamıştı. Her halde Enver Paşa'nın Kayzer Wilhelm taklidi bıyıklarına hayran kaldıkları için değil. Almanya yanlısı ittihatçı bey ve paşalarımızın bu sorunu enine boyuna tartıştıklarını ve Alman emperyalizminin, Doğuya uzanma politikasında Osmanlı devletini bir araç olarak kullandığının bilincinde olduklarını sanmıyorum. Hele burjuva sınıfı yaratma konusundaki kararları anımsanınca bu bey ve paşaların ekonomiden ve dünya kapitalizminin o günkü aşamasından habersiz oldukları ortaya çıkıyor. Kapitalizmin sonradan ayak uydurmaya çalışan gerikalmış ülkeler için bu yoldan kurtuluş olamıyacağını ittihatçılar yakın tarihimizi değerlendirebilmiş olsalardı mutlaka görürler, anlarlardı. Osmanlı devletinin duraklama ve gerileme tarihi ile, kapitalizmin ortaya çıkışı ve dünya politikasına damgasını vuruşunun aynı tarihlere rasladığını göreceklerdi. Buna karşı denilebilir ki, görmüşlerdir ve kapitalizme yönelerek bu tehlikeyi önlemeye çalışmışlardır. Burada ittihatçılara fazla yüklenmemek gerektiğini söylemeliyim. Çünkü bu analizleri yapmak için

marksist ekonomiyi bilmek gerekir. O tarihlerde ise Marx'ın yapıtlarını bilen Türklerin sayısı her halde bir avuç insanı geçmezdi. Evet ittihatçılara haksızlık etmiyelim, çünkü aynı şeyleri bugünün bey ve paşa takımı içinde söyleyebiliriz. Oysa arada 80 yıl geçmiştir. Ve Türkiye yeniden dünya kapitalizminin ağına düşmüştür.

Bilinmesi gereken kimi bilimsel gerçekler var bu konuda. Kapitalizmin hızla gelişmesi ve bir dünya sistemi haline gelmesi, buhar makinasının bulgulanmasına ve endüstri devrimine bağlıdır. Endüstri devrimi daha önce belirtildiği gibi 18. y.y.'ın sonlarında İngilterede gerçekleşti. Makinalı üretim kapitalizme hızla büyüme ve yayılma olanağını sağladı. Avrupa kapitalizmi önce endüstri malları ihraç etti, enüdtrileşmemiş ülkelere daha sonra da sermaye ihracına başladı. İthalci ülkelerin dış ticaret ve ödeme dengeleri giderek artan açıklar vermeye başladı. Bunun üzerine kapitalist ülkeler mal akımını sürdürmek için alıcı ülkelere, borç vermeye başladılar, yani sermaye ihraç ettiler. Kapitalist ülkeler böylece karlarını katmerleştirme olanağını buldular: sattıkları mallardan kâr ediyorlardı, ayrıca verdikleri borcun faizi olarak da kâr sağlıyorlardı.

Çift kıskaç. Osmanlı devleti bu operasyonun ekonomi kitaplarına geçmiş en güzel örneklerinden biridir.

Bu koşullar altında geri kalmış ülkelerin ilerlemesi, gelişmesi olanaksızdı. Üstelik ekonomi bakımından bağımlılık sonuç olarak siyasal bağımsızlığa da yol açıyordu. Osmanlı devleti ve Türkiye Cumhuriyeti bu çıkmaz yolun en belirgin örneklerinden biridir.

Bu kısır döngüyü bilimsel yönü ile de açıklamak istiyorum:

Kapitalizm bir ekonomik-sosyal düzen, bir üretim biçimi. Bugün dünya Kapitalizm belirli aşamalardan geçerek Emperyalizm denen ve sermaye ihracı biçiminde karşımıza çıkan bir noktaya gelmiştir. Bu aşamada kapitalizm, uluslararası monopollerin kurulmasına yol açmıştır. Bu da dünyanın nüfuz bölgelerine ayrılmasına yol açmıştır. Monopoller kapitalizmi, kapitalizmin yeni bir türüdür. 1873 krizini izleyen ve uzun süren depresyon, kapitalizmin zayıf küçük büyükler tarafından yutulması sonucunda kapitalizmin merkezleşmesi hızlanmıştır. Bu tarihten sonra (1873 krizi) ileri kapitalist ülkelerde hızlı bir monopolleşmeye tanık olunmaktadır. 1903 bunalımından sonra kartel-ler, Avrupa ekonomik yaşamının bekçiliğini olağan hale getirmiştir. Kapitalizm Emperyalizme dönüşmüştür. Kimi rakamlar verelim: Kartel sayısı, Almanyada 10 yılda 250 den 385'e; ABD'de, 185 ten 250'ye yükselmiştir. (Ekonomi Politique, s. 275-302, Ed. Social 1949)

Bir parantez açarak, son zamanlarda liberal ekonomi doğrultusunda resmi ağızların yaptığı teşvik konuşmalarına değinmek isteriz:

Korumacı önlemlere karşı çıkılıyor; liberal ekonomi doğrultusunda alınan kararlar övülüyor. Liberal politikanın Türkiye'nin büyüme hızını artırdığı ileri sürülüyor. Bu savın gerçeğe ne derece uygun olduğunu bir yana bırakarak, söz konusu büyümenin emekçi halk yığınlarının gelirlerine ne ölçüde yansıdığına bakmak gerekir. Türkiye gelir dağılımı bakımından en adaletsiz durumda olan yedi ülkeden biridir. Demek ki, büyüme eğer gerçekse, bu gelişme emekçilere yansımıyor. Önemli olan büyüme hızının kişi başına düşen gerçek büyüklüğüdür ve bu oran sürekli korunduğu takdirde az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki uçurumun ne ölçüde kapatılabilece-

ğidir. «Dünya Bankasının verilerine göre, Türkiyenin 1977 yılında 1110 dolar olan kişi başına milli geliri 1985'te 1080 dolara düştü. Türkiye, Dünya Bankasının en yoksuldan en zengine uzanan kişi başına gayrı safı milli hasıla sıralamasında 1977'de 70. sırada yer alırken, 1985'te 62. sırada yer aladığı Böylece Türkiye yoksulluk merdivenlerinde 8 basamak gerilemiş oldu» (Cumhuriyet, 1 Temmuz 1987)

Bu açıdan bakıldığında rakamların umut verici olmadığı görülür. Bu görüşler bugün için. İttihat ve Terakki döneminde böyle rakamlar yoktu. Ama Almanya ile Türkiyenin birlikte savaşa girmelerinden savaş kazanılsa bile bizim kazançlı çıkmamız söz konusu değildi.

Kara Kemal beyle yapılan konuşmadan iki yıl sonra savaş kaybedilecektir. Ve Sevr antlaşmasının ağır şartlarını kabul eden Osmanlı devleti yaşamının sonuna gelecekti.

KURTULUŞ SAVAŞI

Kurtuluş savaşına zor koşullarda başlandı. O günleri görenlerin sayısı çok azaldı. Gençler o günleri kitaplardan öğreniyorlar. Her kitapta doğru değil. Hele 50'li yıllardan sonra yazılanlar, kurtuluş savaşının niteliğini; her hangi bir savaştan onu ayıran temeldeki farkı vurgulamıyorlar. Bu savaşın «tam bağımsızlık» için bir savaş olduğu ve asıl düşmanın Yunan kuvvetleri gerisindeki sömürü düzeni olduğu belirtilmiyor. Oysa o yıllarda Savaşın bu özelliği her fırsatta açıklanır, Emperyalizme karşı savaş verdiğimiz sık sık vur-

gulanırdı. Yalnız İstanbul hükümeti ve bağlı olanlar, bunu görmezlikten gelir ve işgal kuvvetileri ile hoş geçinmenin yolunu ararlardı.

Kurtuluş savaşımızın başka yepyeni bir savaş olduğunu dile getiren iki belge sunacağım:

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 21 Ekim 1926 tarihli bildirgesinde şöyle denilmektedir:

«(...) Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli hudutlar dahilinde hayat ve istiklalini temin... ahdiyle teşekkül etmiştir. Binanaleyh hayat ve istiklalini, yegane ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hakimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve istiklaline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa ve bu maksada aykırı hareket edenler tedip azmiyle kurulmuş bir orduya sahiptir. Emir ve kumanda salahiyeti Büyük Millet Meclisinin manevi şahsiyetidir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, halkın öteden beri maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni vasıtalar ve teşkilat ile kaldırmak yerine, refah ve saadet getirmeyi başlıca hedef addeder. Binanaleyh toprak, maarif, adliye, maliye, iktisat ve evkaf işlerinde ve diğer meselelerde sosyal yardımlaşma ve kardeşliği hakim kılarak, halkın ihtiyaçlarına göre yenilikler ve tesisler vücuda getirmeğe çalışacaktır. Bunun için de siyasi ve içtimai (sosyal) umdelerini (ilkelerini) milletin ruhundan al-

mak ve tatbikatta milletin temayüllerini ve ananelerini gözetmek fikrindedir.

Binanaleyh, Türkiye Büyük Millet Meclisi memleketin idari, iktisadi, içtimai ihtiyaçlarına müteallik hükümleri peyder pey tetkik ve kanun şeklinde tatbik mevkiine koymağa başlamıştır.» (Tutanaklar Dergisi, 21 Ekim 1336 (1921) Günkü toplantı).

Bir milletvekilinin bildirgede sözü edilen kapitalizm, kuşkusuz «dış kapitalizm» demesi üzerine, komisyon sözcüğü şu yanıtı vermişti:

«Hayır: ayrım yapılmamıştır. Biz kapitalizmin emperyalizmin her şekline karşıyız»

O günlerde, kapitalizm ve Emperyalizm konusunda Mustafa Kemal Paşa da şöyle konuşuyordu:

«Fakat mesleki içtimai (sosyal öğreti, sosyoloji) itibariyle düşündüğümüz zaman, biz hayatını, istiklalini kurtarmak için çalışan erbabi sayız (emekçileriz) zavallı bir halkız! Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız! Binanaleyh her birimizin hakkı vardır. Salahiyeti vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı iktisabederiz. (elde ederiz) Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını saydan muarra (çalışmadan) geçirmek istiyen insanların bizim hayat-ı içtimaiyemiz içerisinde (toplumumuz arasında) yeri yoktur, hakkı yoktur! (alkışlar) O halde ifade ediniz efendiler! Halkçılık, nizam-ı içtimaisini (sosyal düzenini) sayine, (emeğine) hukukuna istinadettirmek isteyen bir mesleki içtimaidir (bir sosyal öğretidir). Efendiler! biz

bu hakkımızı mahfuz bulundurmak, istiklalimizi emin bulundurabilmek için, heyeti umumiyemize, heyeti milliyemize bizi mahvetmek istiyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı, heyeti milliyece mücadeleyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız. Binanaleyh bu ve bu gibi teşvikatla ve izahatla hükümetimizin istinadettiği esasen, ilmi içtimaiye müstenit (sosyal bilime dayalı) bir esas olduğunu bariz bir surette görürüz! Fakat ne yapalaım ki demokrasiye benzemiyormuş, sosyalizme benzemiyormuş, hiç bir şeye benzemiyormuş! Efendiler biz benzememekle ve benzetmemekle iftihar etmeliyiz. Çünkü biz bize benziyoruz efendiler! (alkışlar) (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C. 1, S. 190-191, İst 1945)

Verdiğimiz savaşın adı: Bağımsızlık Savaşı, Kurtuluş Savaşı idi. Kimden kurtulacaktık? Kimlerden bağımsız olacaktık? Emperyalizm ve Kapitalizm'den. Bu açık açık söyleniyordu.

Atatürk ayrıca, yaşamak, kurtulmak için çalışan ve çalışmak zorunda olan emekçi bir halk olduğumuzu vurguladıktan sonra, çalışmadan yaşamak isteyenlerin toplumumuzda yeri olmadığını söylüyor ve halkçılık, toplumun düzenini emeğe dayandıran bir doktrindir diyordu.

Emperyalizme, kapitalizme karşı savaşan ve toplum düzenini «emeğe» dayandıran bir rejim sosyalist bir rejimdir. Ve de halkçı olduğu için de demokrasiye yönelik bir rejimdir.

Atatürk, ne demokrasiye ne sosyalizme benzemiyormuş derken de, Avrupa'daki rejimlere ve Sovyetler Birliğine benzemediğimizi belirtmek istiyordu her halde. Çünkü açıklamalarına sosyal öğretiye, yani sos-

yolojiye dayandıran bir kişinin demokrasiyi sosyalizmi yadsıması ters bir iş olur. Bence «biz bize benziyoruz» diyen Atatürk, demokrasinin ve sosyalizmin bizim tarihsel koşullarımız içinde biçimleneceğini ifade etmek istemiştir. Tartışmasız olan yani ise yukarki alıntının kurtuluş savaşı yıllarında Atatürk'ün emeğe dayalı, hakkın, hukukun çalışarak elde edileceği ve de çalışmadan sırt üstü yatan insanların içinde yer alamıyacağı bir rejim düşündüğüdür. Çıkan sonuç budur.

Ama Türkiye Cumhuriyetinin tarihi ne yazıkki bu çizgide gelişmedi. Sırt üstü yatarak yaşamak isteyenler, zamanla köşeleri tuttular ve çalışan insanların yani emekçi halkın efendisi oldular. Atatürk sağken sadece tam bağımsızlık ilkesi, onun da sadece siyasal bağımsızlık ve buna doğrudan ters etki yapan konularda, derece derece bağımsızlık ilkesi uygulandı. Ve Türkiye adım adım kapitalizme kaydı. Kara Kemal Beyin ve ittihatçıların hayal ettikleri burjuva sınıfı, yasalarla desteklenerek egemenliğini kurmaya başladı.

Kurtuluş Savaşı Türkiyesinin, tam bağımsızlık felsefesini, Atatürk en açık biçimde, Franklin Borulleri'la yaptığı konuşma sırasında dile getirmiştir. Bunu aynen aktarmayı yararlı görüyorum:

> «Alim, cahil milletin bütün fertleri, hepsi belki işin içindeki güçlükleri iyice kavramadıkça, bugün yalnız bir nokta etrafında toplanma ve sonuna kadar kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta tam bağımsızlığımızın sağlanması ve sindirilmesidir.
>
> «Tam bağımsızlık demek elbette politika, maliye, ekonomi, adalet, askerlik, kültür... gibi her alanda tam bağımsızlık tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın her hangi birinde bağımsızlıktan,

yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlıktan yoksunluğu demektir.

«Biz bunu sağlamadan ve elde etmeden barışa ve esenliğe erişemiyeceğimiz kanısındayız. (13 Haziran 1921) (Bk. Atatürk, Söylev, c. II. s. 457-458. 1946).

Evet tam bağımsızlık, ilkesi böyle bir bütündür. Politika, maliye, ekonomi, adalet, askerlik, kültür, v.b... alanlarda bağımsız olmaktan oluşan bir bütün. Ve bu bütünü oluşturan alanlardan birinde bağımlı olmak, bağımsızlığın tümüyle yok olmasına yol açardı. Atatürk özellikle mali bağımsızlık üzerinde ısrarlıydı. Mali bağımsızlığın koca devleti nasıl çökerttiğini yakından görmüş izlemişti.

Atatürk şöyle diyordu:

«Efendiler! her şeyden evvel hayat ve istiklalimizi teminden ibaret olan gayeyi milliyemize Vusuldan (ulaşmaktan) başka bir şey düşünemeyiz. Binanaleyh, bizce haizi ehemmiyet olan nokta, kudreti maliyemizin buna kafi olup olmayacağıdır. 1920 ve 1921 senelerinin fiili tecaribine (deneyimlerine) ve müspet hesabatına ve bugünkü ahvali dahiliye ve iktisadiyemizin bu geçen iki seneye nispeten, kıyas kabul etmez derecede iyi bir halde bulunmasından hasıl olan kati ümitlere istinaden arzedebilirim ki memleketimizin menabii varidatı davayı millimizin emniyetle istihsalini kafildir. Kuvvei maliyemiz bu güne kadar olduğu gibi, hariçten borç yapmaksızın dahi, fakirane olmakla beraber, memleketi idari ve gayesine isal edecektir (...) Efendiler! Bu günkü mücahedatımızın gayesi istiklali tamdır. İstiklaliyetin tamamiyeti ise

ancak istiklali mali ile mümkündür. Bir devletin maliyei istiklalden mahrum oluna o devletin bütün Şuabat-ı hayatiyesi (yaşamı şubeleri) mefluç olur (felç olur). Çünkü her devlet ancak mali güçle yaşar. Mali istiklalin korunması için birinci şart, bütçenin iktisadi bünye ile mütenasip ve mütevazi (dengeli) olmasıdır. Binanaleyh, bünyeyi devleti yaşatmak için dışarıya baş vurmaksızın memleketin gelir kaynakları ile idare çare ve tedbirlerini bulmak lazım ve mümkündür.» (1 Mart 1922) (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. 1 S. 222, İst. 1945)

Kurtuluş Savaşları'nın en hararetli günlerinde Atatürk böyle düşünüyordu. Ama daha sonra aynı titizlik gösterilmemeye başlandı. «köylü efendimizdir..» deniyordu, ama toprak reformu yapılmıyordu. «Sanayileşeceğiz!» deniyordu; ama gelişigüzel daha doğrusu tüketime dönük fabrikalar kuruluyordu. Sanayileşmenin üretim aracı üreten sanayi dalları kurmak olduğu ya bilinmiyordu, ya da bilmezlikten geliniyordu.

Zavallı bir halk olduğumuz ve çalışmadan yani başkalarının sırtından yaşayanlara toplumumuzda yer olmayacağı hakkındaki sözler artık iyice unutulmuş görünüyordu. Kaygan bir meyilli satıh üzerindeydik artık. İniyorduk ve hızlanarak iniyorduk. Nihayet İzmir İktisat Kongresi gelip çattı. Ve Atatürk açış konuşmasında yabancı sermayeye davetiye çıkardı.

Çiftçi, esnaf, sanatkâr, tüccar ve işçi temsilcileri önünde yaptığı konuşmada, Atatürk ekonominin önemini vurguluyordu. Ancak, emperyalizme ve kapitalizme karşı ulusça savaşmanın zorunlu olduğunu vurgulayan, eski konuşmaların çizgisinden farklı bir çizginin gündeme getirildiği gözden kaçmıyordu 1920-21'-

lerdeki konuşmalarda «Çalışan, çalışmak zorunda olan zavallı bir halktık!, «Ancak çalışanların hakkı vardı!; «Sırt üstü yatıp çalışmadan yaşamak isteyenlerin, bizim toplumumuz içinde yeri yoktu. Hakları yoktu!» Oysa bu konuşmasında Atatürk, Sosyal Gerçekleri değişik biçimde değerlendiriyordu. Bir yandan sosyal sınıfların varlığını kabul ediyor, ancak bu sınıflar arasında çatışma bulunmadığını vurguluyordu. Şöyle konuşuyordu Atatürk:

«Bizim halkımız menfaatleri yekdiğerinden ayrılır sınıflar halinde değil, bilakis mevcudiyetleri ve muhassalai mesaisi (ve çalışmasının sonucu) yekdiğerine (biri ötekine) lazım olan sınıflardan ibarettir. Bu dakikada samilerim (dinleyenlerim) çiftçilerdir, sanatkârlardır, tüccarlardır ve amelelerdir (işçilerdir). Bunların hangisi yeğdiğerinin muarizi (karşı koyanı) olabilir. Çiftçinin sanatkâra, sanatkârın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine, yekdiğerine ve ameleye (işçiye) muhtaç olduğunu kim inkâr edebilir. Bugün mevcut fabrikalarımızda ve daha çok olmasını temenni ettiğimiz fabrikalarımızda kendi amelemiz (işçimiz) çalışmaktadır. Müreffeh ve memnun olarak çalışmalıdır ve bütün bu saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır ve hayatın lezzeti hakikisini tadabilmelidir ki, çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin. Binaenaleyh programda bahsolunduğu zaman, adeta denebilir ki, bütün halk için bir «Say Misakı Millisi»dir. Ve böyle bir say misakı millisi mahiyetinde olan program etrafında toplanmaktan hasıl olacak olan şekli siyasi ise, alelâde bir fıkra (parti) mahiyetinde tasavvur edilmemek lazım gelir badessulh (barıştan sonra) vukua gelebilecek (oluşabilecek) olan böyle bir şekli siyasinin gündiye (oluşabilecek) olan böyle bir şekli siyasinin şimdiye kadar oldu-

ğu gibi milletin azmi ve imanı ile ve vahdet (birlik) ve tesanüdün (dayanışmanın) birbirine müzahir olmasıyla muvaffak olacağı hakkındaki kanaatin kavidir ve tamdır.» (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C. 2, S. 112, 1952)

Toplumsal sınıflar ve meslek grupları hakkındaki bu değerlendirmeleri ele almadan, aynı konuşmada Atatürk'ün yabancı sermaye'ye ilişkin sözlerini de aktarmak istiyorum. Atatürk şöyle konuşuyordu:

«Sizler memleketin ihtiyacını ve milletin kabiliyetini ve bunun karşısında bütün dünyada mevcut olan çok kuvvetli iktisat teşkilatını nazari itibara alarak, yapılması lazım gelen tedbirleri ve tatbiki elzem olan bütün yenilikleri Kemali vuzuhla ifade etmelisiniz. (...) Efendiler, iktisadiyat sahasında düşünürken ve konuşurken zannolunmasın ki, ecnebi (yabancı) sermayesine hasım (düşman) bulunuyoruz. Hayır, bizim memleketimiz vasidir (geniştir). Çok say (emek) ve sermayeye ihtiyacımız vardır. Binaenaleyh kanunlarımıza riayetkâr olmak şartıyla ecnebi sermayelerine lazım gelen teminatı vermeye her zaman hazırız ve şayâni arzudur ki, ecnebi sermayesi bizim sayimize (emeğimize) ve serveti sabitemize (doğal zenginliklerimize) rağbet etsin. Bizim için ve onlar için faydalı neticeler versin; fakat eskisi gibi değil. Filhakika mazide ve bilhassa tanzimat devrinden sonra, ecnebi sermayesi memlekette mütesna bir mevkie malik oldu. Ve ilmin manasiyle denebilir ki, devlet ve hükümet ecnebi sermayesinin jandarmalığından başka bir şey yapmamıştır. Artık her medeni Devlet gibi, yeni Türkiye dahi buna muvafakat edemez. Burasını esir ülkesi yaptırmaz (ad. geç. kit. s. 108. 109).

Politikada «gerçeğe» dayanış. Önce gerçek kabul edilir; sonra belirli bir açıdan (ulus çıkarları ya da sı-

nıf çıkarları açısından) bu gerçek değerlendirilir! yorumlanır. Gerçek yadsınarak politika yapılamaz. Türkiyede bu nokta sanıyorum hâlâ kavranmış değil. İki örnek vereyim: Anadolu Kürtçe olan bir etnik grubun varlığı resmi çevrelerce kabul edilmez. 1915'te Türklerle ermenilerin birbirlerini kitlece öldürdükleri de kabul edilmez. Oysa, Talat Paşa ve Mithat Şükrü Bey hatıralarında (o tarihlerde İçişleri Bakanı ve İttihat ve Terakki Genel Sekreteri) olayın nasıl oluştuğunu ayrıntılarıyla anlatmaktadırlar. Keza, istatistik Genel Müdürlüğü yayınlarında anadili Kürtçe olan etnik grubun ikinci sırayı işgal ettiği görülmektedir. Ama resmi çevreler Güneydoğu illerimizde bir süredir tanık olduğumuz silahlı saldırı olaylarının Kürt militanlarınca gerçekleştirildiğini söylemezler. Bunlara bölücü eşkiya derler. Bu kelime oyunlarında ne gibi fayda umulur bilinmez. Bu anlaşılmaz tutumumuz gerçeği değiştirir mi? Sosyal sınıflar konusu da bir başka örnektir. Toplumumuzda çıkarları çatışan sosyal sınıflar bulunduğunu bir türlü kabul etmek istemeyiz. Ceza yasamızda faşist İtalya'dan ithal edilen 141 ve 142. maddeler, 1936 yılından beri hâlâ yürürlükte. Oysa, Burjuva sınıfı var, işçi sınıfı var; ve bu iki sınıfın çıkarları çatıştığı için, aralarında mücadele sürüp gidiyor! 1936 da yürürlüğe konan ceza maddelerine karşın. Türkiye'de kör-topal da olsa, ulusal çıkarlarımıza ters de düşse kapitalizm uygulandığına göre, işçi sınıfı da var; burjuva sınıfı da var... Ve sistemin doğası gereği, bu iki sınıf birbirleriyle mücadele halinde. Gelin görün ki, yalın gerçek kabul edilmiyor. Atatürk gibi bir seçkin zekâ bile, Türkiye'de ki sınıfların çıkarlarının çatışmadığını, tüm sınıfların birbirlerine karşı olmadıklarını, tam tersine dayanışma içinde olduklarını söyleyebiliyor.

Gerçekler kabul edilmeden, uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin çıkarlarının başarıyla savunulması olanaksızdır. Le Monde gazetesi Güneydoğu olaylarıyla ilgili bir başyazısına «Kürdistan'da Katliam» başlığını atmıştır. (23.6.1987). Bizim yöneticiler gerçek kabul edilmeden politika yapılamayacağını ne zaman idrak edecekler?

BAĞIMSIZLIKTAN BAĞIMLILIĞA

Atatürk ölene dek Türkiye bağımsız bir dış politika izledi. Dostluk ve saldırmazlık paktları imzalandı. Öncelikle komşu devletlerle, emperyalist büyük devletlerle ilişkiler uzun yıllar mesafeli olmuştur. İlk anlaşma Sovyetler Birliği ile savaş içinde imzalandı (1921). Girişte şöyle deniyordu:

> «Ulusların kardeşliği ilkesini ve kavimlerin kendi geleceklerini özgürce saptamak hakkını tanımakta birleşmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Rusya Sovyetler Sosyalist Federal Cumhuriyeti Hükümeti genişleme ve istila siyasetine karşı olan savaşımlarındaki dayanışmanın ve iki ulustan birinin karşılaşacağı zorlukların ötekinin durumunu da ağırlaştıracağını bilerek aralarında her zaman dostluk ilişkilerinin ve her iki ulusun karşılıklı çıkarlarına dayanan sürekli dostluk bağlarını yerleşmiş olduğunu görmek özlemiyle bir Dostluk ve Kardeşlik anlaşması yapmaya karar vermişler ve bu amaçla yazılı yetkili temsilcilerini seçmişlerdir.»

(İsmail Soysal, Türkiye'nin siyasal anlaşmaları C. I. S. 32 1983).

16 madde ve 3 ekten oluşan bu anlaşma iki tarafın sınırlarına ilişkin açıklamaların yanısıra, o güne dek batılı devletlerle yapılmış tüm anlaşmaların karşılıklı çıkarlarına uygun olmadığı da vurgulanmaktadır. Ayrıca boğazlar statüsünün, başta Türkiye'nin çıkarları olmak üzere Karadenizde sahili bulunan devletlerin çıkarlarının da gözetildiği bir uluslararası sözleşmeye bağlanacağı belirtilmektedir.

Kapitülasyonların geçersiz olduğu ilan edilmekte ve şu önemli açıklamaya da yer verilmektedir. 4. madde şöyle diyor:

> «Bağıtlı taraflar, Doğu uluslarının ulusal kurtuluş hareketleri ile Rusya işçilerinin yeni bir sosyal düzen için savaşımı arasındaki yakınlığı gözlemliyerek bu ulusların özgürlük ve bağımsızlık hakları ve diledikleri hükümet rejimi ile yönetilmek haklarını açıkça belirtirler».

Böylece Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist hareketle ulusal kurtuluş hareketlerinin birbirine bağlı olduğu konusu bir anlaşma metninde sanıyorum ilk kez vurgulanıyordu.

Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkileri sürdürülmesi, Atatürk dış politikasının başlıca ilkesi olmuştur. 1921' de imzalanan antlaşma 1925'de yenilenmiş; 1931'de iki yıl, 1935'de on yıl uzatılmıştır. 1945'de Sovyetler Birliği tarafından sona erdirilmiştir.

1939 yılına kadar uzanan dönemler Türkiye dış politikası ikili dostluk ve saldırmazlık antlaşmaları ve Milletler Cemiyetinin kollektif güvenlik ilkesi ışığında yürütülen bir barış politikasıdır. Sovyetlerle dosluk

ilişkilerinin sürdürülmesi, hiç kuşkusuz bu barışçı politikanın yürütülmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Ne var ki, siyasal bağımsızlık, ekonomi ve maliyede bağımsızlığa yönelik adımlar atılmadan sonsuza dek korunamaz. Bu da, ekonomi de yeni görüşlerin, yeni uygulamaların yakından izlenmesini, bilinmesini gerektirir. Oysa, 1930'lar Türkiyesinde sorunlara genellikle ideolojik açıdan bakılıyor; çözümler tepeden inme buyruklarla aranıyordu. Şef sistemlerinin bilançosu olumlu olmuyor, özellikle ekonomide boşuna zaman yitirilmesine yol açıyor. Sovyetler'den özenerek bizde beş yıllık planlar uyguladık. Ama geri kalmışlık zincirini kırmaya yönelik rasyonellikten yoksun planlardı bunlar. Siyasal bağımsızlığı koruyacak maddesel bir temel oluşturulamadı. Belki de beylerin böyle bir amacı yoktu.

Atatürk ölmeden Fransa ve İngiltere ile ittifak görüşmeleri başlatıldı (2 Ekim 1938). Düşünebiliyor musunuz, kurtuluş savaşımızın lideri ve başkomutanı İngiliz ve Fransız emperyalistleri ile aynı ittifak içinde yer alacaktı. Savaş kapıda iken biz İngiliz ve Fransızlarla elele veriyorduk. 1941 de ise Hitler Almanyası ile dostluk anlaşması imzalıyorduk. Bu arada, Sovyetler Birliği ile 20 yıldır süren dostça ilişkilere kara gölgeler düşecektir.

Sovyetler Hitler ile anlaşamıyordu. İkinci kez Moskova'ya gelen Alman Dış İşleri Bakanı Ribentrof Molotov'la Alman-Sovyet dostluk anlaşmasını imzalıyordu. Ve sözlü bir protokolla bu iki devlet Polonya'nın aralarında bölüşülmesine karar veriyorlardı.

Churchill'in Adana'ya kadar gelerek İnönü'yü savaşa girmesi için zorlaması sonuç vermiyordu. Üçlü İttifaka karşın Türkiye savaşa girmiyordu.

Ama hâlâ Kurtuluş Savaşı ruhunun öldüğüne

inanmak istemeyenler vardı. Garp cephesi Kumandanı ve Lozan Baş Delegesi İnönü'nün hesaplar yaptığı düşünülüyordu. Ama savaş bitince her şey çırılçıplak gözler önüne serilecekti. İnönü, Türkiye'yi batıyla bütünleştirmeye kararlıydı. Önce Tan olayı ile davetiye çıkardı. Kabul edilmelidir ki, Sovyetler Birliği de İnönü'nün işini kolaylaştırmak için herşeyi yapıyordu. 1921'den beri yenilerek yürürlükte tutulan Türk-Sovyet dostluk antlaşmasının yenilenmeyeceğini açıklıyor; önerileri geri çeviriyor, üstelik iki nota vererek boğazlarda üs istiyordu. (8.8.1946 ve 24.9.1946 tarihli notalar). Bk. F. Cemal Erkin, Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi S. 414, 428, 1968). Ayrıca Sovyetler Birliği dolaylı biçimlerde kimi doğu illerimiz hakkında isteklerde bulunuyordu. Bunu Sovyet yazarlarının yayınladıkları kitaplarda ileri sürüyorlardı (Zeki Kuneralp, Sadece Diplomat S. 65-78 aynen 261-262)

TRUMAN DOKTRİNİ ve ABD İLE ANTLAŞMA

Milli Şef İnönü Sovyet isteklerine karşı çıkmıştı. Yıl 1945. Sovyetlerin itibarı ve gücü pek büyüktü. Avrupanın yarısı kızıl ordunun işgalinde idi. Ve de Türkiye yalnızdı. Amerika Avrupadaki askerlerini geri çekiyor; İngiltere ise güçsüz olduğunu itiraf ediyordu. Ama İnönü Sovyetlere hayır dedi. Şu da var ki ABD ve İngiltere'nin isteğine boyun eğerek Sovyetler Kuzey İran'dan askerlerini geri çekmişlerdi. Yani ABD ile karşı karşıya gelmek istemiyorlardı. Churchill bunu sezmişti. Avrupa'yı Sovyetlere bırakmaması için ABD yi zorluyordu. Ama Fulton'da yaptığı konuşma Ame-

rikan kamuoyunda beklenen ilgili bulamamıştı. Ancak, George Kemman'nin devreye girmesi durumu değiştirdi. Ve Başkan Truman soğuk savaşı başlatan açıklamayı yaptı (12 Mart 1947). Truman, Sovyetlerin tehdidi altında olan Türkiye ve Yunanistan'a askeri ve ekonomik yardımda bulunacağını söylüyordu.

Bu demeç Türkiye'de bayram sevinci yarattı. İktidarı muhalefeti elele kolkola idi. Dış politikada ayrı gayrı olmayacağı; iktidarın da muhalefetin de aynı çizgiyi savunacağı o günlerden sonra kural haline geldi.

O günlerde İzmirde Zincirli Hürriyeti çıkarıyordum. İlk sayısında: Yardım aleyhinde bulunmak her yurttaş için kutsal bir görevdir diye yazdım. Amerikanın Türkiye'yi bir ileri karakol haline getirmek istediğini, bizi Sovyetlere karşı sıçrama tahtası olarak kullanacağını kaynak göstererek anlatmaya çalıştım. Zincirli Hürriyet sadece üç sayı çıkabildi. Güdümlü bir takım gençler Zincirli Hürriyet'in basıldığı matbaaya gelerek gazetelere el koydular ve bunları Cumhuriyet alanında yaktılar. Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin sonu gelmişti. ABD ile ilk ikili anlaşma 4 Temmuz 1947'de imzalandı. İkincisi 12 Temmuz 1948'de. ABD görevlileri Türkiye'de yardımın kullanılmasını denetleyeceklerdi. Her istedikleri yere serbestçe girip çıkacaklar, herşeyi görecekler ve hükümetlerine rapor vereceklerdi. Diplomatik dokunulmazlıkları olacaktı. Gümrük indirimleri olacaktı. Türkiye verilen silahlar araç gereçleri yalnız ve yalnız Amerikalıların onayı ile kullanabilecekti. (*)

* Bkz. ek (Sayfa 66)

İlk yardım ve borcun tutarı 100 milyon dolardı. Türkiye Lozan antlaşması gereğince, o sırada Osmanlı borçlarının son taksitlerini ödüyordu. 1952'de bitecekti. Evet bitecekti ne varki bitmesine 5 yıl kala Türkiye yeniden borç kıskacı içine girdi. Türkiye'nin dış borç toplamı bugün 35 milyar doları aşıyor ve Türkiye kişi başına gelir dağılımı bakımından dünya devletleri arasında sonlarda. Dünya bankasının raporuna göre; Türkiye yoksullukta 70. sıradan 60 sıraya düştü. Rapora göre, 1977'de 1110 dolar olan kişi başına milli geliri Türkiye'nin 1985'de 1080 dolara düştü. Yoksullukta Türkiye 8 basamak geriledi. En büyük dert işsizlik: Her 100 kişiden 16'sı işsiz. Buna karşılık nüfus artışı yüksek % 2 % 3... Gelir düşüyor, nüfus artıyor, işsizlik ordusu büyüyor. Özel sektöre ait 600 fabrikanın kapalı olduğu ileri sürülüyor. Yani gözler önüne serilen tablo olumsuz...

KIRK YIL SONRA KARŞIMIZDAKİ TABLO

Altmış yıldır istatistikler hep aynı alarmı veriyor. Ama işbaşına gelen her hükümet mucizeler yarattığını ileri sürüyor. Rekor Özal'da. Oysa, danışmanlığını yaptığı holdingler batıyor, kurtarılıyor gene batıyor. Ve TV ekranında Özal nasıl bir hızla halkınma içinde olduğumuzu anlatıyor. Hükümet sorumluları enflasyonun korkulacak yanı olmadığı çünkü aylık ve ücretlerinin enflasyonun üzerinde olduğunu söylüyorlar. Oysa, Özel Hükümeti iktidara geldiğinden beri, aylık ve ücretlerin fiyatların yükselmesini geçtiğini hiç görül-

memiştir. Ücret ve aylıklar enflasyonun hiç üzerine çıkmamıştır.

Cumhuriyet kurulduktan beri kalkınıyoruz. İstatistikler öyle söylüyormuş. Kuşkusuz, kalkınan bir avuç insan var; ama işçiler topraksız ya da az topraklı köylüler, gündelikçiler memurlar çok zor koşullarda yaşıyor. Gene de işleri olduğu için şükrediyorlar. Ve Türkiye hep az gelişmiş borca batık bir ülke, Bir kez battı Osmanlı devleti iken. Şimdi ikinci kez batıyor.

İki yüz yıldır Türkiye az gelişmiş bir ülke olarak batılı olmaya çabalıyor. İkiyüz yıl az değil elbet. Türkiye iki yüz yıl önceki düzeyde değil, ama hep az gelişmiş. Az gelişmiş ülkenin ne olduğu biliniyor. Azgelişmiş ülke çağdaş araçlarla ve çağdaş nitelikte üretim yapmayan ülke demektir. Azgelişmiş ülke ulusal gelir dağılımı kişi başına düşük olan ülke demektir. Azgelişmiş ülke nüfusu çok hızlı artan ülke demektir.

Ve Türkiye kırk yılda ikinci kez borç tuzağına düşmüş çabalayıp durur. Bu kırk yıl her yönüyle olumsuz değil elbet. Olumlu gelişmeler de oldu. 1946'da çok parti rejimine geçiş tarihimizde geriye dönüşü olmayan bir adımdır. Halkımız oy hakkına sahip çıkmıştır. Kuşkusuz askeri darbelere karşı çıkamıyor. İster istemez boyun eğiyor. Ama seçim hakkının kendisinde olduğunu hiç unutmuyor. Bu önemli bir kazanç. Gene olumlu bir adım da 1946'da sol partilerin su yüzüne çıkmaları oldu. Esat Adil Müstecaplıoğlu Türkiye Sosyalist Partisini kurdu. Dr. Şefik Hüsne Dermer'de Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisini... Bu iki parti de sıkıyönetimce kapatıldı.

Ama tarihin gelişme doğrultusunda olan adımlar darbelerle falanla geriye çevrilemiyor. Sonra 1950'den 1960'a kadar, onyıl Demokrat Parti iktidar oldu. Halk Partisi ilk kez muhalefette kalıyordu. İdeolojileri bakı-

mından kıyaslanırsa hiç kuşkusuz, Halk Partisi, programı ile halkın daha yakınında idi. Demokrat Parti işçevrelerinin partisi olarak halka daha uzaktı. Ama halkın değerlendirmesi öyle olmadı. Büyük çoğunluk demokratları tuttu; tam on yıl. Çünkü, iş programla bitmiyor. Halk tek partili milli şef rejiminden usanmıştı.

Demokrat Parti iktidarı 27 Mayıs 1960'da askeri darbe ile devrildi. Bu klasik bir askeri darbe değildi. Çünkü 27 Mayıs ordu içinde de darbe idi. Darbeyi üsteğmenler, Yüzbaşılar, Albaylar ve bir iki de General yapmıştı. Yani emir ve komuta zincirine karşı bir darbe... Üstelik 27 Mayıs darbesi şimdiye kadar yürürlüğe konan Anayasaların en demokratik olanını getirmişti. Ve de bir yıl içinde yeni seçimler yaptırıp iktidarı bırakmıştır. Ne varki, 27 Mayıs'da yüzyılların yönetim biçimi olan tepeden inmeci bir girişimdi.

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (TİP)

27 Mayıs darbesini izleyen günlerde, bizde ilk kez tanık olunan bir olay oldu: 12 halk çocuğu Türkiye İşçi Partisini kurdular. Bu, aşağıdan yukarı kurulan ilk parti idi. Ayrıca TİP yerli ilk sosyalist parti idi. Ve de olayları eleştirici bilim düşüncesi ile değerlendiren marksist bir parti idi. Amacı aşağıdan yukarı yani emekçi halkın hareketi ile Türkiyede Sosyalist bir düzen kurmaktı. Tüzüğün 3. maddesinde şöyle deniyordu:

«Türkiye'nin ileri bir toplum haline gelmesi işi ile, emekçi halk yığınlarının yurt işlerinde söz ve

karar sahibi olmaları, insanca yaşama şartlarına kavuşmaları işi, bir tek davanın birbirlerine bağlı bölümleridir; biri gerçekleştirilmeden öteki gerçekleştirilmez. Çünkü emekçi halk yığınlarının insanca yaşama şartlarına kavuşmaktan doğan inançlı ve şevkli çabası sağlanmadıkça, Türkiye kalkınamaz, çağdaş medeniyete ulaşamaz.»

Ve ekonomide, sosyal ilişkilerde, eğitimde, çalışma alanında, iç ve dış politikada gerçekleştirilecek temel reformlar sıralandıktan sonra, Tüzüğün 3. maddesi şöyle bağlanıyordu:

«Ve insanın insan tarafından sömürülmesi sistemine son verip, Türkiyeyi, halkın artık yurt işlerinde gerçekten söz ve karar sahibi olan ve kardeşçe dayanışarak, işbirliği ederek hürriyet ve eşitlik içinde, her bakımdan insanca, dopdolu yaşayan, medeniyeti ve kültürü ileri, tam bağımsız, insanlığın hizmetinde, barışçı, tam demokratik bir ülke haline getirmektir.»

Türkiye İşçi Partisi on yıl yaşadı. Dar, çok dar maddi olanaklarla önce 51 daha sonra tüm illerde örgütlendi. 1965 seçimlerinde 300 bin dolayında oy alarak Millet Meclisine 15 millet vekili soktu. Böylece tarihimizde seçimle parlemantoya giren ilk sosyalist parti oldu. Sosyalizmin gerçek yüzünü halka tanıtmak için uğraştı. Her şeyin insan için, dolayısıyla sosyalizmin de insan için olduğunu vurguladı. İnsan varlığının kendinde ve kendisi için bir değer olduğunu ilan ederek, sosyalizmi amacından saptıran uygulamalara karşı çıktı.

Tepeden inmeciliğin sosyalizmi amacından saptırdığına inanan TİP, merkezciliği, Siyasal Partiler yasa-

sının zorunlu modeli sınırları içinde kabullenmiş; ama bunu organlarda kol emekçilerine ağırlık vererek dengelemişti. Daha sonra kurulan (1975) Sosyallist Devrim Partisinde kol emekçileri kontenjanını 2/3'e yükseltmiştir. İki yılda bir toplanan Büyük kongreden başka bölge toplantıları da öngörülmüş, tüm organlarda yöneticilerin iki kez üstüste seçilmeleri önlenmiştir. İşçi sınıfının aydınların öncülüğüne ve vasiliğine ihtiyacı yoktur. SDP «**Emekçilerin kurtuluşu doğrudan doğruya emekçilerin eseri olacaktır.**» diyen Max'la aynı görüştedir. Sosyalist Devrim Partisi programında bu konu enine boyuna işlenmekte ve şöyle denmektedir:

> «Emekçi yığınlar, örgütlenerek, bilinçli sosyalizme sahip çıkmadıkça, ne silahlı ne silahsız devrim olur. Kendilerini işçi sınıfının öncüsü olarak ilan eden, bir avuç burjuva ya da küçük burjuva kökenli kişinin başını çektiği hareketlerle, sosyalist devrim gerçekleştirilemez. Sosyalizm yığınların davasıdır. Devrim hareketi birdip dalgasıdır ve yığınların hareketi olduğu için de ister istemez demokratik bir harekettir. Tepeden inme bir hareketle sosyalizm kurulamaz, nitekim kurulamamıştır «Öncü»lerin bürokratik iktidarı sosyalizmi mutlaka yolundan saptırır, sosyalizm etiketi altında bürokratik, totaliter bir dikta rejimi kurulur.»

(Sosyalist Devrim Partisi Programı, S. 28 1979)

DARBELİ DEMOKRASİ
BORÇLU EKONOMİ

27 Mayıstan sonra 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 de gene askeri darbeler oldu. Gerekçe hep aynı: demokrasiyi yoluna sokmak... Türkiye, gerçeğe, akla ters düşen şeylerin, cididye alınığı bir garip ülke. Belki de sadece ciddiye alınmış gibi yapılıyor. Demokrasi bilindiği gibi Yunanca halk iktidarı demek. Demos: halk; Gratos: buyurma, iktidar... Bu Yunanca sözlüğün anlamı şu: Halkın, yani tabandakilerin iktidarı... Tarihe bakalım nasıl kurulmuş demokrasi? Halkın savaşımları ile. Halk savaşarak bey takımının elinden haklarını koparıp almış. Fransız devrimi ve onu izleyen devrimler. Ve Fransız devriminden önce İngiltere'deki kazanımlar, uygulamalar...

Günümüzün demokrasileri tarihteki halk savaşımlarının uzantıları. Demokrasi halkın kurduğu, halkın yönettiği bir rejimdir. Oysa bizim darbeciler, demokrasiyi tepeden inme buyruklarla kurma sevdasında. Kafalarındaki model emir ve komuta zinciri; yani yukarıdan aşağı bir model. Yani demokrasinin tam tersi...

Sorunun bir de şu yanı var: Darbeye teşebbüs ağır suç. TCK. nın 146. maddesi şöyle der: «Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanunun tamamı veya bir kısmını tagyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanunla teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler idam cezasına mahkum olur». Demek oluyor ki, maddeye göre, Devleti ele geçirmeden yakalanan darbeciler idam edilecek; devleti ele geçirirse suç ortadan kalkacak mı? Elbet şu yanı var işin: Devleti ele geçi-

renlere kim ceza verebilir ve cezayı uygulayabilir? Kamu gücü darbecilerin eline geçmiş bir kere. Ama bu suçluluğu ve suçu ortadan kaldırır mı ceza hukuku bakımından? Bu suçların zaman aşımı uzundur. İktidar el değiştirince darbecilerin yakasına yapışılabilir. Bunu önlemek için Genel Af çıkarılır. Af yasası yalnız darbeciler içinde çıkarılamaz. Genel nitelikte olur. Ve mutlaka tüm darbeye teşebbüs suçlarını kapsar. Somut bir örnek vermek gerekirse, 12 eylül darbesini gerçekleştiren beş sayın orgeneralin yanısıra, silah zoruyla Devleti ele geçirmeyi amaçlayan ve eyleme geçen sağ ve sol tüm eylemci gençlerin de af edilmeleri gerekir.

1960'dan beri darbeler döneminde yaşıyoruz. Ve her darbeden sonra Türkiye, ABD'ye daha bağımlı hale geliyor. Bu darbelerin üçü başarıya ulaştı, yani darbeci askerler iki kez devleti ellerine aldılar; bir kez de hükümet kurdurup istediklerini ona yaptırdılar. Bu üç darbe dışında iki kez de başarısız darbe girişimleri oldu. Yirmi yılda beş kez darbeye gerek duymuş Silahlı Kuvvetler...

70'li yıllardan bu yana gencecik çocuklarımız da elde silah kelle koltukta, topluma yeni bir düzen getirmek için eyleme geçmiş. Yüzlercesi bu yolda yaşamlarını yitirmiş. 12 Eylül 1980 ile 6 Aralık 1984 arasında 28 evladımız idam edildi. Dosyaları TBMM adalet komisyonunda sıra bekleyen, ölüm cezasına çarptırılmış evlatlarımızın sayısı da 89... Sıkı Yönetim Askeri Mahkemelerinde yargılananların sayısı ise 4.078 Bunların 3.640'ı solcu, 438'i sağcı... (Bk. Cumhuriyet, S. 8, 30 Haziran 1987)

Bir yanda yaşını başını almış Orgeneraller, öbür yanda gencecik evlatlarımız. Her ikisinin amacı da düzeni değiştirmek. Gençler ellerinde silah, düzeni so-

la çekmek istiyor. Orgeneraller ise sağa. Her ikisi de totaliter bir düzen düşlüyor. Ama elbet aralarında gene de bir fark var. Düzeni sola çekmek için gençler hayatlarını ortaya koyuyorlar. Generallerin ise, hiçbir rizikoları yok devleti ele geçirirken. İkinci Meşrutiyet ilan edilmezden öncelerine kadar uzanalım. Türkiye bunalımda: gizli cemiyetler, adam öldürmeler, dağa çıkmalar, darbeler, Kurtuluş Savaşı, ayaklanmalar, isyanlar, İstiklal Mahkemeleri, idamlar, idamlar ve askerin sivil yönetime üstüste el koyması... Gidişat bu, 100 yıldır. Bir asırdır Türkiye bunalımda demek. Sanılıyor ki bunalım politik. Aslında bunalım yapısal. Türkiye 200 yıldır yerleştirilmeye çalışılan, geri kalmış ülke kapitalizmi içinde, artık yaşayamaz. Başbakan Özal 2000 yılında ileri devletler arasına geleceğiz diye dursun, Türkiye, yolun tıkalı olduğunu artık görmelidir.

İleri ülkeler arasına girmek! Sayın Özal ciddi olsun. Türkiye'nin rakamlara vurulmuş tablosu ortada. Rakamlardan önce gerçekler ortada.

— Sanayi devrimi hâlâ gerçekleştirilmemiş. Üretim aracı üreten temel sanayi dalı kurulmamış. Cumhuriyetten beri izlenen sanayileşme politikası çarpık;

— Tarım ve toprak reformları yapılmamış;

— Nüfus artışı çok hızlı;

— İşsizlik korkunç; her 100 kişiden 16'sı işsiz;

— Enflasyon hâlâ % 40 larda;

— Bütçe, Ticaret ve Ödemeler dengesi açık;

— Dış borçlar 35 milyar dolar...

Şu tabloya bakın:

Dünya Bankasının 1979 ve 1987 raporlarına göre,

		1960-70	1967-77	1980-85
GSYH büyüme hızı	%	6.0	7.4	4.5
Tarım kısımı	%	2.4	3.4	2.6
Endüstri kısımı	%	9.4	8.9	6.0
İmalat kısımı	%	10.7	—	7.9
Hizmetler kısımı	%	7.0	9.5	4.5
Enflasyon	%	5.5	10.9	37.1
Özel Tük. art.	%	6.7	5.3	3.6
İhracat	%	1.6	0.8	25.3
İthalat	%	5.5	13.1	10.1

Tablolarla can sıkmak niyetinde değilim. Rakamların üstelik, mahir ellerde neler, neler anlatabileceklerini de biliriz. Yıllardır aynı masalı hep dinlemişizdir. Kalkınıyoruz! Kalkındık! Yetişiyoruz! Yetiştik! Bu kaplumbağa ile otomobilin yarışı. Sorun yeni teknolojiler üretmek. Teknoloji ithali değil. Teknoloji de aslan ağzında Eloğlu sana hep eskisini veriyor. Üstelik ithal edilen her şeyin astarı yüzünden pahalı. Azgelişmişler için kapitalist yol kısır bir döngüdür. Borç kıskacına kapılmışsın. Sonu yok, her gün daha çok borçlanıyorsun. Şöyle bir dünyaya bakın: azgelişmiş ülkeler arasında borçsuz olanı, borcunu ödemiş olanı var mı? Borç için ve borçluyu denetlemek için özel kurumlar kurulmuş: Dünya Bankası, IMF... Borçlandırma dünya kapitalizminin tuzağı: azgelişmiş ülkeleri borçla kapitalizme bağladılar. Sosyalizme geçmelerini önlediler, önlüyorlar...

Geçen yıl Dünya Bankasının bir uzmanı gelmişti. Gazeteciler bu borçlar nasıl ödenecek diye sormuşlar. Adamın yanıtı şöyle olmuş: **Sistemi yaşatmanın masraflar hanesine yazılır**...

Başkalarını yaşatma aracı olmaktan kurtulmalıyız. Kendi yolumuzu hemen, zaman kaybetmeden bulmak zorundayız. Aslında yol belli: **Sosyalizm.** Sorun, kapitalizmden kurtulmak ve **kendi Sosyalizmimizi kurmak**... Emekçilere emekçilerden başka yar yok. Emekçiler elele verecekler, kendi partilerini kuracaklar. Bu herhangi bir parti değildir; **Sosyalist partidir.** Bu partiyi kendileri yönetecek ve emekçiler partilerini kendi oyları ile iktidara getirecekler. Ve elbirliği ile gerikalmışlık çemberi kırılacak. Sosyalist Türkiye mutlu insanlar ülkesi olacak...

* Ek :

ABD ile 4 Temmuz 1947'de imzalanan antlaşma

(*) 12 Temmuz 1947 günkü ikili anlaşmanın bellibaşlı hükümleri şuydu: a) Amerikan hükümeti Türkiye'de bir heyet bulunduracaktır. Bu heyet yardımın antlaşma hükümleri gereğince kullanılıp kullanılmadığını kontrol edecektir. Türkiye hükümeti heyet başkanına isteyeceği her kolaylığı göstermek ve dilediği bilgileri vermek zorundadır. (madde 2)

b) Türkiye hükümeti Amerikan basın ve radyo temsilcilerine yardım, işlerini serbestçe gözetlemelerine ve elde ettikleri bilgileri serbestçe yayınlamalarına müsaade edecektir. (madde 3)

c) Türkiye hükümeti Amerikan hükümetinin izni olmadan yardım olarak aldığı malları ve edindiği bilgileri başkalarına devredemeyecektir (madde 4)

d) Türkiye hükümeti yardımdan hasıl olan semereleri yabancı bir devletten yaptığı istikrazın ne faiz ne de resülmalinin ödenmesinde kullanamayacaktır. (madde 5)

e) Yardımı Amerikan kongresi her zaman tek taraflı olarak kesmek selahiyetine haizdir. madde 6)

f) Amerikan hükümeti Türkiye'ye Amerikan kanunları çerçevesinde yardım yapacak ve kanunlar değiştikçe yardımın şartları dahi değişecektir. Herhalde Türkiye hükümeti yapılan yardımı fiilen kullanacaktır. (madde 1)

4 TEMMUZ 1948 GÜNLÜ ABD İLE İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ ANTLAŞMASININ BAŞLICA HÜKÜMLERİ ŞUNLAR:

a) Yardımın yerinde kullanılıp kullanılmadığını kontrol etmek üzere bir Amerikan heyeti bulunacaktır. Bu heyet üyeleri diplomatik ve masuniyetlerden faydalanacaklardır (madde 8)

b) Türkiye Hükümeti yardımın kullanılışı hakkında Amerikan Hükümetine muntazaman bilgi verecektir. (madde 6 ve 7)

c) Türkiye Hükümeti milli istihsalin bazı çeşitlerini (maden kömürü. ve hububat gibi). Avrupa milletlerine bazı çeşitlerini de (krom gibi) Amerika'ya tahsis edecektir. Bu maddelerin istihsalini artırmayı ve Amerika'ya nakillerini kolaylaştırmayı Türkiye Hükümeti taahhüt eder. (madde 2 ve 4)

d) Türkiye Hükümeti parasının kıymetine istikrar vermeyi bütçesini denk getirmeyi dahilde devlet maliyesine karşı güven yaratmayı da taahhüt etmiştir. Amerikan Hükümeti bu husuhatı kontrol etmek selahiyetine haizdir. (madde 2)

e) Türkiye Hükümeti Amerikalıları yahut Amerikan Hükümetini tensip edeceği şahısların Türkiye'de para çıkarmalarına müsaade edecektir. madde 3) (Bu husus adı geçen antlaşma imzalanmadan sağlanmıştır. Hükümet yabancı sermayenin memlekete girmesini temin maksadı ile Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki 13 sayılı kararnamenin 31. maddesi ile yabancılara memleketteki kazançlarını ve sermayelerini burada vücuda getirdikleri tesisleri serbestçe dışarı çıkarmak hakkını tanımıştır.)

f) Türkiye Hükümeti resmi ve hususi teşebbüsler arasında rekabeti takyid piyasalarda iştiraki tahdid veya inhisarcı kontrolleri teşvik edemeyecektir. Bir kelime ile devletçilik politikasından vazgeçecektir. (madde 2-D 3)

g) Türkiye Hükümeti milletlerarası ticarete engel olan resmi ve hususi maniaları azaltacaktır. Yani, yerli istihsalimizi himaye edemeyecektir. (madde 2-D1)

h) Türkiye Hükümeti yabancı memleketlerdeki fazla insan kuvvetlerinin Türkiye'de çalıştırılmasına mani olamaz. (madde 2 D 2)

i) Türkiye Hükümeti Amerikalı şahıslarla Türk Hükümeti arasında çıkacak ihtilafları Amerikan Hükümetinin milletlerarası adalet mahkemesine göndermesi halinde bu mahkemenin kaza selahiyetini şimddien tanır. (madde 9)

İKİNCİ BÖLÜM

NASIL BİR SOSYALİZM?

SOSYALİZM BUYRUKLA KURULAMAZ

«Başını iki kez aynı duvara vuranın aklından şüphe edilir». Oysa biz, Osmanlı devletini batıran dış borç kıskacına, bir kez daha yakamızı kaptırdık. Ve bir başbakan çıktı, **«on sente muhtaç Türkiye'yi, dilediği kadar borç alan bir ülke haline getirdik»** diye övünmeğe başladı. Bunlar rastlantı değil. Dünya kapitalizmine bağlı, azgelişmiş ülke olmanın alın yazısı... Bunu ancak Sosyalizme geçerek değiştirebiliriz. Ne var ki bu kolay bir iş değil. Hele ABD'nin ileri karakolu durumundaki Türkiye'de bu büsbütün zor. Uzun vadeli bir iş bu. Emekçilerin gerçekleri görmelerine, düzeni değiştirmek için bir sosyalist partinin çatısı altında toplanmalarına bağlı. Sosyalizme giden tek yol bu. Kestirmesi yok. Çünkü halk, sosyalizmi benimsemedikçe, Sosyalizmi kurmak için harekete geçmedikçe, sosyalizmi kurmanın olanaksız olduğu, artık iyice anlaşılmıştır. Bir avuç devrimcinin Devleti elegeçirmesinin, Sosyalizmi kurmaya yetmediğini tarih kanıtlamıştır.

Sorunlar içiçe. ABD'nin ileri karakolu durumunda bir ülke olmamızın yarattığı sorunların yanı sıra, bir de geribırakılmışlığın yarattığı sorunlar var. Marx'ın tarih teorisine göre, **sosyalizme geçilebilmesi için, kapitalist üretim gücünün gelişemez hale gelmesi, ayrıca sosyalizmin maddesel yaşam koşullarının da, ülke için-**

de filizlenmiş olması gerekmektedir. Marx teorisini, geçen yüzyılın ikinci yarısındaki Batı Avrupa ülkelerindeki, gelişmeleri gözleyerek kurmuştur. Yani, kapitalist üretim biçimi, artık, gelişemez olacak ve böylece toplum, devrim aşamasına girecektir. Oysa Sosyalizm için devrim, gerikalmış bir ülke olan Rusyada gerçekleştirildi. Bu olaydan yetmiş yıl sonra, bunalımlardan geçmesine karşın, dünya Kapitalizmi üretim tekniği bakımında hâlâ lider durumunda. Yeni teknolojileri o üretiyor.

Ama şu da var ki, kapitalizmin mutlaka sonu geleceğini, kapitalistler de biliyor. İnsanların açlıktan öldüğü bir dünyada, bir azınlığın bir eli yağda, öteki eli balda yaşamasına olanak yoktur. Yeni düzeni zorunlu kılan «maddesel yaşam koşullarının filizlenmesi» koşulunu bu anlamda da düşünmek sanırım ters olmaz.

Evet, kurtuluş Sosyalizm'de. Başka kurtuluş yolu yok; ne bizim için, ne de başkaları için. Ama bugün Sosyalist etiketli ülkelerin bir bunalım geçirdikleri de yadsınamaz. Teknoloji alanında ilerleme yavaş. Ve örneğin ABD'nin gerisinde. Sovyetler Birliğinin ABD ile başa baş yarıştığı tek alan nükleer silah endüstrisi. Elbet bu da çok önemli. Öteki dallar aynı düzeyde değil. Sosyalist etiketli ülkelerin başarısı, gene de ekonomiyi hızla geliştirilmiş olmaları. Bu çok önemli; azgelişmiş ülkeler için bir umut ışığı... Ama ekonomiden politika alanına geçildiğinde, çok önemli bir sorun karşımıza çıkıyor: Sosyalist demokrasi halâ kurulamadı. Emekçi halk yığınları, hâlâ söz ve karar sahibi değil. Sösyalist rejimler, tepeden inmeci, totaliter düzenler görünümde... Oysa Marx, sömürünün son bulması ile insanın olanaklı en geniş özgürlüğe kavuşacağını; emeği ile artık ters düşmeyecek olan insanın, en üst düzeyde insanlığına kavuşacağını söylüyordu... Tüm

dünya emekçilerinin sevinç ve umutla karşılaştıkları Ekim devrimi, neden, nasıl işçileri, köylüleri yönetim dışında tutan, katı merkezci bir dikta rejimine dönüşmüştü? Bu acaba Rusya'nın henüz sosyalizm aşamasına gelmemiş, azgelişmiş bir ülke olmasından mı ileri gelmişti? Yoksa daha başka nedenler mi vardı. Aradan 70 yıl geçtiği halde, rejimin sertliğini koruması ve aynı merkezci yöntemlerin sosyalizme geçen tüm ülkelerde karşımıza çıkması, nasıl açıklanabilirdi? Stalin despotluğu nasıl açıklanabilirdi? Kruçef'in söylediği gibi bir kişilik sorunu muydu? Bu açıklama nasıl kabul edilebilirdi? Ve Kruçef neyi değiştirebilmişti? Yıllar sonra Gorbaçev beraklıktan, demokrasiden söz ediyor. İlk kez çok adaylı seçimlerden söz edilmesinin önemli bir olay olarak karşılanması ve Gorbaçev'in başarılı olup olmayacağının tartışılması, Sosyalizme geçişin, hele azgelişmiş toplumlarda, hiç de kolay olmadığını kanıtlamıyor muydu? Kaş yapayım derken göz çıkarılmış olmasının nedeni ne idi?

Bürokrasi, Sosyalizm yoluna giren toplumların ortak hastalığı olarak görünüyor. Türkiye sosyalizminin özelliklerini belirtmezden önce, bu konuyu ele alacağız. Ekim devriminden hemen sonra beliren bu tehlike karşısında, Lenin başta, tüm liderler parmak basmış ve önlem almak istemişlerdi hastalık önlenememiştir. Bürokrasi nereden kaynaklanıyor?

Sosyalizme geçen toplumlarda, ama istisnasız hepsinde, işçi sınıfı adına hareket eden bir devrimci grubun (devrimci parti yöneticilerinin) iktidara yerleştiğine ve egemen sınıf yetkilerini kullanan bu gurupla birlikte yeni bir bürokrasinin doğduğuna tanık oluyoruz. Bu yeni bürokrasi parti yöneticilerinden, komutanlardan, gizli polisten, yüksek memurlardan, ekonomi uzmanlarından, teknisyenlerden, aydınlardan ve

daha başka meslek guruplarından oluşmaktadır. Bürokratlaşmaya paralel rejimin statükocu bir nitelik aldığı, devrimci coşkunun yok olduğu, sosyalist demokrasinin bir türlü kurulamadığı ve polisiye tedbirlerin, hatta zaman zaman düpedüz terörün hüküm sürdüğü anlaşılmaktadır.

Bu kaygı verici durum ,nasıl meydana gelmiştir? Sovyetler Birliğindeki gelişmeyi kısaca izleyelim:

Gerek Şubat, gerek Ekim devrimi öncelikle işçilerin, köylülerin ve askerlerin başarısıdır. Lenin işçi, köylü, asker «Sovyet»lerinin her yerde kendiliğinden kuruluverdiğini yazar Bolşevik partisi ise, özellikle ekim devrimini tezgâhlayan ve gerçekleştiren beyin olmuştur. Bundan sonra son derece zor günler yaşanılır. Durum özetle şöyledir: Emperyalist ordular dört yandan saldırmaktadır. Kolçakların, Denikinler'in, Vrangellerin komutasındaki karşı devrimci kuvvetler de saldırmaktadır. Kıtlık vardır. Fabrikaların çoğu kapanmıştı. İşçiler ya cephededir, ya köylere göçmüştür. Pek çoğu da cepheden geri dönmeyecektir. Bolşevik partisinin işçi üyelerinin oranı üçte birin altına düşmüştür. Öteki sosyalist partilerde de durum aynıdır. Zaten bunlar kısa zamanda Bolşevik partisince kapatılacaktır. İşçi sınıfının politik ağırlığı fiilen hemen hemen kalmamıştır. Lenin ve arkadaşlarının sırtına yüklenmişti her şey. Her şeye çare bulmak, dayanmak gerekti, dayanıyorlardı. Başlangıçta devrimin Avrupa'ya yayılacağını ummuşlardı. Lenin özellikle Almanya'da devrim olacağını sanıyordu. Gerçi patlamalar oldu, hatta, Bavyera'da Münihli işçilerin ayaklanması sonucunda sosyalist bir hükümet bile kuruldu. Berlin'de de işçiler ayaklandılar. Alman açık deniz filosunda isyan çıktı. Fransızların Karadenizdeki savaş gemilerinde de ayaklanmalar oldu. Avrupa'yı ge-

niş grev hareketleri sardı. Macaristan'da devrim oldu, «Sovyet»ler hükümeti kuruldu. Ama bu hareketlerden hiç biri uzun ömürlü olmamıştır. Hepsi de kana boğularak bastırıldı. Rusya yalnız kaldı. Ve ister istemez «tek ülkede sosyalizm»e yöneldi. Bütün umut bolşevik partisindeydi; yani iktidarda olan bir avuç profesyonel devrimcide...

PROFESYONEL DEVRİMCİLER ÖRGÜTÜ

Lenin, beş on yıl önce çetin mücadeleler vererek, Rus sosyal - demokrat partisine yeni bir kişilik kazandırmıştı. Ekim devriminin beyni ve dinamik ögesi bu parti olmuştu. Şimdi dört yandan gelen saldırılara onun dayanması, devrimi onun kurtarması gerekiyordu. Bu parti, bilindiği gibi profesyonel devrimcilerden oluşan, askeri disipline tabi, merkeziyetçi bir gizli devrim örgütü idi. Lenin İşçilerin örgütü ile devrimcilerin örgütünün bir birinden kesinlikle ayrı olması inancında idi. Bolşevik partisini bu esasa göre örgütlemişti. «Devrimcilerin örgütü diyordu Lenin, her şeyden önce ve sade, mesleği devrimci eylem olan insanları kapsamalıdır (...) Böyle bir örgütün bu niteliği karşısında, işçilerle aydınlar arasında ve tabiatıyla her birinin meslekleri arasında her türlü ayrım kesinlikle silinmelidir. Bu örgütün çok geniş olmaması ve mümkün olduğu kadar gizli olması gerektir.» (V.I. Lenine, Ne Yapmalı? S. 113-114, Ed. Soc.) Esasen bir yığın partisi olmayan bu kuruluş, yukarda işaret edildiği gibi, işçi üyelerinin çoğunu savaşlar, ve ekonomik durum yüzünden kaybedince, bürokratik bir kuruluşa dönüş-

me tehlikesi ile karşılaşmıştı. Koca Devlet çarkını çevirebilmek için bolşevikler üstelik sadakatlerine az çok güvendikleri eski rejimden kalma memurları da kullanmak zorunda kalmışlardı. Bundan devrimci kararların ikinci, üçüncü derecede memurlar elinde halka sempatik görünmeyecek biçimlerde uygulanması ve emekçilerin, hele uzak illerde yaşayanların, isteklerini merkezdeki yöneticilere her zaman ulaştıramamaları, yöneticilerin gittikçe yalnız kalmalarına yol açmaktaydı. Bütün bunlar bürokrasinin serpilip gelişeceği bir ortam yaratıyordu. Ama asıl şu husus vardı: ekonomi, devletin tekeline geçmişti. Yöneticiler devlete ait üretim araçlarının elbet sahibi değillerdi ama, bunları kamu yararına kullanma yetkisini ellerinde tutuyorlardı. Çalışma koşullarını, ücretleri, yatırımları onlar saptıyorlardı. Böylece yöneticiler egemen yetkiler ile donanmış bulunuyorlardı. Bu da doğmakta olan yeni bürokrasiye ekonomik bir dayanak sağlıyordu.

Rusya'da devrimden hemen sonra «bürokratlaşma» günün sorunu haline gelmiştir. Tehlikeye sade Lenin değil, ileri gelen yöneticilerin hemen hepsi parmak basmıştır. Tabii değişik yönlerden. Lenin'e göre, bürokratlaşmayı önlemenin çaresi, emekçi yığınlarının Devlet yönetimini ele almalarıydı. Bu da işçilerin, köylülerin meclisleri olan «Sovyet»lerin geliştirilmesi ile gerçekleşirdi. Lenin, amaçlarının, günlük çalışmaları bittikten sonra tüm emekçilerin, Devlet işlerinin yönetimine katılmalarını sağlamak olduğunu söylüyordu. «Sovyet»ler emekçi halk yığınlarıyla kaynaştırılmalıydı. Tabanın denetimi gerçekten ancak bu yoldan sağlanır, «bürokratlaşma» bu yoldan önlenirdi. (V.I. Lenine, Yapıtlar, c. 27, (28 Nisan 1918), s. 283, Ed. Soc.)

Elbet işçilerle, köylülerle, emekçilerle sağlam iliş-

kiler kurulması, emekçilere ağırlık verilmesi şarttı. Ama Partiye ilişmeden, partinin illegalite koşullarındaki özü, yeraltı çalışmaları için saptanmış esasları değiştirilmeden, bunu başarma olanağı var mıydı? Hiç değilse bolşevikler için böyle bir olanak var mıydı? Fırtınalar içinde tek sağlam dal parti idi. Onun otoritesini zayıflatacağını sandıkları bir çözüme, bolşevikler nasıl gidebilirlerdi? Oysa parti kanalıyla tüm iktidarları tekellerinde bulunduran yöneticiler kadrosunun korunması, kaçınılmaz olarak bürokratlaşmaya yol açmaktaydı.

«İşçi Muhalefeti» liderlerinden bayan Kollontai öteki yöneticilerden işte bu noktada ayrılıyordu. Kollontai'ye göre bürokrasi ile mücadele için, parti tam bir işçi partisi haline getirilmeli, işçi olmayan üyeler partiden çıkarılmalıydı; yöneticiler tabana karşı sorumlu olmalı ve seçimle işbaşına gelip seçimle uzaklaştırılmalıydı; parti içinde tam bir düşün ve söz özgürlüğü olmalı, organların toplantıları tüm parti üyelerine açık bulundurulmalıydı. (K. Papaiannou, Marksistler, s. 416-420, Ed. J'ai Lu)

Lenin'in ve partinin tepkisi gecikmedi:

Partinin X. Kongresi «işçi muhalefeti» ile «demokratik merkeziyetçilik» muhalefet gurupları başta olmak üzere, her türlü muhalefet örgütlerinin kapatılmasına, muhalefet propagandasına son verilmesine; parti içinde muhalefet platformlarının yasaklanmasına karar verdi.

Bu vesileyle Lenin'in kongreye sunduğu karar tasarısında: Marksizm, işçi sınıfının öncülerini toparlama, eğitme ve örgütlenmeye tek yetenekli organın parti olduğunu öğretir deniliyordu.

Ve başka bir yazısında Lenin toplumu ilgilendiren her konuda kesin karar veren bu partinin, 19 kişilik Merkez Komitesi ile tam bir oligarşi oluşturduğunu açıklıyordu. (V.İ. Lénine, Komünizmin Çocukluk Hastalığı, s. 26, Ed. Soc.)

Demek parti yöneticileri bir oligarşi meydana getiriyorlardı. Lenin ve arkadaşlarının, iktidara geldikleri, Devleti ele geçirdikleri halde,, illegallikte geçen muhalefet yıllarının kuşkularından büsbütün kurtulamadıkları anlaşılıyordu. Parti, iktidarda bulunduğu, koca bir orduya, polis teşkilâtına dayandığı halde Hükümet, Meclis, İdare, kısacası Devlet elinde bulunduğu halde, kendisini hâlâ bir bakıma illegalite koşullarında görmekteydi. Elinde temerküz ettirdiği muazzam maddi güçlerin yanı sıra kendisini böylesine bir yalnızlığa mahkûm eden bir partinin bürokratlaşması kaçınılmazdı.

Lenin ve arkadaşları, belki de geri bırakılmış bir ülkenin işçileri ve köylüleri ile devrimi başarmak zorunda oldukları için, isçi sınıfına, emekçi yığınlarına bir vasi gözüyle bakmışlardı. Evet, yukarıya aktardığımız satırlarda olduğu gibi, Lenin'in işçileri, köylüleri Devlet yönetimine katılmaya çağırdığı doğrudur. Ama bunu ilerde gerçekleşecek ideal bir durum gözüyle gördüğünde de kuşkusuzdur. Çünkü Leninin kimi konuşmalarında, işçilerin hemen devleti yönetmesini istemenin, tatsız bir şaka olduğunu belirtmiştir: «... Yönetmek başka şeydir; bilgi ister, beceri ister. Üçüncüsü yetenek. Yetenek olmadan, derin bilgi olmadan, idare hukuku bilgisi olmadan yönetmenin kabil olacağını mı sanıyorsunuz? Bu gülünç olur. (...) Her İşçi Devlet yönetmeyi becerebilir mi? Pratik in-

sanlar bunun bir masal olduğunu bilirler.» (V.İ. Lenine, Yapıtlar, C. 32, s. 56, 61, C. 36. s. 536-37, Ed. Soc.)

KESTİRME YOLUN BEDELİ

Lenin ve arkadaşları geri bırakılmış bir toplumda, subjektif etkenlere ağırlık vererek devrim yapmalarının, Emperyalizmin en zayıf baklasının Rusya'da olduğunu saptamış ve zamanında harekete geçmişlerdi. Ne var ki, devrim bir süreç, bir birikim işi olduğu için, fazladan bir takım yükleri taşımaları, fazladan bir takım zorluklarla mücadele etmeleri gerekiyordu. İç ve dış konjonktürlerin elverişli olmasından yararlanmışlar ve kurdukları disiplinli gizli partiyi bir tranmplen gibi kullanarak sıçramayı başarmışlardı. Ama bu sıçramanın bedelini ödemek zorunluluğu vardı. Lenin ve arkadaşları 1920'lerde işte bu bedeli ödüyorlardı. Ağır koşulların üstesinden gelinebilmesi, emekçi halk yığınlarını en geniş ölçüde devrime ortak etmek; eleştiriye açık bir ortam yaratılmasın, yani en geniş anlamda sosyalist demokrasinin uygulanmasını gerektiriyordu.

Ne var ki, bürokrasi ile mücadele edebilmek için Lenin'in «Sovyet'leri emekçi yığınlarıyla kaynaştırmak; işçilerin, köylülerin, çalışma saatleri dışında Devlet işleriyle uğraşmalarını sağlamak gibi, uzun vadeli projeleri hiç uygulanmamış, Lenin öldükten sonra büsbütün unutulmuştur. Oysa işçi sınıfının iktidara yönelmesi için bu gibi girişimler şarttı. Böylece yönetici kadro ve dolayındaki görevliler Stalin işbaşına geldikten sonra emekçi yığınlarından iyice kopmuşlar-

dır. Ve tüm yetkileri tekelinde bulunduran, kendi içinde komuta zinciri ve iş bölümüne bağlı, yeni bir bürokrasi doğmuş ve hızla gelişip kök salmıştır.

MARX'IN GÖRÜŞÜ

Bu manzara karşısında Marx'ın işçi sınıfı, örgüt ve devrim hakkındaki görüşleri daha anlamlı hale geliyor.

> Marx için devrimin taşıyıcısı da, devrimi gerçekleştirecek olan da işçi sınıfının kendisi idi. Hiç kimse onun yerini alamaz, devrimi onun yerine gerçekleştiremezdi. «Şimdiye kadar diyordu Marx, tüm sosyal hareketler bir azınlık tarafından ya da bir azınlık yararına gerçekleştirilmiştir. İşçi hareketi, uçsuz bucaksız çoğunluk lehine, kendiliğinden oluşan (spontane) hareketidir. (K. Marx - F. Engels, Manifesto, s. 39, Ed. Rieder). Kuşkusuz işçi sınıfı örgütlenecek, görev bölümü yapacaktır. Ama bu, gene işçi sınıfının kendi içinde gerçekleştireceği bir iştir. Adeta işçi sınıfının büyüme ve olgunlaşmasının doğal sonucu olacaktır örgütlenme ve yönetici kadrolarının çıkışı. (Aynı yapıt, s. 35-36). Marx'ın görüşüne göre, devrimin taşıyıcısı ile gerçekleştiricisi özdeştir; bu, işçi sınıfıdır, işçi sınıfının kendisidir. İşçi Partisi bu özdeşliğin bir ifadesidir, öyle kalmalıdır. Marx'ın ve Engels'in anarşistlere, blankicilere kesinlikle karşı oluşları, her şeyden önce, işçi sınıfını, devrimin biricik taşıyıcısı ve tek gerçekleştirici gücü saymalarından ileri geliyordu.

Lenin ve arkadaşları ise, Avrupa'nın sanayileşmiş toplumlarındaki işçi sınıflarının reformist görüşlerin etkisi altında kaldığı, işçiler arasında bir (aristokrat) tabakanın türediği, beri yandan Rus işçi sınıfının (olgunlaşmamış) olduğu görüşünden çıkış yaparak, profesyonel devrimcilerden oluşan bir partinin gereğine inanmıştır..

> Devrim başarıldıktan sonra da parti, işçi sınıfının öncülerinin (avant-garde) partisi olarak kalmıştır. Marx'tan sonra değişen koşullarda devrimi Rusya'da gerçekleştirmek için yapılanların zorunlu olduğu hakkındaki tezi bir yana bırakıyorum.. Ama rejimin bürokratlaşmasında, profesyonel devrimcilerden, «öncü»lerden oluşan merkeziyetçi, katı disiplinli bir partinin var oluşunun önemli bir rol oynadığına inanıyorum.

Sosyalist bir toplumda bürokratlaşmanın ekonomik dayanağı var mıdır? Varsa nedir? Bürokrasi bir sınıf mıdır? İşçi sınıfının iktidarda ağırlığını duyuramayışı sosyalizm için ne gibi tehlikeler doğurur? Bunlar ciddi araştırmaları gerektiren sorunlardır.

BÜROKRASİ SOSYALİZMİN YENİ ÇOCUK HASTALIĞI MI?

Marksizme göre: «Sosyalist Devlet, egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryadır.» Ve bu Devlet kurulur kurulmaz erimeğe, yok olmaya başlayacaktır. Egemen sınıf olarak Devlet mekanizması emekçilerin elin-

de bulunduğundan, Devletin niteliğini oluşturan cebir ve şiddetin öznesi de nesnesi de emekçilerin kendileri olacaktır. Böylece devlet zoru dışardan dayatılmış bir şey olmaktan çıkacak, emekçiler için kendi kendilerini sınırlama niteliğini alacaktır. Devrimin başlarında, henüz sömürücü sınıf ve tabakaların karşı devrimci direnişleri devam ederken, Sosyalist Devletin gücü, sadece bunlar için dışardan gelen bir zor olarak görünecektir. Ama sosyalist düzenin özneleri ve aynı zamanda nesneleri olan emekçiler için, Devlet zoru kendi dışlarında olan bir şey değildir; çünkü egemen olan onlardır. Ve tarihsel gelişme sonunda sınıflar ortadan kalkınca, bir sınıf tahakkümü aracı olan Devlet de eriyip gidecek ortadan kalkacaktır.

DEVLET GÜÇLENİYOR

Oysa Sosyalizmin uygulamasına geçileli yarım yüzyılı aşan bir zaman geçtiği halde, sosyalist toplumlarda Devletin eridiğine değil, tersine güçlendiğine tanık olmaktayız. Emperyalist Devletlerin varlıklarını sürdürdüğü bir dünyada durumun başka türlü gelişmesi düşünülemezdi. Devrimlerini korumak için sosyalist Devletler güçlü olmak zorundaydılar. Zaten Marx ve Engels, Devletin yok olmasını, sosyalizmin tüm ülkelere yayılmış olası, hiç değilse belli başlı kapitalist toplumların sosyalizme geçmiş bulunması şartına bağlamışlardır. Bu şart yerine gelmediğine göre, sosyalizme geçmiş toplumlarda Devletin zayıflayacak yerde güçlenmiş olmasını, normal karşılamak gerekir. Ancak bir nokta gözden kaçırılmamalıdır: Sosyalist Dev-

let örgütlenmiş emekçilerin kendileridir. Ve Devlet gücü aslında emekçilere karşı değil, emekçilerin düşmanlarına karşı kullanılacaktır. İktidar fiilen emekçilerin elinde bulunduğu takdirde, Devlet gücünün emekçilere uygulanması bir kendi kendini sınırlama niteliği alır. Sınıf durumu ve sınıf çıkarları açısından cebir ve şiddetin öznesi ile nesnesi ancak emekçiler fiilen iktidarı ellerinde bulundurdukları takdirde özdeşleşmiş olur.

Gerçeklere sırt çevirmeden sorunu ele alacak olursak, sosyalist toplumlarda işçi sınıfının, köylülerin, emekçilerin fiilen iktidarda bulunduklarını, devlet yönetiminde söz ve karar sahibi olduklarını kabul edemeyiz. İşçiler, köylüler, emekçiler adına, bürokrasinin Devleti yönettiğini görürüz. Somut gerçeklerle ilişkisi kesilmiş genellemeler bir yana bırakılınca ortadaki manzara budur. Kuşkusuz iktidarı elinde tutan bu bürokrasi, işçi sınıfının, köylülerin, emekçilerin çıkarlarına hizmeti amaç bilmekte ve ilân etmektedir. Ve gene hiç kuşku yoktur ki, bürokrasinin ilk bakışta sınırsız gibi görünen yetkileri, sosyalizmin genel çizgileri ile sınırlı olduğundan başka, ayrıca bu yönetici tabakasını oluşturan çeşitli grupların (parti yöneticileri, ordu temsilcileri, gizli polis, ekonomi uzmanları, teknisyenler, aydınlar, v.b.) çelişen çıkarları yönünden de sınırlıdır. Karşılıklı önerilerin uyumlu hale getirilmesi bakımından da bir iç sınırlamaya tabidir bunlar. Şu halde uyumlu hale getirilen bu çıkarlar, Bürokrasinin özel çıkarlarıdır. Devletin güçlendirilmesi doğrultusundaki kararlar bu cümlededir.

Böylece üretim ilişkilerinin, adeta çok sınıflı toplumlardakine benzeyen yanlar göstererek geliştiğine tanık olunmaktadır. Her halde bürokrasinin siyasal gücün ve ekonomik gücün tekelini elinde bulundurduğu ve çalışma koşullarının, ücretlerin, yatırım tercihlerinin saptanması gibi, hayati konularda egemence kararlar aldığı yadsınamaz. Bu ise egemen sınıf olmanın niteliğidir. Gerçi burjuvazi, yukarıki yetkiler paralel olan yetkilerini üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olmasına borçludur. Oysa sosyalist toplumlarda Devlet tekeline verilmiştir. Yani Bürokrasi burjuvazi gibi üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmadan egemence davranmaktadır. Önemli bir fark kuşkusuz, Ne var ki, kullanma hakkı bakımından esasta pek fark yoktur aralarında. Tabii burjuvazi, artı-değeri dilediği gibi tasarruf edeken, bürokrasi, buna geli dağılımını düzenleyerek tasarruf etmektedir... Evet ekonomik faaliyetlerin yürütümünü düzenlemek açısından sosyalist toplumların bürokrasisi egemen bir «sınıf» görünümü içinde bulunuyor. Bu savın itirazlara yol açacağını biliyorum.

Sosyal sınıfları kullanma işlevini bir yana bırakıp sadece üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olup olmama esasına göre ya da miras hakkı bakımından tanımlarsanız, kuşkusuz sosyalist toplumların bürokrasileri birer sınıf sayılamaz. Ama kuru mülkiyet hakkının ancak kullanmayla, üretim ilişkilerinde aktif bir rol oynama olanağı sağladığı düşünülünce, günümüzün sosyalist toplumlarındaki bürokrasilerin, sınıf adı

verilmese de fiilen egemen sınıf durumunda oldukları yadsınamaz.

> Günümüzün sosyalist toplumlarında işçi sınıfından kopmuş, ona gerçekte hesap vermiyen işçi sınıfınca iktidardan seçimle uzaklaştırılmasına gerçekte olanak bulunmayan, bir bürokrasinin, tüm Devlet güçlerini tekelinde toplayarak varlığını uzun zamandır sürdürmesi, bir takım ters gelişmelere yol açmıştır. Bizce bu ters gelişmelerin en tehlikelisi devrimin asli ve biricik taşıyıcısı ve gerçekleştiricisi olan işçi sınıfının bir nesne durumuna getirilmiş olmasıdır. Marx: «Tüm üretici güçler içinde en büyük üretici güç devrimci sınıfın kendisidir».

(K. Marx, Misere de la Philosophir, s. 135, Ed. Soc-). der. Gerçekten de sosyalizm ekonomisi ile, siyasası ile, kültürü ile, ahlakı ile gerçekleşebilmek için, işçi sınıfının, toplumda «en büyük üretici güç» olarak, tüm yaşam alanlarında yaratıcılık kaynağı olması gerekir. İşçi sınıfını çekip aldınız mı, her şey birden canlılığını kaybedip kalıplaşıverir. Sosyalizm işçinin elindeyken canlıdır, güzeldir, doğrudur ve yaratıcıdır. Geniş emekçi yağınlarının aklını, sezgisini kimse, hiç kimse temsil edemez.

Bugünkü duruma şöyle gelindi: Rus proletaryasının henüz olgunlaşmamış olduğu ileri sürülüyordu. Gizlilik de dar kadroyu gerektiriyordu. İşçi sınıfının yani devrimin biricik taşıyıcısı ve gerçekleştiricisinin yerine profesyonel devrimciler geçirildi. Bolşevik partisi bir «öncü» ler örgütü haline getirildi. «Öncü»ler işçi sınıfı ile dirsek temasını kesmiyecekti. Ama devrimin beyni işçi sınıfı değildi artık. İşçi sınıfı adına

düşünen, karar veren; onun adına ajitasyon, propaganda yaparak devrimi hazırlayan bir avuç profesyonel devrimciydi. Lenin, gizlilik koşulları içinde etkin bir araç vücuda getirmişti böylece 1917'nin ilk günlerinde geniş grev hareketlerinin bir baştan öteki başa kapladığı Rusyada, işçilerin, köylülerin, askerlerin son derece aktif bulundukları devrime gebe bu sosyal ortamda da, profesyonel devrimcilerden kurulu bolşevik partisi elbet etkili olmuştur. O sırada işçiler devrimin taşıyıcısı olarak dipdiri hareketin içinde ve başındaydılar. «Sovyetler, her yerde mantar gibi bitiveriyordu» der Lenin. Sonra işçi sınıfı savaşta eridi ve onun adına hareket eden profesyonel devrimciler, işçi sınıfsız bir işçi iktidarını temsil eder oldular. Tabii devrimi yürüteceklerdi; yürüttüler de. Ne var ki, sonradan yeni bir işçi sınıfı yetiştiği halde, yarattıkları bürokratik güçler, işçi sınıfını bugüne dek iktidarın dışında tutmuştur.

ŞİDDETLENEN SINIF MÜCADELESİ

Kaldı ki, diyorlardı: emperyalizmin askeri gücünü arttırdığı ve sosyalist ülkeleri çep-çevre kuşattığı günlerde, tecrübeli yöneticileri bir yana itip, Devlet işçilere teslim edilemezdi.

Stalin: «sosyalizmin kuruluşunda yol alındıkça, sınıf mücadelesinin keskinleşeceği» hakkındaki, bugün sosyalistler arasında çok eleştirilen teorisini ortaya atacaktır. Stalin, parti kadrolarını uyanık olmaya çağırıyor ve devrilen burjuvazinin dışardaki dostlarının yardımı ile mücadeleyi sürdürdüğünü, sürdüreceğini;

emperyalizmin çenberi yarılmadıkça, sabotörler, casuslar, yabancı devletlerin yurdun tâ içine soktuğu teröristlerin eksik olmayacağını; Troçkistlerin hâlâ, direndiklerini, direneceklerini haber vererek, sınıf mücadelesinin şiddetleneceğini ilân edecektir. (J. Stalin, İnsan en değerli kapital, s. 27, Ed. Soc.)

Stalin'in Merkez Komitesi önünde yaptığı bu konuşmada sınıf mücadelesinin keskinleşeceğini haber verirken Troçkistlerle artık görüşlerini çürüterek değil, kökleri kazınarak mücadele edilmesi gerektiğini söylemiş olması, büyük tasfiyelerin zamanı geldiğine bir işaretti. O tarihlerde (Mart 1937) Stalin'in açıkladığına göre Bolşevik partisinin tüm yönetici kodroların üye sayısı, 135 binle 195 bin arasındaydı. Bunların sadece 3-4 bini yüksek yönetici durumundaydı. Tabii doruktaki büyük yöneticilerse, bir avuçtan ibaretti. Ve başlarında Stalin vardı. Görülüyor ki, Leninin 19 kişilik oligarşisi 10-11 yılda gelişmiş, dal budak salmıştır. Bugün ise daha da oligarşisi gelişmiş olacağını tahmin ederiz, bürokrasinin... Elbet bürokrasi tabanını genişletirken işçi sınıfından, köylülerden «transfer ler» yapmaktadır. Ama bunlar bürokratlaşmış bir partinin üyesi, olunca, kendileri de zamanla o havaya girmekte yeni bir kişiliğe bürünmektedirler. Hele yönetici kadrolarına geçenler, işçi sınıfından büsbütün kopmaktadırlar.

Gerçekten de işçi sınıfından emekçi yığınlarından kopmuş olmak ama onlar adına Devleti yönetmek, sosyalist toplumların bürokrasilerine ortaklaşa olaraktan niteliktir. Bu durum üretim niteliklerinde bir çeşit sınıf kapitalist görülmesinin nedeni olmaktadır.

Çünkü Devlet yönetiminin dışında tutulan işçiler meydana getirdikleri artı-değer üzerinde her hangi bir tasarrufta bulunamazlar. Nasıl ki çalışma koşullarını da saptayamazlar. Bu konuda söz sahibi olan yalnız yüksek kademedeki yöneticilerdir. Demek ki, Devlet mülkiyetinin işletilmesi konusunda olduğu gibi, çalışma koşullarının saptanması ve yeni yaratılmış değerlere, toplum adına tasarruf etme yetkileri de, işçi sınıfı adına hareket eden ama işçi sınıfından kopmuş ve ondan bağımsız hale gelmiş olan bürokrasinin tekelindedir. Bu yetkilere iç ve dış siyasaya ilişkin her türlü kararı almak; toplumun ideolojisine, kültürüne, ahlakına, sanat ve edebiyatına, bilahare yön vermek gibi çeşitli ve son derece önemli konularda da, bürokrasinin sahip olduğu etkiler eklenmelidir.

Ama böyle bir uygulamaya girilmesi bürokrasiyi daha büyük yalnızlığa mahkûm etmiştir. Bu da polis yöntemlerinin **gittikçe ağırlık** kazanmasına ve dolayısıyla gerek yöneticiler arasında, gerek emekçiler arasında korku ve kuşkunun hüküm sürmesine yol açmıştır.

Sosyalist ülkelerde 30 ile 55 yıl arasında onyayan bir uygulamadan sonra, iktidarın hâlâ işçilerden, köylülerden, emekçilerden, yani «doğrudan üreticiler»den bağımsızlaşmış ve Devlet güçlendikçe daha da bağımsızlaşan bir bürokrasinin tehlikede bulunduğu, gerçeklere göz yumulmadıkça yadsınamaz. Devlet mekanizmasını tekellerinde bulunduranların, işçi sınıfının «öncü» leri, (avant garde)'ı olduğu ileri sürülerek, birazdan açıklanacak olan temel çelişkiler görmemezlikten gelinemez. «Öncü» kavramı, sosyalizme geçmiş toplumlarda işçi sınıfı «aktif» olduğu ve «öncü»ler, bu aktif varlığın iç hareketliliğinin bir ürünü olarak, onunla organik bağlarını, «yenilenerek» sürdürdükle-

ri zaman, bir anlam taşımaktadır. Sosyalist toplumlardaki bürokrasilerin, işçi ya da köylü kökenli olduğu kabul edilse de, yıllardır yaşamalarıyla işçilerden, köylülerden, kopmuş, bağımsızlaşmış olan şu halde «yenilenmeyen» bu bürokratları, işçi sınıfının «öncü» leri olarak görmeğe olanak yoktur. Geribırakılmış toplumlarda, yani işçi sınıfının ya hi çbulunmadığı, ya da her bakımdan çok zayıf olduğu bir ortamda, marksistlerin kendilerini «öncü» sayarak harekete geçmeleri, işçi sınıfının, emekçilerin bilinçlenme sürecini hızlandırmaya, onları örgütlemeye uğraşmaları doğaldır. Lenin «öncü» lere bu açıdan bakıyordu. Ama «öncü»lerin işçi sınıfının yerine geçmesi; devrimin taşıyıcısı ve gerçekleştiricisi sayılmaları; işçi sınıfının politika dşı «pasif» bir varlık haline getirilmesi ;ve giderek «öncü» lerin, yani bürokrasinin egemenliği altında bir sınıf durumuna sokulması, asla kabul edilemez. Böyle bir duruma düşülmesi sosyalizmi tehdit eder. «Öncü» tarihsel bir kavramdır; yani işçi sınıfının gelişmesiyle içeriği değişmektedir ve giderek ortadan kalkacaktır. Oysa sosyalizme geçeli yarım yüzyıl, çeyrek yüzyıl olmuş toplumlarda işçiler, köylüler, emekçiler öz emeklerinin ürünleri ve çalışma koşulları üzerinde egemenlik kurmuş değillerdir ve hâlâ işçi sınıfı, «öncü» lerinin «vesayeti» altındadırlar. Bu durumun sürüp gitmesi, kapitalist toplumlardakine benzer «buyuran - buyruk altında olan» ilişkilerinin doğmasına yol açmaktadır.

AŞAĞIDAN YUKARI

Rusyanın geri bırakılmışlığının dayattığı koşullarda, sosyalizme geçişin sübjektif ögelerine Lenin'in nis-

bi bir ağırlık verdiği ve profesyonel devrimcilerden, «öncü» lerden oluşan merkeziyetçi, kışla disiplinine tabi yeni tip bir partiyi geliştirdiği bilinmektedir. Ancak Lenin devrimci potansiyelin işçi sınıfında, emekçi yığınlarında bulunduğunu unutmamıştır. Lenin için Sosyalizmi gerçekleştirmenin yolu bu iki kutbun diyalektik birliğinden geçmekteydi. Hassas, ince bir diyalektik siyasa işiydi bu... Lenin tehlikeleri seziyordu. Bu ince diyalektik siyasa uygulamasında kantarın parti yönüne kaymasından, sürekli kaygı duyuyordu. Bunca gücü tekelinde tutanların yetkilerini objektif ölçüler içinde kullanamamalarından ve bürokratik bir Devlet mekanizmasının emekçileri ezmesinden korkuyordu: Bunun içindir ki, iktidara geçişlerinden itibaren sosyalizmin tepeden inme buyruklarla kurulamayacağını, emekçi yığınlarının inisiyatifi ile aşağıdan yukarı kurulacağını tekrarlayıp durmuştur. Daha 1918'lerde:

> «On milyonlarca yaratıcının aklı, en dahice, en geniş tahminlerden, kat kat üstün bir şey verir.» diyordu (V.I. Lenine, Yapıtlar, c. 26 s. 496, Ed. Soc)

Gene şöyle diyordu:

> «İşçi denetimini uygulamaya başladığımız zaman bunun kısa bir süre içinde tüm Rusya'da yayılamayacağını biliyorduk. Ama sadece bir tek yol tanıdığımızı, aşağıdan gelen dönüşümler yolunu, ekonomik sistemin yeni ilkelerinin, işçilerce tabanda hazırlanması yolunu tanıdığımızı göstermek istiyorduk.» (Aynı kitap s. 489). Ve işçi devletini tiyorduk.» (Aynı kitap s. 489).

Ve işçi devletini bekleyen tehlikelere parmak basan Lenin:

«Devletimiz, bürokratik biçimsizleşme gösteren bir işçi devletidir... Devletimiz bugün o haldedir ki, tümüyle örgütlenmiş olan proletarya, kendini savunmalıdır. Biz bu işçi örgütlerini işçileri Devletlerine karşı savunmak için ve işçilerin bizim Devletimizi savunmaları için kullanacağız.» diye konuşuyordu 1920'lerde. (Yapıtlar, c. 32, s. 17).

Lenin yaşamının son yıllarını bürokrasiyi önleyecek geçerli tedbir aramakla geçirmiştir. Ve hep tabana güvenmiştir. Halk meclisleri (Sovyetler), sendikalar gibi taban örgütlerinin, bürokrasiyi yok edeceğine inanmıştır. Kalkınma planının bürokratik bir nitelikte hazırlanmasından son derece kaygı duymuştur. Hele Stalin'in genel sekreter olarak kalmasını çok sakıncalı bulmuş, sonradan vasiyetname diye adlandırılan 8. kongreye yazdığı mektupta, değiştirilmesini ve yerine **«daha sabırlı, daha doğru, daha terbiyeli ve arkadaşlarla daha yakından ilgilenen daha az kaprisli** v.b.» bir kimsenin getirilmesini önermiştir.

KİŞİ DİKTATÖRLÜĞÜ

Ne çare ki, Stalin partiyi eline geçirmişti bile. Artık Lenin'in ince diyalektiği, yerini, Gürcü diktatörün mekanik bir diyalektik kalıba zorla sokulmak istenen kaba buyruklarına bırakılmıştır. Otuz yıl sosyalizmin bürokratik doğmatik ve insana saygısız modeli, Stalinin gölgesinde ve işin korkunç tarafı bürokratizm, doğmatizm ve insana saygısız tutum ve davranışlar sözde yerilerek, «Ortodoks» sosyalizmin biricik modeli

olarak görülmüştür. Bu satırlar bürokratlaşmanın kişilere göre açıklanması olarak yorumlanmalıdır. Bürokratik sosyalizmi, hangi objektif ve sübjektif etkenlerin doğurduğu daha önce açıklanmıştı. Stalin döneminde ağırlığını eklemek gerekmiştir sadece... Stalin genel sekreter olduktan sonra, parti örgütünde bürokratlaşmayı hızlandıran gelişmeler görülmüştür: eyalet komiteleri sekreterleri merkezce atanır olmuştur. Böylece partinin içinde giderek daha da güçlenecek ve adeta parti içinde parti haline gelecek olan, merkezde daha doğrusu genel sekreterliğe bağlı bir «memurlar» hiyerarşisi ortaya çıkmıştır. Karşılaşılan zorluklar Stalin ağırlığındaki uygulamada, emekçi yığınlardan gittikçe daha çok bağımsızlaşan bürokrasinin güçlenmesine yol açmıştır.

Olaylar şöyle gelişti: Tarım kesiminde «kollektifleştirme» ve «hızlı endüstrileşme» emekçi yığınları ile Devlet arasındaki uçurumu derinleştiren uygulamalara yol açarken, bir yandan da bürokrasinin Stalinci kanadını güçlendirmiştir. Gerçekten Stalin bu vesilelerle Merkez komitesindeki rakiplerini tasfiye etme fırsatını bulmuştur. Böylece parti içindeki son özgürlük halkası da, yani Merkez komitesinde çeşitli görüşlerin serbestçe tartışılması olanakları da tarihe karışmıştır.

Tarım kesiminin «kollektifleştirilmesi» ve «hızlı endüstrileşme», köylülerle işçilere dayatılan ağır maddi fedakârlıklarla gerçekleştirilmiştir. Feodal mülkiyete son verilmesi üzerine köylülere dağıtılan topraklar, küçük ve orta işletmeciliği yaygın hale getirmişti. Köylüler yeni sahip oldukları topraklara bağlıydılar. Ne var ki, tarım kesiminin endüstrileşme hareketini finanse edebilmesi ve hızla artan kentli nüfusu doyurabilmesi için, Tarım kesiminde verimin arttırılması, bunun için de «kollektifleştirme» ye gidilmesi zorunlu

görülüyordu. «Kollektifleştirme» hareketine köylüler tepki gösterince, bir duraklamadan sonra parti zorlu yöntemlere başvurdu. Yığınla sürgünler yapıldı. Kolhozların ürettiği mahsuller çok düşük fiyatlarla satın alındı. Bu adeta köylülerin sırtına yüklenen bir ayni vergiydi.

«Hızlı endüstrileşme» hamlesini, gerçek işçi ücretlerinin büyük ölçüde düşmesi ve gelirler yelpazesinde büyük farklılaşmalar olması izledi. 1930 yıllarından sonra sendikalar, işçi komiteleri gibi işçi kuruluşları, devrimle elde ettikleri özgürlükleri kaybettiler ve Devlet çarkının sade bir dişlisi durumuna geldiler. Tarım kesiminin verimini arttıracak tedbirler alınmasın mıydı? Endüstrileşmeye gidilmesin miydi? Bütün bu işler elbet yapılacaktı; ancak zor kullanılarak emekçi yığınlarına rağmen değil, emekçi yığınlarıyla elele yapılacaktı. Çünkü yapılması gereken iş, aslında emekçi yığınlarının işiydi. Devrimin taşıyıcısı ve gerçekleştiricisi onlardı. Tabandan kopmamış bir yönetici kadro bu işi başarırdı kanısındayım.

Başlangıçta Molotov'la birlikte «orta»yı temsil eden Stalin, Boukharine, Rykov, Tomski ve daha başkalarından oluşan «sağ» kanatla birleşerek, «sol» kanadı temsil eden Troski, Zinoviev, Kamanev ve arkadaşlarını yenilgiye uğrattı. Bir süre sonra Troski partiden atıldı, sürgüne gönderildi, sonunda Rusya'dan çıkarıldı. «Solu» dağıtan Stalin bu kez darbeyi «sağ»a, Boukharin ve arkadaşlarına indirdi. Parti içinde yenilgiye uğratılan her iki kanat mensupları, bir süre sonra açılacak davalar sonunda fizik olarak tasfiye edilecek ve koca bürokratik makinanın başında Stalin kalacaktır...

Artık Stalin, kendisine yüzde yüz sadık yöneticilerle birlikte Partiye ve Devlete egemendir. Merkezi,

hiyerarşik ve disiplinli bir bürokrasi ekonomiyi yönetme, siyasal gücü kullanma, marksizmi yorumlama ve «ideolojiler» imal etme yetkilerini tekelinde bulundurmaktadır.

İLİŞKİLER

Şimdi sosyalizmin bu yozlaşmış bürokratik modelinin üretim ilişkilerini ve temel çelişkisini daha yakından görmeğe çalışalım: Üretim ilişkileri, sınıfı toplumların ilişkilerini andırır. Üretim araçları özel mülkiyet tekelinden çıkarılıp, Devlet mülkiyeti tekeline sokulmuş olduğu halde, işçi sınıfı, köylüler, emekçiler, gerçekten iktidarda bulunmadıkları için, Devlet mülkiyetindeki üretim araçlarını, işçi sınıfı adına hareket eden, ama işçi sınıfından, emekçilerden bağımsız hale gelmiş bürokratik bir sosyal grup kullanmakta dır. Sosyalizme geçilmiş olması için üretim araçlarının Devlet mülkiyetine verilmesi, hatta ekonominin merkezi ve zorunlu bir plana bağlanması yeterli değildir. İşçilerin, köylülerin, emekçilerin, yani «doğrudan üretici» lerin üretim faaliyetlerinde ve ürettikleri şeyler üzerinde egemen olmaları gerekir önce. Bu koşul yerine gelmezse, üretim ilişkileri, üreticilerin buyruk altında tutulmaları biçiminde gelişir. Bürokrasinin uzun yıllardan beri iktidarda olması, bu sonucu doğurmuştur. Beri yandan devlet mülkiyetindeki üretim araçlarını işletme, yeni yaratılan değerleri bölüştürme ve üretim ilişkilerini değiştirme yetkilerini uzun yıllar tekelinde bulundurma, bürokrasiyi, egemen «sınıf», (sınıf terimi uygun görülmüyorsa), egemen sosyal grup

durumuna getirmiştir. Bürokrasinin ekonomik alandaki yetkilerine, siyasal gücü tekelinde tutması, kültür işlerini yönetmesi, marksizmi yorumlama ve «ideoloji» yaratma tekeline sahip bulunması da eklenince, onun egemen niteliği büsbütün ortaya çıkar. Ekonomik, politik, ideolojik, sosyal ve kültürel alanlarda buyurma tekeline sahip hiyerarşik ve merkeziyetçi olan bu sosyal grubun temsil ettiği güç, tek sözcükle korkunçtur. Şimdi bunun karşısına bürokrasinin, artı - değere kendi ad ve hesabına tasarruf edemediği gerekçesiyle çıkılması, bana bir az gerçeklere göz yummak gibi geliyor. Çünkü tüm güçleri tekelinde tutmanın sağladığı imtiyazlar, artı - değere kendi ad ve hesabına tasarruf etmenin sağlayacağı avantajlardan daha az değildir.

TEMEL ÇELİŞKİ

Gelelim temel çelişkiye: Genel planda temel çelişki sosyalizmle emperyalizm arasındadır. Sosyalist yöneticiler bunu her vesileyle tekrarlamaktadırlar. Ne var ki, bürokratik yozlaşma, içerde, somut planda üretim ilişkilerinin (hükmeden hükmedilen) biçimini almasına yol açmıştır. Devletçi üretim ilişkilerinde, çalışma koşullarını, ücretleri saptayan; artı üretime tasarruf eden (belirli sınırlar içinde); yeni yaratılma değerleri üleştiren; üretim ilişkilerinde değişiklik yapabilen v.s. kısacası bir egemen sınıfınkine benziyen yetkileri tekelinde tutan taraf olarak, bürokrasi, işçi sınıfının, «doğrudan üretici»lerin karşısındadır. Kolay genellemeler ve soyutlamalar bir yana bırakılırsa, bü-

rokrasinin işçi sınıfından bağımsızlaşmış, kopmuş olduğu kabul edilir. İşçi sınıfının üretimde ve ürettiği şeyler üzerinde fiilen egemen olmasını engelleyen, bu yetkileri tekelinde tutan bürokrasidir. Şu halde içerde ve somut planda temel çelişki işçi sınıfı ile bürokrasi arasındadır.

Devletin güçlenmesi her şeyden önce ekonominin hızla büyümesine bağlıdır. Devletin güçlenmesi, emperyalizmin güçlü olduğu bu tarih döneminde zorunludur. Ancak, bu güçlenme aynı zamanda bürokrasinin de güçlenmesi demektir. Dolayısıyla bu, emekçilerin «vesayet» altında tutulmasının sürüp gitmesine yol açar. İşçiler, köylüler, emekçiler iktidarı fiilen ellerinde bulundurmadıkça, Devlet mekanizmasının güçlenmesi, kendileri dışında bir güç olan devleti daha da «yabancılaştırır.» Sosyalist adı verilen bir toplumda işçiler iktidarda değillerse, yani devlet gücünün hem öznesi, hem nesnesi durumunda bulunmuyorlarsa, devletin güçlenmesine sınıfsal yapıları gereğince karşıdırlar. Bunun doğal devamı olarak da, devlet üretimine, tıpkı özel sektör karşısında oldukları gibi, kayıtsızdırlar. Az zahmetle bir an önce işin bitmesini isterler... Planda normlarının gerçekleştirilmesi, aşılması, hızlı ve verimli çalışma, işçiler için ancak kendileri iktidar olurlarsa bir anlam taşır. Böylece sosyalizmin bürokratik yozlaşmasında, tepeden inmeci yöntemlerle sosyalizmi kurma çabaları, Devlet gücünün emekçilere karşı kullanılmasını gerektirmektedir. Bu da Palis yöntemlerini gerekli kılar.

SOSYALİZM VE POLİS

Sosyalist devletin polisi olmayacak mı? Olacaktır elbet. Ama devlet emekçilerin devleti, yani nüfusun hemen hemen tümünü oluşturanların devleti olunca, polise duyulan ihtiyaç çok pek çok azalır. Oysa halen devletler azınlıkların hizmetindedir. Polis bundan dolayı da çok gerekli oluyor. Sosyalizmin bürokratik yozlaşmasında polis yöntemlerinin uygulanması, (Polis mekanizması kuşku üzerine kurulu olduğu ve kuşkuyu beslemek polis için asli görev bulunduğu için), toplumun ruh sağlığını bozacak, doğrulukla bağdaşmıyacak, ahlak dışı işlerin yapılabilmesine elverişli bir ortam hazırlar. Stalin dönemindeki «tasfiye» davalarını ibretle hatırlamakta yarar var: Sovyetler Birliğinde ve Halk demokrasilerinde, işçi hareketinin ünlü liderleri «faşizmle işbirliği yapmak», «emperyalizmin ajanı olmak», «suikastlar, sabotajlar tertiplemek» gibi nice nice suçları işlemekle suçlanmışlar ve hemen hepsi idam edilmişlerdir. Oysa bu gün ortaya çıkmıştır ki, Halk demokrasilerinde görülen bu davalar düz-mece şeylerdi. Hain diye idam edilenler, resmen iade-i itibar etmişlerdir. Böyle şeyler burjuva toplumlarında da oluyor denmesin. Burjuva toplumlarında olmasına şaşılmaz. Ama Sosyalist bir toplumda, kendine sosyalist diyen kişilerin sosyalist arkadaşlarını hayali suçlarla suçlayıp idam ettirmesi, vicdanın kabul edeceği bir iş değildir. Ne çare ki, bürokratik yozlaşma sosyalizmi bu hale getirmiştir.

Bürokratik sosyalizm yozlaşmasında gizli polisin gözü, kulağı eli her yerde hazır ve nazırdır. Kimse, gizli polisin kendisi bile, gizli polise karşı güvencede değildir. Çünkü gizli polis suç imalinde de kullanılır. Tüm güçleri tekelinde tuttuğu sürece, sade lider ve güvendiği bir kaç kişi güvence altındadır. Kuşkusuz lider, arkadaşlarını her zaman tasfiye edebilir. Tabii bu kirli işler, «devrimin hainlere emperyalist ajanlarına karşı korunması» gerekçesiyle yapılır. Merkezci ve tekelci sistemde tüm güçler bir kaç kişinin, polit büro, yeni adıyla başkanlık bürosu» üyelerinin ve giderek tek bir kişinin, parti genel sekreterinin elinde toplanmış bulunduğundan, izlenecek siyasayı onlar, daha doğrusu son çözümde genel sekreter belirler. Ve bu siyasaya karşı çıkmak, ya da eleştirmek, ya da susulsa bile, karşı olduğu sanısını uyandırmak, karşı-devrimci, hain, emperyalizm ajanı sayılmak için yeter. İnanılır şeyler değil bu söylediklerim Nevar ki, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin 20. kongresinde ortaya serilen gerçekler bu merkezdedir. Bilindiği gibi 20. kongrede (1956) parti genel sekreteri Krouchtchev' in okuduğu raporda o günlere kadar gizli kalmış, inanılmayacak kadar gizli kalmış, inanılmayacak olaylar açıklanmıştır. Buna göre, Kirav'un öldürülmesinden sonra, başta 17. kongre delegeleri ile Merkez Komitesi üyelerinin çoğunluğu olmak üzere, çok sayıda parti yöneticisi, militanı ve emekçi yığınlarına mensup binlerce kişi idam edilmiş hapse atılmış, sürgün edilmiştir. Krouchtchev, Stalin'in ölümünden ve Beria'nın maskesi düşürüldükten sonra N.K.D.V. (Rus gizli polisi) nin arşivlerine el konduğunu, böylece partinin sa-

dık üyelerine karşı «tasfiye» davalarının nasıl imal edildiğini belgeleriyle öğrendiklerini belirttikten sonra, partinin 17. kongresine katılan 1966 delegeden 1108'nin, karşı devrimci oldukları iddiasıyla tevkif olunduklarını ve aynı kongrece seçilmiş olan 139 üyeli Merkez komitesinin % 70'inin, yani 98 merkez komitesi üyesinin keza karşı - devrimci oldukları iddiasıyla tevkif edilip kurşuna dizildiklerini söylemiştir. (Krouchtchev gizli raporunun tam metni, s. 25-26, Ed, Ed. Correo). Bu sözde casusların, bu sözde sabotajcıların dosyalarını incelediğimizde diye devam ediyor, Krouchtchev, açılan davaların baştan sona düzmece olduğunu, itirafların, insanlık dışı korkunç işkencelerle koparılıp alındığını dava senaryosunun sanıklara ezzerletildiğini ancak o zaman anladık, diyor. Ve uydurma suçlamalar sonunda idam edilmiş ünlü parti yöneticilerinin adlarını ve öykülerini açıklayarak, Stalin'in ölümünden sonra bu dosyaların yeniden ele alındığı ve 7679 kişinin suçsuz olarak hüküm giymiş olduğunun böylece ortaya çıkarılmış bulunduğunu Krouchtchev nihayet Kirav'un öldürülmesi üzerine İçişleri Komiserliğine Yejov'un, Stalin'in emri ile getirildiğini, bu zatın 1937-38 yılları arasında askeri mahkemede yargılanacak kimselerin listelerini hazırlayıp Stalin'e sunduğunu, onaylanan liste sayısının 383'e yükseldiğini belirterek, Stalin'in gizli polisle işbirliği ettiğini, belgeleriyle gün ışığına çıkarıyor. (Aynı kitap, s. 34-46).

Sonradan bu gizli raporun CIA tarafından imal edildiği ileri sürülmüştür. Ne var ki, Stalin'in bir takım ağır hatalar yaptığı sosyalist yasaları çiğnediği, kişisel yönetime gittiği, 20. kongre kararlarında resmen açıklanmıştır. Aynı kongre kararlarında gizli po-

lisin başı Beria da yasa dışı işler yapmakla suçlanmıştır.

Bütün bu açıklamalar gizli raporla aynı doğrultudadır. Kaldı ki, Halk demokrasilerinde ünlü yöneticiler: Rajık'lar, Slanski'ler, Patrascanu'lar, Gomulka'lar, Kovtov'lar, Koci Dodje'ler ve arkadaşları, bir birini izleyen düzmece davalar sonunda emperyalizm ajanı olarak hüküm giymişler ve bir kişi dışında hepsi de idam edilmişlerdir. Stalin öldükten sonra bu talihsiz devrimciler resmen iade-i itibar ettirilmiş; hatta Rajık'ın dul eşine kocasının sosyalizm davasına ettiği hizmetlerden dolayı nişan verilmiştir. Halk demokrasilerinde olup bitenlere bakıp. Sovyetler Birliğinde de aynı şeylerin yapılmış olduğu sonucunu çıkarmak, bu ülkelerin Stalin dönemindeki ilişkileri bakımından gerçeklere ters düşmez sanırım. Bu nedenlerle Krouchtchev raporunda anlatılanları doğru olarak kabul edebiliriz. Ayrıca ömürlerini sosyalizm davasına hizmetle geçirmiş, türlü belalara göğüs germiş bunca ünlü devrimci liderin, birden bire ve toplu halde emperyalizmin hizmetine girivermesi aklın kabul edeceği bir iş değildir. Trotski'nin, Zinoviev'in, Kamanev'in, Boukharine'nin, Rikov'un «hain» oldukları, faşistlerle işbirliği ettikleri, kapitalizmi yeniden kurmak, sabotajlar tertipledikleri nasıl kabul edilebilir? Kuşkusuz yöneticiler içinden de «hain» çıkabilir. Ama on, yirmi otuz, kırk, yüz yöneticinin; yüzlerce binlerce yönetici ve militanın «hain» olmasına olanak yoktur. Kesinlikle yoktur.

Açıklanan ya da ima edilen tüm suçları 20. kongre Stalin'le Beria'nın sırtına yükledi. Bu sapmaları, Stalinin kuşkuculuğu, ihtirası ve gaddarlığı ile açıkladı. Rejimde bir sapma, bir yozlaşma bulunup bulunmadığını araştırmak gereğini duymadı. Oysa Stalin dönemi bir rastlantı sayılamazdı elbet; hele soruna marksistçe eğilince... 20. Kongrede Stalin'i suçlayanlar yıllarca Stalin'in en yakın çalışma arkadaşları olmuşlardı. Stalinin kimseye danışmadan hareket ettiğini, uzun zaman Merkez komitesini toplamadığını söylüyorlardı.

Parti statüsünün çiğnenmesine neden ses çıkarmamışlardı? Ama asıl ünlü parti yöneticilerinin birden bire «hain» ilân edilmeleri, polis terörünün gittikçe artması, nasıl olmuş da dikkatlerini çekmemişti? Merkez komitesi üyelerinin, Politbüro üyelerinin birbirlerine kuşku ile bakmalarını herkesin korku içinde yaşamasını nasıl normal karşılamışlardı? Oysa bütün bunlar bürokratik yoklaşmanın kokuşmaya dönüştüğünün açık belirtileriydi. Ama tüm yöneticiler aynı gemide idiler. Yaşantıları gemide kalmalarına ve geminin yüzmeğe devam etmesine bağlıydı. Kimse sorunun üstüne yürümedi. Bir takım iç ve dış nedenler olmasaydı, belki bu açıklama bile yapılmazdı. 20. Kongre Stalin'i, Beria'yı suçlamakla yetindi, sosyalizmin bürokratik yozlaşmasına kimse ilişmedi. Stalin öldü, ama Stalin yöntemleri ölmedi. Çünkü bürokratik sosyalizm yaşamaktadır. Parti yöneticisi, ordu mensubu, gizli polis şefi veya ajanı, teknokrat, memur aydın yüzbinlerce belki milyonlarca irili ufaklı bürok-

ratın yaşamı kurulu düzenin olduğu gibi kalmasına bağlıdır.

Gerçekten de Stalin yöntemlerinin, yumuşatılmış biçimde de olsa hâlâ devam ettiği görülüyor. Gizli polis gücünden bir şey kaybetmişe benzemiyor. Gene neyin Doğru, neyin Yanlış olduğunu söylemeğe yetkili olanlar bir avuç kişi, belki de bir kişi: Partinin yüksek yöneticileri, lideri... Marksizmi yorumlama yetkisi onların tekelinde; işçilerin, köylülerin, milyonlarca insanın yaşamına bu yorumlara göre yön veren onlar. Çalışma koşullarını onlar saptıyor, emekçilerin yarattığı ürünlere onlar tasarruf ediyor, Ulusal geliri onlar üleştiriyor. Nasıl düşünülmesi gerektiğini onlar gösteriyor; Ve kalıpların, klişelerin dışına çıkanları ya da çıktığı varsayılanları onlar suçluyor. Sade bu işler Stalin döneminde olduğu gibi artık gizli tutulamıyor. Bir de düzmece tasfiye davaları tezgâhlanamıyor artık. Evet polis rejimi yumuşamışa benziyor. Ama olduğu gibi duruyor ve yarın şiddetlenebilir. Bu, koşullara bağlıdır. Ve polis rejimi, bürokratik yozlaşma devam ettiği sürece devam edecektir. (Buyuran - buyrulan) ilişkisinin sürdürüldüğü toplumlarda (buyuran) ların güçlü bir polis örgütüne dayanmalar kaçınılmaz oluyor.

Sosyalizmin bürokratik sapmasında üretim ilişkilerinin sınıfsal karakter gösterdiğini, emekçi yığınlarının Devlet gücünün nesnesi durumunda olduklarını söylemiştik. Polis rejimi, bu durumun (korolleri), gerekli sonucudur.' Polis rejimi ve yarattığı moral çöküntü, ancak işçi sınıfının iktidara gelip Devlet gücünün hem öznesi, hem nesnesi durumuna yükselmesi sonucunda, ortadan kalkacaktır.

GERÇEKLERİN BİLİNMESİNDE YARAR VAR

Gerçeklerin ortaya serilmesinde her bakımdan yarar var. Polis rejimi uygulayan sosyalist ülkeler için yarar var önce. Emekçi yığınlarının bilinçlenmelerine hizmet eder yolsuzlukların açıklanması ne kadar sansür edilseler de, gerçekleri emekçiler gene de öğrenirler; hiç değilse bunların bir kısmını. Ayrıca yöneticileri frenlemesi bakımından da yarar var, gerçeklerin açıklanmasında Yöneticilerin kendilerini savunma durumunda bırakılmaları bunların iradesini, bir ölçüde sınırlar Dünya kamu oyuna hesap verme gereğinin duyulması, emekçiler için, küçük de olsa bir güvencedir. Ama bu gerçeklerin açıklanmasından en çok yararlanacak olanlar dünya sosyalistleridir: Bürokratik sapmayı doğuran nedenleri öğrenirler; bunlardan kaçınma yollarını, daha muhalefetteyken araştırma olanaklarını bulurlar. Her halde klişelerle hüküm vermeğe alışmış kimi sosyalistlerin sandığının tersine sosyalizmin dikensiz bir gül bahçesi olmadığını ve sürekli uğraş istediğini anlarlar bu vesileyle.

Buna rağmen bir kısım sosyalistlerin bürokratlaşmayı da, polis terörünü de kaçınılmaz dar boğazlar gözüyle gördüklerini sanıyorum. Bunlar «amaç, aracı meşru kılar; Amaç meşru ise, araçlar da meşru sayılır» sözde kuralı uyarınca düşünenlerdir. Bir kısım sosyalistler, bu ahlâkdışı kuralı sosyalist mücadelenin altın anahtarı olarak kabul ederler. «Dava yolunda her şey yapılır» diye düşünenler vardır. Derhal kesinlikle söyleyeyim ki, Sosyalizm böyle bir kural tanımaz. Düşmanla mücadelede savaş hilelerine baş vurmakla, özellikle sosyalistler arasında geçerli olması gereken ahlâk kuralları bir birine karıştırılmamalıdır. Örne-

ğin tasfiye davaları bu sözde kurala dayanılarak meşru gösterilemez. Sizin gibi düşünmeyenleri bunların yanlış düşündükleri varsayılsa bile, «hain» olarak damgalamanızı, bu kurala dayanarak meşru gösteremezsiniz. Böyle bir davranışı sosyalist ahlâk kesinlikle reddeder. Üstelik böyle bir davranış etki tepki yasasına göre, dava için kötü işler yapmayı alışkanlık haline getiren kişinin, gerçekten kötü kişi olmasına yol açacağı, için de, reddedilmek gerekir.

Bürokratik yozlaşma, içiçe bir sürü sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunların başında, sosyalizme geçmiş olan toplumlarda işçi sınıfının gerçekten iktidar olmadığı ve işçi sınıfı adına bir oligarşinin iktidarı fiilen elinde bulundurduğu sorunu gelir. Bu oligarşinin dolayında, onu da kapayan bir bürokrasinin vücut bulması ve egemen bir sınıf ya da sosyal grup halinde oluşması sorunu gelir. Böylece bürokratik sosyalizm yozlaşmasında, üretim ilişkilerinin sınıfsal bir karakter göstermesi ve sonuç olarak Devlet gücünün emekçilere karşı kullanılması ve rejimin polis terörüne dayanması sorunu gelir. Nihayet şevkli sosyalist çalışma planında (*) edebiyat planında baş gösteren kalıplaşma sorunu gelir. Moral yozlaşma sorunu gelir. Ve giderek işçi sınıfının, emekçilerin Devlete, topluma karşı yabancılaşması; kişiler olarak emekçilerin yabancılaşması sorunları gelir... Bu sorunların çözümü somut tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir. İşçi sınıfı adına hareket edenlerin işçi sınıfı ile gerçek bağları bulunması ve bu bağların koparılmasının önlenmesi, partiden başlayarak Devlete kadar, tüm örgütlerde sağlanmalıdır. Kişinin sosyalist toplumdaki yeri Marx'ın deyimiyle «insan tabiatına en yaraşan en uygun» biçimde saptanmalı ve kişinin bu statüsü yö-

neticilerce çiğnenemiyecek biçimde korunmalı, gerçek güvencelere bağlanmalıdır.

KAYNAĞA DÖNÜŞ

Batıda marksist düşüncenin hareketli bir dönem yaşadığına tanık oluyoruz. Stalin döneminin şematik düşüncesine karşı geniş bir tepki var. Marksist düşünürler sanki otuz yıl uyultulmuş olmanın hırsıyla işe koyulmuşlardır her konuyu, her sorunu yeniden ele alıp inceliyorlar. Marx'ın, Stalin tarafından kesin yargılar haline getirilen bilimsel önermelerini (enoncé) gerçek çerçevelerine oturtuyorlar; nuansları belirtiyorlar; Bu önermelerin yeni bilimsel araştırmalara ışık tuttuğu hakkındaki uyarısını Marx'ın, asla hatırdan çıkarmıyorlar. Ayrıntılara girmeğe olanak yok. Ancak şu kadarını söyleyeyim ki, eski ve yeni tüm sorunlar otopsi masasına yatırılıyor; alt-yapı üst-yapı ilişkilerinden, kişiliğin teorisine kadar her soruna bilimsel çözüm aranıyor. Pratik sorunlar özellikle 50 yıllık uygulamanın ortaya çıkardığı sorunlar için de aynı yoldan çözümler aranıyor. Bu hareket karşısında eskiyi savunanların içi boş klişelere sarılanların bulunduğu da bir gerçektir. Ama eski nerede tutunabilmiş ki, yeninin teorisi olan Marksizm alanında tutunabilsin.

Devletin eriyip yok olması teorisine daha önce değinmiştik. Buna şimdi biraz daha yakından bakalım. Bürokratik yozlaşma bu teoriyi de akla getiriyor. Tarım yüzyıl sonra Sosyalist Devlette, erime belirtileri yerine güçlülük göze çarpıyor. Malûm: emperyalist kuşatma, sınıf mücadelesinin hızlandığı v.b. Ama ön-

ce Marx'ın bürokrasi hakkında görüşlerini aktaracağız. Marx, Hegel'in Devlet felsefesini eleştirirken, «Bürokrasinin kendi dışında bulunan bir içeriğin biçimciliğinden ibaret olduğunu» söylüyor; ve şöyle devam ediyor:

MARX BÜROKRASİYİ ANLATIYOR

«Mademki, bürokrasi, özü bakımından (biçimcilik olarak Devlettir); amacı bakımından da Devlettir. Şu halde Devletin gerçek amacı, bürokrasiye, Devlete karşı bir amaç olarak görünür. Bürokrasinin ruhu, (Devletin biçimsel ruhudur). Şu halde bürokrasi, (Devletin biçimsel ruhunu), ya da Devletin gerçek ruh yokluğunu bir koşulsuz emir haline getirir. Kendi gözünde bürokrasi, Devletin en son amacıdır. Bürokrasi içeriğini bu biçimsel amaçlardan oluşturduğundan, her yerde gerçek amaçlarla çatışma halindedir. Bunun sonucu olarak bürokrasi, biçimseli içerik olarak, içeriği de biçimsel olarak sunmak zorundadır. Devletin amaçları bürokrasinin amaçlarına, bürokrasinin amaçları da Devletin amaçlarına dönüşür. Bürokrasi kimsenin kaçamıyacağı bir çenberdir. Bu (hiyerarşi) bir bilgi hiyerarşisidir. Baş, ayrıntıları anlama konusunu alt çevrelere bırakır, alt çemberler de Başın genel'i anlayacak yetenekte olduğuna inanır ve böylece karşılıklı bir birlerini aldatırlar. Bürokrasi, gerçek Devletin yanında hayali Devlettir, Devletin ruhculuğudur. Her şeyin şu halde, iki anlatımı vardır, biri gerçek, öteki bürokratik. Bilgi de ikidir, biri gerçek öteki bürokratik. (Aynı şey irade için de söz konu-

sudur.) Ama gerçek varlık, bürokratik varlığına göre, yani gerçek olmayan, ruhsal varlığına göre ele alınmaktadır. Bürokrasi, Devletin varlığını, toplumun ruhsal varlığını elinde tutar, bu onun özel mülkiyetidir. Bürokrasinin genel esprisi gizliliktir, esrardır. Bu gizlilik, bu esrar bürokrasinin içinde hiyerarşi tarafından korunur; dışa doğru da, bürokrasinin kapalı bir korporasyon niteliğinde oluşu sayesinde korunur. Bu yüzden Devlet siyasasının herkesçe bilinmesi ve de kamuoyu bürokrasiye, esrarına ihanet olarak görünür. Yetke (autorite), bundan dolayı ilminin ilkesidir ve yetkeye tapma, tutkusudur onun. Ama bürokrasinin içinde ruhculuk iğrenç bir maddeciliğe, yani pasif itaat maddeciliğine, yetkeye inan ve güvene, durağan biçimsel bir kıpırdanışın mekanikliğine, durağan ilke, düşün ve geleneklere dönüşür. Kişi olarak bürokrata gelince, Devletin amacı onun özel amacı olur: Yüksek mevkiler ardından koşma v.b. (...) Büdokraside Devletin çıkarı ile kişisel özel amacın özdeşliği o biçimde konur ki, Devletin çıkarı öteki özel amaçlar karşısında kişisel özel bir amaç haline gelir.

> Bürokrasinin kaldırılması, ancak genel çıkarın gerçekten, öyle Hegel'de olduğu gibi sade düşünde, soyutta değil gerçekten, kişisel çıkar olmasına bağlıdır. Bu da ancak kişisel çıkarın gerçekten gene, çıkar olmasıyla mümkündür. (K. Marx, Felsefe Yapıtları, C. IV s. 101-104, Ed. Costes). (*)

Devletin amacının bürokrasinin amacına dönüşmesi, hiyerarşi, merkezcilik, bürokrasinin kapalı korporatif niteliği, işlerin gizlilik ve esrar perdesine bürünmesi, otoriter yönetim ve otoritenin bir tapma konusu haline getirilmesi ki, günümüzün bürokratik yoz-

laşma içindeki sosyalist devletleri için yazılmıştır. Devlet tarih sahnesine çıktığından beri resmen toplumun tümünün çıkarlarını temsil etmiştir. Mutlak hükümdarlıkları düşünelim: Örneğin 14. Lui'nin «Devlet benim» dediği zamanların Devletini. Devlet o zaman da resmen tüm toplumu temsil etmekteydi. Ama aslında Devlet sadece, egemen sınıfın çıkarlarını temsil ediyordu. Çıplak gerçek buydu. Ve egemen sınıfın emrinde olduğu için Devlet, tüm toplumun temsilcisi olarak görünmekteydi. Asıl ödevi emekçi yığınlarını baskı altında tutarak zamanın sömürü düzenini korumaktı... Emekçilerin iktidarında ise, Devletin bu niteliği değişecektir: Devlet, emekçi çoğunluğunun Devleti olacağından, çoğunluğunun baskı altında tutulması, artık söz konusu olmayacaktır. Böylece Devlet, toplum çıkarlarının artık gerçekten temsilcisi olacaktır. Ama aslında Devlet, Devlet olmaktan da çıkacaktır, baskı altında tutulacak bir emekçi çoğunluğu kalmadığından, gereksiz bir organ haline gelecektir. Kuşkusuz, emekçiler iktidara gelir gelmez, Devlet yok oluvermiyecektir. Koşullara göre bir süre daha yaşayacaktır. Çünkü sınıf mücadelesi devam edecektir. Emekçi Devletinin bu yüzden belki de güçlenmesi bile gerekecektir bir süre. Ama bir husus kesin olarak değişmiş olacaktır: Devlet artık emekçilerin, yani büyük çoğunluğun Devleti olduğundan, emekçi, çoğunluğuna karşı bir baskı aracı olarak kullanılamayacaktır. Şu halde Devlet bir süre güçlense de, aslında emekçiler iktidar oldukları andan itibaren erimeğe başlamış, yok olmaya yüz tutmuş bulunacaktır.

ENGELS NE DİYOR?

Engels'i okuyalım: «Emekçiler Devlet gücünü ele alırlar ve üretim araçlarını önce Devlet mülkiyetine geçirirler. Ama böylece emekçiler olarak kendilerini ortadan kaldırırlar; böylece tüm sınıf ayrılıklarını ve karşıtıklarını ve keza Devlet olarak Devleti, ortadan kaldırırlar. Sınıf karşıtlıkları içinde devinen, hareket eden eski toplumun, (...) sömürülen sınıfı mevcut üretim tarzını (kölelik, serflik, ücretli emek tarzının), istediği baskı koşullarında zorla tutmak için, kesinlikle Devlete ihtiyacı vardır. (...) Ama nihayet tüm toplumun fiilen temsilcisi olma durumunun gerçekleşmesi üzerine (emekçilerin iktidar olması); Devlet, kendi kendisini gereksiz hale getirir. Baskı altında tutulacak sınıf kalmayınca; sınıf egemenliği ve üretim anarşisi üzerine dayalı kişisel varlık için mücadele ile birlikte çatışmalar ve bundan doğan aşırılıklar da ortadan kalkar. Bastırılacak, özel bir baskı gücünü yani Devleti gerektiren hiç bir şey kalmamıştır. Tüm toplumun temsilcisi olarak Devletin, varlığını belirttiği ilk eylemi, (toplum adına üretim araçlarına sahip olması), aynı zamanda onun Devlet karakteristiğini taşıyan son eylemidir. (...) Devlet ortadan kaldırılmamıştır; eriyip gitmektedir (ölmektedir).» (Fr. Engels, M.E. Dübring Bilimi Altüst Ediyor (Anti-Dühring), C. III, s. 46-47, Ed. Costes).

Bu, Marksizmin çok tartışılan bir tezi. Bu gibi tartışmalarda tez sahibinin ne dediğini gözden kaybetmemek gerekir. Yukarıki satırlardan açıkça şu anlaşılıyor: işçi sınıfı, emekçiler, iktidarı alınca ilk önce üretim araçlarını Devletin mülkiyetine geçireceklerdir. Böylece işçi sınıfı, sınıf olarak kendi yaşamı-

na son vermiş olacaktır. Çünkü üretim araçları özel kişilerin mülkiyetinden çıkartılmış ve artık işçi sınıfının, emekçilerin Devleti olan, yeni Devletin mülkiyetine verilmiştir; dolayısıyla üretim araçları işçilerin, emekçilerin malı haline geldiğinden, işçiler, emekçiler, emek güçlerini ücret karşılığında satmak zorunda bulunan kişiler olmaktan çıkmışlardır. Emekçiler, «doğrudan üreticiler», üretime ve üretimin ürünlerine kendi Devletlerinin aracılığı ile artık egemen olmuşlardır. Bu nokta kesindir, açıktır. Ne diyor Engels? «Böylece emekçiler olarak kendilerini ortadan kaldırırlar; böylece tüm sınıf ayrılıklarını ve karşıtlıklarını ve keza Devlet olarak Devleti ortadan kaldırırlar!» diyor. Kuşkusuz Devlet yok olmamıştır vardır; ama artık eski burjuva Devleti değildir. Bu nitelik değişikliği iktidarın emekçilere geçmesiyle o anda gerçekleşir. Yapılacak daha bir çok iş vardır; bir takım devrimler yapılacaktır ve elbet bütün bu işler zaman alacaktır. Ama burjuva Devleti yerini, emekçi Devlete bırakmıştır ve o anda niteliği değişmiştir. Çünkü artık Devletin öznesi ile nesnesi emekçilerin sınıfsal kişiliğinde birleşmiştir.

Bu iktidar değişikliği uzun bir sürecin sonucudur; bir yandan doğuma giden sosyal kuruluşun (kapitalist toplumun) tüm üretim güçleri sonuna kadar gelişmiş, üretim ilişkileriyle, üretim güçlerinin çelişkisi had dereceye gelmiş, işçi sınıfı emekçiler bilinçlenmiş, çetin mücadeleler vererek iktidara ulaşmışlardır. Ama devrim süreci bitmemiş, tamamlanmamıştır, devam edecektir. Ne var ki, iktidar el değiştirdiği an, emekçi yeni hükümetin ilk bildirisiyle Devlet burjuva devleti niteliğini kaybetmiş, emekçilerin Devleti niteliğine bürünmüştür. Bu nitelik değişikliği, Devletin, (buyuran azınlık buyurulan çoğunluk) ilişkileri

yerine, (buyuran çoğunluk buyurulan azınlık) ilişkileri biçimine dönüşmesinde belirmektedir. Bundan böyle Devlet gücü, çoğunluğu sömürülme koşullarında tutmak için bir baskı unsuru olarak kullanılamayacaktır. Bu değişiklik kesindir. Devlet gücü artık ancak devrime karşı çıkacak olanlara karşı kullanılacaktır. Bu da kesindir.

Devletin erimeğe, ölmeye başlaması da keza iktidarın el değiştirdiği anda başlar. Bu süreç de tüm üretim araçlarının toplumun malı haline gelmesine değin devam edecektir. Sınıflar tarihe karışınca, baskıya gerek kalmayacağından, Devlet de tarihe karışacaktır. Bu husus da yukarıki metinden açıkça anlaşılmaktadır.

SOSYALİZM EMEKÇİLERİN İKTİDARIDIR

Şimdi bir noktaya dikkati çekmek isterim. Burjuvazi iktidardan uzaklaştırıldıktan sonra, Devlet gücünün emekçi yığınlarını baskı altında tutmak için kullanılmasını hiç bir gerekçe mâzur gösteremez. Bu bir sapma belirtisidir. Sosyalizme doğru gelişmenin esası, «doğrudan üreticilerin» kendi yaşam koşullarına gittikçe daha egemen olmalarıdır; yani her şeyden önce üretim mekanizmasına ve ürettikleri ürünlere hep birlikte egemen olmalarıdır.

Bu kollektif egemenliğin gerçekleştirilmesi yollarından biri ve başlıcası ekonomik plândır. «Doğrudan üreticiler» bu egemenliklerini, Devlet makinası aracılığı ile, fiilen kullanacaklardır. Sos-

yalizmin temel koşulu budur. «Doğrudan üreticilerin» bu fiili egemenliği olmazsa, ne üretim araçlarının Devlet mülkiyetine geçirilmiş bulunması, ne ekonomik plân rejimin sosyalizme yönelmesini sağlayabilir.

Devlet gücünü «doğrudan emekçiler» adına kullanan «öncü»lerin işçilerden köylülerden, emekçilerden kopması, bağımsızlaşması halinde ise, sosyalizm yozlaşır, bürokratik bir nitelik alır. Hatta kimi Marksist yazarların iddialarına göre, bir yeni burjuva sınıfı doğar ve rejim kapitalizme dönüşme tehlikesiyle karşılaşır. «Doğrudan üreticilerin» yeniden Devletin sadece nesnesi durumuna düşmeleri ve ilişkilerin yeniden (buyuran azınlık buyrulan çoğunluk) biçimine dönmesi sosyalist gelişmeyi yalnız içerde değil, dışarda da, yani sosyalist Devlet ve partiler arasında da aksatacaktır. Nitekim aksatmıştır. Sovyetler Birliğindeki bürokratik yozlaşma, yeni Devlet biçimi olan Sovyet sisteminin, yani işçilerden ve köylülerden oluşan meclislerin, Devlet yönetimindeki rolünü gittikçe zayıflatmış, sembolik hale getirmiştir. Devrimden bu yana yarım yüzyıl geçmiş olduğu halde, işçiler, köylüler, emekçiler yaşamlarının üretiminde, hâlâ egemen değillerdir, hâlâ sosyalist demokrasi boş bir sözden ibarettir.

SOVYETLERİN AKILCILIĞI

Sosyalist Devletler ve partiler arasındaki ilişkiler de, kardeşçe bir dayanışma ve eşitlik içinde özgürce

bir işbirliği manzarası göstermekten uzaktır. 3. Enternasyonel Rus Komünist Partisinin, dolayısıyla Devlet olarak Sovyetler Birliğinin ağır bastığı, son sözü söylediği bir kuruluştu. Daha sonra kurulan Kominform da öyle idi. (Belgeler, ünlü yöneticilerin anıları yayımlanmıştır). Bugün durum bir hayli değişmiştir. Sovyetler Birliğinin ağırlığı, (o da hepsinde aynı derecede olmamak üzere), ancak Halk demokrasilerinde kendini duyurmaktadır. Stalin döneminin görünüşte kaya gibi sert birliğinden eser kalmamıştır. Çin bağımsız bir politika izlemektedir. Sovyetler Birliği ile ilişkileri son derece gergindir. Karşılıklı ağır suçlamalar yapılmaktadır. Batı ülkelerindeki komünist partilerinin de bağımsız davrandıkları görülmektedir. Çekoslovakya'nın işgalini İtalyan ve Fransız Komünist Partilerinin sert bir dille kınadıkları bilinmektedir. Yugoslavya kendine özgü bir yol izlemektedir. Ne var ki, dünyanın en güçlü iki Devletinden birisi olarak, Sovyetler Birliği, Doğu Bloku üzerinde hâlâ ağırlığını duyurmaktadır. Çok daha sınırlı olmakla birlikte, bu ağırlığın Doğu Bloku dışında da kendini duyurduğunun işareti sayılabilecek belirtiler vardır.

Sovyetler Birliğinin dünyanın en güçlü iki devletinden biri haline gelmiş olması, yukarıda işaret edildiği gibi, Sosyalist Devletler ve partiler arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Bürokratik yozlaşma içerde nasıl «doğrudan üreticiler»in Devlet yönetimi dışında kalmalarına yol açmışsa, Sosyalist Devletler ve partiler arası ilişkilerde de, gerçek enternasyonalizmi engellemiş, kapitalist Devletler arasındaki ilişkileri andıran, kuvvet esasına dayalı ilişkilerin kurulmasına neden olmuştur. (Buyuran - Buyrulan) ilişkisi, sade Sovyetler Birliği içinde yöneticilerle emekçiler arasındaki ilişkilerin genel biçimi olmakla

kalmamıştır. Bu, aynı zamanda Devlet olarak Sovyetler Birliği ile öteki Sosyalist Devletler arasındaki ilişkilerin ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi ile öteki Komünist Partiler arasındaki ilişkilerin de genel biçimi olmuştur. Bu durumun büyük ölçüde bugün değiştiğini söylemiştik. Ama Sosyalist Devletler, ve partiler arasında bu tür bir ilişkinin kurulmuş, kurulabilmiş olmasının olumsuz dalgalanmaları, hâlâ devam etmektedir. Gerek Sosyalist Devletler arasındaki ilişkilerde, (tabii sosyalist olmayan Devletler arasındaki ilişkilerde de), gerek komünist ve sosyalist partiler arasındaki ilişkilerde, bağımsızlığın esas olduğu kuşkusuzdur.

HÂLÂ YARAYA PARMAK BASMAK

Kruçef ünlü raporunu 1956'da okumuştu. Aradan 31 yıl geçmiş. Bürokrasi olduğu yerde. Şimdi de Gorbaçev kolları sıvadı. Halkın, gençlerin ilgisizliğinden şikâyetle işe başladı. Sonra açıklık, berraklık dedi ve demokrasi gerek diye ekledi. Hem de öyle sosyalist demokrasi falan değil. Şu bildiğimiz burjuva demokrasisinin çok adayla gizlî seçim sistemi Gorbaçev'in sözünü ettiği demokrasi. Arkadan ekonomide merkezin yetkilerini kısma ve işletmelerin merkezden bir ölçüde bağımsız olarak işlerini yürütmesine gidileceğini haber verdi. 25 ve 26 Haziranda toplanan Merkez Komitesinde Çorbaçev, «Sovyet ekonomisinin yönetiminde radikal reform yapılması», konusundaki teklifini kabul ettirmeyi başardı. Ayrıca gelecek yıl toplanacak Parti Konferansında «Partinin yavaş ya-

vaş demokratikleştirilmesi konusu da ele alınacak. Partinin demokratikleştirilmesi bakalım nasıl, ne biçimde ele alınacak? Acaba bu reform Leninist modelin bırakılmasına kadar uzanacak mı? Evet uzanabilecek mi? Çünkü şimdiye dek Gorbaçev hep Staline karşı Lénine'yi ileri sürerek yürüdü. Ama partinin demokratikleştirilmesi, Lénine'nin devrim anlayışı ile çatışmıyacak mı? Öncüler teorisinin bırakılmasına kadar gidilmesini gerektirmeycek mi? Evet sorunun can alıcı noktası burada. Çünkü bürokrasi parti ve Devlet yönetiminin belirli bir biçimde yürütülmesinden ileri geliyor. Kısacası 70 yıllık merkezci, tepeden inmeci yönetim biçiminden, yani Lénine'nin piramit biçimindeki örgütlenme modelinden... Daha bir yıl var parti konferansının toplantısına: bekleyeceğiz. Ama parti modelinin değiştirilmesinin çetin, çok çetin bir sorun olduğu ortadadır. Çünkü tüm parti ve devlet kademelerinde görev yapanların ekmek parasıyla oynandığı kuşkusuzdur. Bu, egemen bir «sınıf»ın yaşamına son vermeyi amaçlayan bir girişim. Bürokrasiden şikâyet etmek, hatta bunun kimi yetkilerini kısmak başka şey, bu sınıfı ortadan kaldıracak kesin önlemler almak, büsbütün başka bir şey... Lénine de bürokrasiden yakınmıştır. Ama Lénine bürokrasinin Çarlık rejiminden arta kaldığı inancındaydı. Ancak yaşamının sonlarında, bürokrasinin partiye de bulaştığını görmüş ve önlem olarak Merkez Komitesine, o güne dek ne partide ne Sovyetlerde görev almamış, işçi ve köylülerin atanmasını önermişti. Ancak bunların sayısı Merkez Komitesinin üye sayısının onda biri kadardı yanılmıyorsam. Bu yeniliğin uygulanıp uygulanmadığını da bilmiyorum. Dediğim gibi ölümünden kısa bir süre önceydi. Şimdi dilerseniz şu Leninist model nedir? görelim.

LENİN'İN PARTİ «MODEL»İ

Lenine'nin örgütlenme üzerine iki kitabı var: **Ne Yapmalı?** ve **Bir Adım İleri, İki Adım Geri**... Ayrıca konuşmaları, makaleleri de var. Yüzlerce sayfa eder. Ama buna karşın Lénine'nin örgüt sorununa teorik bir açıdan baktığı söylenemez. Yani örgütlenme modelinin, üretim tarzı ile ilişkisi üzerinde Lénine hiç durmamıştır; Belliki böyle bir sorun olabileceğini bile düşünmemiştir. Lénine soruna pratik açıdan yaklaşmıştır. Çarlık polisine karşı etkili bir savaş örgütü kurmayı amaçlamıştır. Ve talihsizliğe bakın ki, bulduğu örgüt modeli burjuva toplumunun militarist, bürokratik merkezci örgütü olmuştur. Aslında konuya teorik bir sorun olarak yaklaşmayan bir kimse için, örgütü salt bir savaş aygıtı olarak gören bir kişi için, içinde yaşadığı burjuva toplumunun örgüt modelini benimsemekten başka bir seçenek yoktu zaten, Çarlığı devirmeyi, Devleti ele geçirmeyi amaçlayan, bunun için de bir savaş örgütü kurmayı düşünen Lénine, silahlı kuvvetlerin örgütlenme biçimini «model» olarak almıştır. Devletin ele geçirilmesine yarasa bile, böyle bir örgütle sosyalizmin kurulmasına gidilip gidilemiyeceğini, anlaşılıyor ki, hiç düşünmemiştir.

Rus Sosyal-demokrat partisi içinde Lénine'ye karşı olanlar, onu bir merkez diktatörlüğü hazırlamakla suçlamışlardır. Lénine de onları opportunisme ile, eko-

nomisme ile, reformisme ile suçlamıştır Karşılıklı suçlamaların arkası gelmeyecektir. Lenine'nin yerini Staline, onun yerini de başkaları alacaktır; ama karşıtlarını ihanetle suçlayarak saf dışı etmek, solda kural haline gelecek ve marksist olduklarını ileri süren politikacıları, gittikçe daha çok bilim çizgisinden uzaklaştırarak, sonunda yobaz din adamlarına döndürecektir. Dinlerde olduğu gibi, marksizm-leninizm'de de, tartışma konusu yapılamayacak bir takım doğrular vardır. Bilimsel bir ciddiyetle dile getirilen ve basit şemalara, klişelere indirgenmiş, bu tartışılamaz doğru (!) ların, gerçekle ters düştükleri halde, komünist dünyada doğru sayılmaya devam edildiği görülmektedir. «Emperyalizmin can çekiştiği» hakkındaki iddia bunun güzel bir örneğidir. Lénine bu görüşü 1916'da ileri sürmüştür. Birinci Dünya Savaşının barut kokuları arasında acele verilmiş bir yargı. Belli başlı kapitalist toplumların üretici güçlerinin bugünkü gelişme düzeyi, 1916'daki düzeyle kıyaslanamaz. Oysa Marx, daha ileri bir üretim tarzına geçilebilmesi için, eski toplumun üretici güçlerinin gelişemez hale gelmesi gerektiğini söyler. Ayrıca eski toplumda yeni üretici güçlerin yaşamasına olanak veren maddesel koşulların da belirmiş olmalıdır der. Geçmiş üretim tarzlarının doğruladığı bir varsayım. Oysa günümüzde emperyalist Devletlerin artan çelişkilere, bunalımlara karşın bilimde, teknolojide hâlâ başı çektikleri yadsınamaz. Emperyalizm can çekişiyor! Emperyalizm kağıttan kaplan! gibi formüllerle yığınların avutulmasına çalışılacak yerde; 1916'da Lénine'nin ölüm döşeğinde gördüğü emperyalizmin, bugün hâlâ bilimde teknolojide, birinci sırada olmasının nedenleri araştırılsa, daha akıllıca bir iş yapılmış olmaz mı? Ama baştaki efendiler için, sistemin sarsılmaz bilimsel doğrular üzerine

oturduğu inancını korumak ve böylece emekçi yığınlarının, itaatli yaşamlarının sürüp gitmesini sağlamak, «hikmet-i hükumet»in vazgeçilmez koşuludur.

Bu tartışılmaz doğrulardan biri ve belki de başta geleni, leninist parti modelidir. Leninist parti modeli belirli bir devrim ve yönetim anlayışının simgesidir.

> Lénine, proletarya devrimini, Marx'ın tersine, bir askeri operasyon olarak görmüştür. Bir kurmay heyetinin yönettiği proletarya ordusunun disiplinli savaşıdır bu. Böyle bir savaşta, tıpkı devletler arası savaşlarda olduğu gibi, «kendindenliğe» yer yoktur. Yığınların, haksızlığa, zulüme, sömürüye dayanamayarak, ayaklanması, bir dip dalgası gibi tüm üstyapıları silip süpürmesi biçiminde, aşağıdan yukarı bir hareket değildir devrim. Yığınların «kendiliklerinden» sosyalist bilince ulaşmaları olanaksızdır. Sosyalist bilinç, işçi sınıfına dışardan götürülecektir. Tıpkı yönetimin bir merkezden, yukardan aşağı yürütüldüğü gibi... Bu görevi profesyonel devrimciler yapar. Böyle bir devrim anlayışının ve girişiminin özel bir örgüt modeli olmak gerekir ve vardır. Bu örgüt modeli, profesyonel devrimcilerden oluşan, kalımlı yöneticilerin buyruklarını eksiksiz, tastamam uygulatmaya yarayan, merkezci, dikeyine hiyerarşili, asker disiplinli leninist partidir.

Leninizmin temel ilkelerinden biri, hatta diyebiliriz ki, başta gelen ilkesi, profesyonel devrimcilerin yönettiği, merkezci, dikeyine hiyerarşili, asker disiplinli örgütlenmenin, proletarya devrimi için vaz geçilmezliği ilkesidir. Anımsanacağı gibi, 3. Enternasyonale kabul olunmanın ilk koşulu, partinin bolşevik örneğinde

örgütlenmiş olmasıydı. Mad. 22). Pek çok eleştirmen, Lénine'nin marksizme en büyük katkısının, leninist parti modeli olduğunu yazar. Bunlara göre marksist işçi hareketini tek bir merkezin buyruklarına bağlı, disiplinli bir hareket haline getirmiş olmakla, marksizme iktidarın yolunu açmıştır. Ama düşünmüyorlar ki, iktidarı ele geçirmek, sosyalizmi kurmanın birinci koşulu ise de, bu da bir takım koşullara bağlıdır. Toplum dışardan değiştirilemez. Bu kesin. Toplum içerden kendini değiştirir. Yani işçiler, tüm emekçi katmanlar ve emekten yana olan aydınların ortak ve aşağıdan yukarı özgür, yani özdisiplinli çabaları sonucunda, toplumun yapısı sosyalist bir yapıya dönüşür. Yani tabanın çabası ve maddesel ve düşünsel bir birikim sonunda... Lenine'nin bundan önce de sözünü ettiğimiz, «önce Devleti ele geçirir, sonra elbirliği ile (yani tepeden inme buyruklarla) sosyalist kültüre sahip oluruz» görüşü, doğru çıkmamıştır.

Evet leninist parti modelinin, sömürücü ve baskıcı toplumların örgütlenme modeli olduğu kimsenin dikkatini çekmemiştir. Daha doğrusu örgütlenmenin önemli bir sorun olduğu ve henüz işlenmediği görülmemiştir. Lénine'ye karşı çıkan Martov, Axelrod ya da Luxemburg, merkezciliğe değil de aşırı, bürokratik merkezciliğe karşı çıkmışlar, örgütlenmeyi üretim tarzına bağlı bir sorun olarak ele almamışlardır. Bugün bile her yönü ile incelenmiş sayılamaz. Ya da ben bilmiyorum.

Bir Adım İleri, İki Adım Geri'de Lénine, önerdiği örgüt modelini savunurken, sorunun aşağıdan yukarı mı, yukardan aşağı mı sorunu olduğunu açıkça ortaya koyar. En iyisi Lénine'nin yazdıklarını birlikte okuyalım:

«Bugün Martov ve Axelford yoldaşlar, birinci paragraf üzerindeki önceki yanlışlarını, genişletiyor, derinleştiriyor, ağırlaştırıyorlar. Gerçekten, oportünistlerin örgüt konusundaki tutumları, birinci paragraf üzerindeki tartışmalarda zaten ortaya çıkmıştı: gevşek, bütünlükten yoksun bir parti örgütünden yana olmaları, parti kongresinden ve onun yarattığı organizmalardan hareket edilerek, yukardan aşağı bir parti kurulması düşüncesine, («bürokratik» düşünceye) karşı bulunmaları, aşağıdan, tabandan yukarıya gidilmesi eyleminde olmaları ve her profesörün, her öğrenci, her grevcinin parti üyesi olduğunu söylemesine izin vermeleri, her parti üyesinin, partice tanınmış bir örgüte bağlı olmasını öngören «formalizm»e, karşı çıkmaları, «örgüt ilişkilerini sadece platonik olarak tanıma eyleminde olan burjuva aydını zihniyetine yakınlık duymaları, oportünist düşünce inceliklerine ve anarşist tümcelere meyilli olmaları, merkezciliğe karşı özerkliğe yatkın bulunmaları; tek kelime ile, bugün Yeni İskra'da bol bol çiçeklenen ve başlangıçtaki yanlışı açıkça kanıtlayan her şey.»

(V.İ.Lénine, Oeuvres, (Yapıtlar) T. 7, p. 214-215). Lénine ve piramit biçimindeki partisinin Devleti elegeçirip, tepeden inme buyruklarla Sosyalizm kurma girişimlerinden 70 yıl sonra, işçilerin, köylülerin söz ve karar sahibi olmadıkları görülünce, gizlilik koşulları içinde bile olsa, profesyonel devrimcilerin birbirlerini denetlemeleri dışında, tabanı şu ya da bu biçimde, devreye sokacak bir denetim mekanizması düşünülebilirdi. Ama her halde devrim başarıya ulaşır ulaşmaz, bir avuç «profesyonel ihtilalci» nin görevinin he-

men sona ereceği, daha parti kurulurken saptanmalı, tüzüğe yazılmalıydı.

Aktarılan bu paragraf, Lénine'nin tepeden inmecilikten yana olduğundan başka bir takım özelliklerini de sanırım ortaya koyuyor. Lénine, aydınlardan hoşlanmıyor. Burjuva aydını demesi gerçeği değiştirmez. Çünkü o günlerde tüm aydınlar burjuva aydını idi. Tabii sosyalist aydınların bir başka kültürün özlemini duyduklarını unutmuyorum. Ama eğitim burjuva eğitimiydi; devrimci gençler yeni bir kültüre, sosyalist kültüre ne kadar özenseler, burjuva kültürü ile yetişmişlerdi. Lénine de öyleydi. Bir sosyalist partiye giren, burjuva aydınları, hepsi de Lénine gibi, üç aşağı beş yukarı, sosyalist kültüre özlem duyan kişilerdi; sosyalist gibi düşünmek isteyen gençlerdi. Bundan dolayı Lénine'nin küçültücü bir terim olarak kullandığı «burjuva» sözcüğü, istemese de Lénine'yi de kapsamaktadır. Hal böyle olduğu için de, Lénine'nin genel olarak aydınlardan, yani kendisi ile eşit durumda olan kişilerden hoşlanmadığı anlaşılmaktadır. Lénine, Partide tek aydın, daha doğrusu aydınların bir numaralısı olmak istiyordu. Herkesin «evet» dediği adam... Bilmem biçimliliği, (formalizmi) tutmasının bununla bir ilgisi var mıdır? Ama merkezci (biçimci) liğin, sonradan açıkça öveceği kişisel diktatörlüğe giden yol olduğu tartışılamaz. Ayrıca (her) öğrenciden, (her) grevciden küçümseyerek söz etmesi de dikkat çekici. Onun istediği öğrenci ve grevciler, Lenine'nin ve ona bağlı üç beş kişinin, Parti adına verecekleri görevleri tartışmadan, körükörüne yerine getirmeğe hazır öğrenci ve grevcilerdir. Lénine hiç bir zaman özgürlükçü olmamıştır. Özgürlüklere her zaman karşı çıkmıştır. Demokrasiye, burjuva demokrasisi diye küçümseyerek, yüzyılların birikimi olan hukuksal ve politik güven-

celere, (seçimle iş başına gelinmesi ve seçilmeyenin iktidarı bırakması gibi) daima karşı çıkmıştır. Lénine, yakın çalışma arkadaşlarının ona: **«sindirme yollarına başvuruyorsun; bizi ürkütüyor, sindiriyorsun» dediklerini; kendisinin de: «ben sizin gibi bin bir beladan kurtulmuş bolşevikleri nasıl korkuturum?» diye yanıt verdiğini** yazar. (V. İ. Lénine, Oeuvres, (yapıtlar) T. 32, p. 185).

Bir Adım ileri, İki Adım Geri'den yaptığımız alıntı, sosyalistler arasında düşünce ve görüş ayrılıklarının, suçlamalarla bir yana itilme alışkanlıklarının, Lénine tarafından başlatılmış olduğunu da ortaya koyuyor: Lénine, kendisi gibi düşünmeyen yoldaşları Martov ve Axelrod'u, opportünistlikle suçluyor. Yıllar geçtikçe karşı görüşte olanları küçültmeler, suçlamalar, hainlikle karalamaya kadar varacaktır.

Bunlar kötü gelişmelerin ilk işaretleriydi. Merkezci örgütlenme modeli diktatörlüğün, bürokrasinin potası olmuş ve işin aslına bakılırsa, sosyalizm daha o yıllarda yanlış yola girmiştir.

Marksizm, tarihte bir sorun ortaya çıkınca, sorunu çözecek koşullar da ortaya çıkar der ve büyük adamlar konusunu, bu görüşün uzantısı olarak ele alır. Elbet kişinin yapısını da göz önünde tutmak gerekmektedir. Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır. Lénine'nin yoğurt yiyişi de (otoriter) bir yoğurt yiyişti. Ayrıca içinde yetiştiği toplumun, demokratik geleneklerden yoksun ve şiddete dayalı otokratik bir toplum oluşunun etkileri yadsınamaz. Lénine, Marx'ı kendisinden başka hiç kimsenin doğru anlamadığına inanıyordu. Lénine, Marx'ı anlamak için sözlerin ötesindeki, asıl anlamın, sorunun ruhunun kavranması gerektiğini söylemiştir. Bu ise dinsel bir yaklaşımdı. Yani Lenine, Tanrı Marx'ın peygamberi olacaktı. Ve öy-

le olmuştur. Marx'ın öğretisinin (ruhu), beyaz üzerine siyah siyah yazılı olanın gerisinde bir takım anlamlar bulmak demektir ki, yorumcunun kendi görüşlerinden başkası değildir.

Marx, kapitalist üretim tarzının analizini yapmış ve başta emek-değer yasası olmak üzere, bir takım yasalar ortaya koymuştur. Ve bu analizin tarihe yansıtılmasının sonucu olarak, toplumların genel gelişme yasasını bulgulamıştır. Buna göre insan toplulukları en genel ve kalın çizgide bir takım aşamalardan geçmiştir denilebilir. Marx, bu bulgulara dayanarak, Kapitalizmin iç çelişkileri dolayısıyla ergeç tarih sahnesinden silineceğini, daha ileri bir toplum düzenine, sosyalizme ve komünizme, yol açacağını söylemiştir. Ayrıca, özellikle üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet rejimiyle birlikte, insanlara iradeleri dışında dayatılan «işbölümü» nün de ortadan kalkacağını ve böylece İnsanın gerçek varlığına en üst düzeyde kavuşarak, özgür olacağını, doğa ile ve hemcinsleriyle ilişkilerini, akla dayalı, kardeşçe bir düzen içinde sürdüreceğini; bunun bir çeşit doğa yasasının gereği olduğunu yazmıştır. Yani Marx hiç bir yerde: «size bir model veriyorum. sesimi duyanlar, kendilerini «öncü» ilan edip, tepeden inmeci bir konspiratif örgüt kurarak, ihtilal çıkarsınlar» dememiştir. Tam tersine toplumların doğa yasasının, buyruklarla ne geciktirilebileceğini ne de hızlandırılabileceğini vurgulayarak, olsa olsa doğum sancılarının kısaltılabileceğini söylemiştir. Marx, demokratik gelenekleri, özgürlük yolunda uzun savaşımları olan Batı Avrupa kültürünün ürünüdür. Marx'ın öğretisi, İnsanın sömürü ve baskılardan kurtu-

lacağına, Bilimin tanık ve destek olduğunu ortaya koyma çabasıdır. Bundan dolayı Marx'ın öğretisinden, zorlamalar ve saptırmalar olmadan, despotik bir örgüt modeline ışık tutulduğu ileri sürülemez. Kaldı ki, Marx'ta böyle bir şey varsa, o zaman Marx'ı da bir yana itmek gerekir. Biz insanların kurtuluşuna giden yol olduğu için sosyalistiz ve Marx bilim açısından katkıda bulupnduğu için marksistiz.

Lénine örgütlenme üzerine yüzlerce sayfa yazmıştır. Örgütlenme ile doğrudan doğruya ilgili iki yapıtı vardır: Ne Yapmalı? ve Bir Adım İleri, İki Adım Geri. Lénine örgütlenme konusunu sadece etkili bir savaş örgütü yaratmak açısından ele almıştır. Çarlık Rusyasında solcular, çeşitli eğilimlerde ve bağımsız küçük küçük kuruluşlarda çalışıyor; Çarlık polisinin çalışma yöntemlerinden habersiz oldukları için de sık sık yakayı ele veriyorlardı. Üstelik bunlar, nihilist ve anarşisttən, marksiste kadar her türlü sol eğilim içeren, geniş bir yelpaze oluşturmaktaydılar. Marksist olan Rus Sosyal-demokrat partisi de Lénine'ye göre disiplinsiz, dağınık bir partiydi. İşlere çeki düzen vermek için, başta Parti olmak üzere, tüm bu sol kuruluşları tek bir merkezin otoritesi altında toplamak gerekti. Lénine'nin sorunu buydu. Tüm Rus solunu tek bir otorite altında ögrütlemenin yanısıra, tek bir öğretiye de bağlamak olanağı bulunmazsa, devrim asla gerçekleştirilemezdi. Demek Lénine'nin bir birine bağlı iki hedefi vardı: örgüt ve öğreti birliğini sağlamak. Lénine, bunu ancak kendisinin başarabileceğine inanıyordu. Her iki alanda amansız, vahşi bir savaşım vermiştir. Önce Çarlık Polisine karşı başarılı bir savaşım verebilmenin, son derece gizli ve merkezci, di-

keyine hiyerarşili, kışla disiplinli ve de profesyonel yöneticilerden oluşan bir öncü partinin kurulmasına bağlı bulunduğunu anlatmaya koyulmuştur. Düşmana karşı savaşacak müfreze ele geçmemelidir. Bunun için örgüte sadece ve sadece devricilik sınavını başarıyla vermiş ve geçici örgüt tarafından sağlanan «profesyonel» devrimciler alınacaktır. Bunların seçimle atanması ve seçimle işten alınması söz konusu değildir. Bu profesyonel devrimciler tek bir merkeze bağlı ve merkezden aldıkları buyrukları harfi harfine yerine getirmekle görevlidirler. Yerel örgütler de profesyonellerden kuruludur ve Merkeze bağlıdır. Bu örgüt işçi sınıfının öncü örgütüdür ama, işçi sınıfını içeren bir yığın örgütü değildir. Tersine işçileri, köylüleri, emekçileri dışlıyan bir örgüttür. Lénine, **«işçi sınıfının öncüsü olan Parti'nin, tüm işçi sınıfı ile karıştırılmasına izin verilemez»** diyor. (V.İ. Lénine, Un Pas en Avant, Deux Pas en arrière, (Bir Adım İleri, İki Adım Geri) Oeuvres, (Yapıtlar) T. 7, P. 271). Parti, öncü müfreze olarak işçi sınıfının hem dışında, hem üstündedir. Ama parti, yani merkezdeki bir avuç yönetici de partiyi oluşturan «profesyonel» devrimcilerin üstündedir. «Partimiz, diyor Lénine, sadece devrimci örgütlerin değil, ama aynı zamanda tüm işçi örgütlerinin de bir hiyerarşisi olmalıdır.» (ad. geç. kit. sa. 281).

Lénine, Ne Yapmalı? da işçiler örgütü ile, profesyonel devrimciler örgütünün görecekleri işler bakımından ayrı şeyler olduğunu, ancak olabildiğince geniş, yaygın ve (ve izin olan ülkelerde) açık olması gereken sendikal ve diğer yığın örgütlerinin de profesyonel devrimcilerin örgütüne, yani Parti'ye bağlı olacağını vurguladıktan sonra, bunun pratikte hangi yollardan gerçekleştirileceğini de belirtiyor. Ayrıca eleştirilere bir bir yanıtlar veriyor. Bu yanıtlarda kar-

şıtlarını bilgisizlikten, ilkellikten, üçkâğıtçılığa kadar türlü suçlamalarla karalamayı da ihmal etmiyor. (V.İ. Lénine, Que Faire? (Ne Yapmalı?) p. 112-143, Ed. Soc. 1945). Bu arada Lénine Kautsky'den aktardığı 'dışardan bilinç götürme' teori (!) sini de işliyor. İşçi sınıfı kendiliğinden ancak ekonomik bilince ulaşabilir, politik bilince asla ulaşamaz; Politik bilinç bilim işidir, bundan dolayı politik bilinç işçi sınıfına dışardan Parti tarafından, yani Merkezdeki yöneticilerce götürülecektir diyor Lénine. (ad. geç. kit. sa. 41-45).

> Böylece Merkez yönetiiclerinin örgütsel buyurma tekellerine, bilimi söyleme tekeli de eklenmiş oluyor.

Hiç kuşkusuz Lénine'nin çizdiği tablo bir diktatörlük örgütü tablosudur. Lénine, Çarlık Polisinin eline düşülmemesi için, Devletin ele geçirilmesi için, bu biçim bir örgütlenmenin zorunluluğunu anlatıyor sayfalar boyunca. Ama böyle bir örgüt modeli ile sosyalizmin kurulup kurulamıyacağını hiç düşünmüyor. Örgüt modellerinin toplumun üretim tarzına sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve bunların tarafsız şeyler olmayıp, hangi amaca hizmet için vücuda getirilmişse, aynı amaca hizmet etmeğe devam edeceğini hiç düşünmüyor. Lénine'nin kullandığı örgüt modeli burjuva toplumunun örgüt modelidir. Merkezci örgütlenme, küçük bir azınlığın büyük çoğunluğu başkaldırmadan çalışmasını ve sömürülmesini sağlayan bir örgütlenme modelidir. Bu örgütlenme biçimi, aynı zamanda yöneticilerin tabandan kopması sonucunu da doğurur. Kararların oluşmasında tabanın söz ve karar sahibi bulunmaması, yöneticilerin tabandan bağımsız davranmalarına ve giderek, yukarda Marx'ın belirttiği gi-

bi kapalı bir korporasyon oluşturmalarına neden olur. Bu durumda, demokratik mekanizmalar da yok ya da işlemiyorsa, üretim araçları da devletleştirilmişse, yöneticiler, devlet eliyle üretim araçlarının kullanımına sahip olduklarından, ergeç egemen sınıf haline gelirler. Nitekim Sovyetler Birliğinde ve öteki sosyalist etiketli ülkelerde böyle olmuştur. Ne sömürü son bulmuş, ne de sosyalist demokrasi kurulmuştur.

Sosyalist toplumun örgütlenme modeli Piramit biçiminde olamaz. Çünkü sömürü ve baskının ortadan kalkması için, üreticilerin, ürettikleri değerlerin kullanımını doğrudan doğruya kendilerinin belirlemesi, bunun için de toplum ve Devlet işlerinde söz ve karar sahibi olmaları şarttır. Merkezci örgütlenme modeli ise, buna olanak vermez. Bunu ademi merkeziyetçi, yatay bir örgütlenme modeli sağlar. Bu, her yönetim düzeyinde tabanın katılımı ile işleyen ve son sözün tabanda bulunduğu bir örgütlenme modelidir Böyle bir modeli her toplum kendi yaşamının zengin deneyleri içinde bulgulayıp mükemmelleştirecektir. Teorik açıdan, Merkezci, dikeyine hiyerarşili, kışla disiplinli bir örgütlenme modelinin, sosyalizme ters düştüğünü ve bu modelde bir örgütlenme ile sosyalizmin kurulamıyacağını söyliyebiliriz. Ve sosyalist örgütlenme modelinin bunun tam tersi, yatay, içiçe halkalar biçiminde bir örgütlenme modeli olabileceğini ileri sürebiliriz. Ayrıntılara giremeyiz. Çünkü ayrıntıları pratik belirleyecektir.

Parti, Devlet, Toplum

Lénine'nin parti modeli, yeraltı savaşının sürdürüldüğü yılların örgütü olarak, iktidar ele geçirildikten

sonra bir kenara atılmadı. Devlet de bu modele göre örgütlendi. Daha doğrusu Rus Devleti zaten merkezci ve despotik bir örgüttü. Bolşevikler yeni bir anayasa ile bu merkezci polis devletini daha da güçlendirdiler. Devlet, hükümet, Partiye bağlıydı; Parti de Lénine'nin gerçek bir oligarşi olduğunu söylediği Merkez Komitesine ve onun organizasyon bürosu ile polit büroya bağlıydı. Bu oligarşinin onayını almadan, hükümet, ya da bakanlıklar hiç bir karar alamaz der Lénine. (Bk. La Maladie İnfantile du Communisme, p. 26, Ed. Soc. 1946). Ama Lénine bu konuda daha da ileri giderek, proletarya diktatörlüğünün, kişisel diktatörlükle bağdaşabileceğini ileri sürecektir. (V.İ. Lénine, Oeuvres, (Yapıtlar) T. 30, p. 319-320, 488-489, 517, 524, 525). Ve böyle böyle Staline'nin kanlı diktatörlüğüne gelinmiştir. Merkezci, hiyerarşili örgütlenme modelinin, hele toplumda demokratik gelenekler ve frenler yoksa, doğal sonucudur diktatörlük.

Lénine, bilindiği gibi Sovyet Devletinin bürokratlaşmasından, ilk yakınanların başındadır. «İşçi Devletimiz bürokratik biçimsizleşme içine girmiştir» diyen Lénine, bunun nedenlerini artizanal üretimin yaygınlığında, tarımla endüstri bağlantısının kurulmamış olmasında, yığınların yoksulluğu ve cehaletinde, Çarlık Rusya'dan miras kalan yönetim mekanizmalarında, iç savaş koşullarında görüyordu. (Oeuvres, (Yapıtlar) T. 32, P. 374-375). Çareyi işçilerin, köylülerin haklarına sahip çıkmalarında gördüğü halde, bunu engelliyenin kendi kurduğu Parti olduğunu hiç aklına getirmemiştir. Ölümünden az öncedir ki, Parti'de de bürokratlara raslandığını söylemiş, Merkez Komitesine bir miktar işçi ve köylünün alınmasını önermiştir. Ayrıca Staline'nin Genel Sekreterlikten uzaklaştırılmasını da istemiştir.

Devrimin ilk yıllarında bir İşçi ve Köylü Gözetimi Halk Komiserliği kurulmuştu; Ama hemen hiç bir iş görmemiştir. Yaşamının sonlarında Lénine Devletin bürokratlaşmasına karşı, İşçi ve Köylü Gözetimini canlandırmayı düşünmüştür. Hasta yatağından yazdığı mektuplar bir sonuç vermemiştir. (ad. geç. kit. C. 42, sa. 459-466). Lénine, son günlerini yaşarken, gözlerini bunca yıl yönetimden sistemli bir biçimde uzak tutulan işçilere, köylülere çeviriyordu. Basit işçilerin, köylülerin Devlet Dairelerini dolaşmasını, işlerin yürütümünü yerinde görerek çareler önermelerini istiyordu. Ayrıca yukarda belirttiğimiz gibi, Merkez Komitesine bir miktar işçi ve köylünün atanmasını öneriyordu. Bunların basit işçi ve köylüler olmasında ısrar ediyordu. Bir de Genel Sekreter olarak Staline'nin elinde büyük yetkiler toplanmıştır; kaba ve hoyrat olan Staline'nin bu yetkileri her zaman ölçülü biçimde kullanamamasından korkulur diye yazıyordu Kongreye Mektubunda. Ve Staline'nin yerine daha munis bir yoldaşın seçilmesini istiyordu. (ad. geç. kit. C. 36, sa. 605-610).

Bunlar güzel şeylerdi kuşkusuz. Ama hastalığın köküne inildiği, hastalığın nedeninin açıkça anlaşıldığı söylenemez. Hastalığın Partinin örgütleniş biçiminden ileri geldiği görülmemiştir. Ama Lénine'nin bu çabaları gene de anlamlıdır: İşçilerin, köylülerin, yönetimden uzak tutulmasının yanlış olduğu anlaşılmıştır, (hiç değilse Lénine tarafından); Ve Genel Sekreterin elinde çok büyük yetkilerin toplandığı görülmüştür. Lénine'nin hasta yatağında gördüğü bu gerçekler, bilinemez onun hasta beyninde ne gibi çağrı-

şımlara yol açmıştır. Ama bunların, Örgüt üzerindeki görüş ve eleştirilerimizde, bize cesaret verdiğini belirtmeliyiz: Leninist parti modeli ile sosyalizm kurulamaz.

Burada bir kaygımızı dile getirmek isterim. Bilim ve teknolojideki gelişmeler, bilgin ve teknokratların toplum hiyerarşi içindeki önemlerinin, dolayısıyla da güçlerinin artmasına neden oluyor. Beri yandan bilim ve teknoloji, halkın kavrama gücünü çok aşıyor. Bunları kavramak özel bir eğitim istiyor. Bu durum gerek kapitalist ülkelerde, gerek sosyalist etiketli ülkelerde, merkezciliğin güçlenmesine neden oluyor. Sosyalizmin geleceği bakımından bu gidişi kaygı verici buluyorum.

Sovyet Devrimi Sosyalizmin Demokrasisiz Kurulamayacağını kanıtlamıştır

Bize göre Ekim devrimi ve sonraki gelişmeler Sosyalizme nasıl geçilebileceğini değil, nasıl geçilemiyeceğini gözler önüne sermiştir. Lénine'nin savaş örgütü Çar İktidarını yıkmış ama sosyalizme giden yolu da tıkamıştır. Sonra salt burjuva iktidarının devrilmesi ve devlet ele geçirilince üretim araçlarının kamulaştırılmasından ibaret bir reçete ile her işin kendiliğinden yoluna gireceği düşüncesi ile yaklaşması yanlış olmuştur. Sosyalizmin bir kültür birikimi olduğu unutulmuş, unutulmamış olsa bile önemsenmiyen bir nokta olarak kabul edilmiştir. (Bk. yukarıdaki alıntılar).

Marx soruna bir insan sorunu olarak yaklaşmıştır: yabancılaşma ve Tümel İNSAN teorisi hümanist bir yaklaşımdır. Marx'ın burjuva toplumundan daha ileri üretim ilişkilerine geçiş hakkında «katkı»ya ön-

süzündeki açıklamaları da (maddesel koşullar ortaya çıkmadan daha ileri bir üretim tarzına geçilemiyeceğine dair sözleri) sosyalizme geçiş için, bir birikimin var olmasını önkoşul olarak gördüğünde kuşkuya yer bırakmıyor. Biz, Marx'ın, «daha ileri üretim ilişkilerinin yaşaması için gerekli maddesel koşulların eski toplumun bağrında belirmesi» diye dile getirdiği «önkoşullar» içinde sosyalist ideolojinin, işçiler, köylüler, emekçiler tarafından benimsenmesinin de bulunduğu inancındayız. İşçi sınıfının kendisi için sınıf haline gelmesi, yani devrimin gerçekleştiricisi olması iledir ki, devrimci sosyal güç doğmuş olur.

Bu, bir süreçtir, bir birikimdir. İşçi sınıfının ortaya çıktığı Batı toplumları incelenince, şöyle bir gelişme olduğu görülüyor: sermayenin merkezleşme ve yoğunlaşma hareketine paralel burjuvazi, siyasal örgütlenmesine merkezci, dikeyine hiyerarşili bir biçim vermiştir. (Aslında ele geçirdiği devlet örgütü merkezciydi. Burjuvazi bu makinayı, daha rasyonel bir biçime sokmuştur) Feodaliteye karşı mücadelesinde emekçi halkı da arkasına alan burjuvazi, feodalitenin ayrıcalıklarına karşı insan haklarını savunmuştur. İktidara gelince insan hakları bildirisini ilân ederken Devleti tam merkezci bir aygıt haline getirmiştir. (Fransada Jakobinlerle Jironderlerin mücadelesi). Ne var ki, burjuvazinin gelişmesi, işçi sınıfının da gelişmesine yol açmıştır; ve merkezci harekete karşı, işçi sınıfının mücadeleleri merkezkaç harekâtın doğmasına neden olmuştur. İşçi sınıfı hareketi burjuva devletinin dışında ve devlet burjuvazisinin aracı durumunda olduğu için, ona karşı bir hareket olarak gelişmiştir. Batıda bu ikilik insan haklarının, demokrasinin güvencesi olmuştur. Bu birbirine karşıt iki hareketin, siyasal alanda dengelenmesi, ulusal egemen-

lik kavramını, dolayısıyla burjuvazinin biçimsel olarak tabana dayalı, yani halkın onayı ile iktidar olması esasını getirmiş ve böylece merkezcilik yumuşamıştır. Merkezci burjuva devleti genel seçim ilkesinin kabul edilmesi ile demokratik bir görünüm kazanmıştır. Bu küçümsenmemeli. Genel seçimler dolayısı ile burjuvazinin merkezci iktidarın değişmesi totaliter bir iktidar olmaktan çıktığı gibi, giderek iktidarın emekçilere geçmesi olasılığı da belirmiştir. Hiç değilse teorik olarak bir olanak ortaya çıkmıştır. Beri yandan kapitalizmin temel çelişkisi, emekçi yığınların örgütlenerek bilinçlenmesine yol açtığından iktidar değişikliği olasılığı, her gün biraz daha gerçek olmaya yüz tutmuştur. Böylece işçi sınıfının sosyalizm için mücadelesi, demokrasi mücadelesi ile iç içe yürütülmüştür. Kapitalist temel bir yandan burjuva ideolojisine ve devletine can verirken, bir yandan da sosyalist ideolojiye ve burjuva devletine karşı bir harekete de can vermiştir.

Böylece kapitalist toplumda, kapitalizmin yerini alacak sosyalist ilişkilerin ideolojisi doğmuş ve burjuva merkezciliğine karşı olan işçi hareketi aynı zamanda sosyalist örgütlenmenin teorik esaslarını da kendi içinde taşımaya hatta biçimlendirmeye başlamıştır. (I. Enternasyonal ve Rus Sosyal Demokrat Partisi içindeki örgütlenme üzerine tartışmalar). Lenin'in talihsiz başarısı, sosyalist hareketin merkezci ve tepeden inmeci bir yol tutmasına neden olmuştur.

Rosa Luxemburg'un Kehaneti

Söz Demokrasi ile Sosyalizmin birbirini tamamlıyan bütünlüğüne gelmişken, Roza Luxemburg'u, Kay-

zer yanlısı subaylar tarafından öldürülen bu yürekli devrimciyi hatırlamamak mümkün mü? Lénine'nin tepeden inmeci uygulamalarına karşı çıkan ve yeni değerlerin ancak tabanın hareketlendirilmesi ile kök salacağını ileri süren Roza, «Rus İhtilâli» adlı kitabında bu konuda şunları yazıyor:

«Sosyalizmin uygulanması, yüzyıllardır burjuva egemenliği altında yozlaşmış olan yığınlarda bir dizi düşüncel dönüşüm oluşturulmasını zorunlu kılar. Bencil içgüdüler yerine sosyal içgüdüler, boyun eğme alışkanlığı yerine yığınların insiyatifi, tüm acıların üstesinden gelecek bir özveri, bir idealizm... Hiç kimse bütün bunları Lénine'den daha iyi bilemez, ondan daha güçlü olarak dile getiremez, ondan daha büyük bir inatla asla tekrarlayamaz. Ne var ki Lénine bu konuda uygulanması gereken yöntemlerde kesinlikle ve tümden aldanıyor: buyruklar, emirnameler, fabrika denetçilerinin diktatörce yetkileri, ağır ve keyfi cezalar, teröre dayalı uygulamalar... hiçbiri on para etmez. Yeniden doğuşa giden tek yol, halk yaşamının okuludur, en geniş ve sınırsız demokrasidir, kamu oyudur. Terör sadece ve sadece halkın moralini bozar, şevkini kırar... Bütün bunlar yok edilince elde ne kaldı? Lénine ve Trotsky, halkın oylarıyla seçilmiş meclisler yerine, işçi sınıfının tek ve gerçek temsilcisi olarak Sovyetleri getirdiler. Ama ülkede politik yaşamı boğarsanız, ister istemez Sovyetler de felçli duruma düşer. Genel seçimler olmadan, sınırsız basın ve toplanma özgürlüğü olmadan, inançlar arasında serbest mücadele olmadan, tüm kamu kuruluşlarında yaşam ölmeğe başlar, göstermelik bir yaşama dönüşür. Ve bu ortamda Bürokrasi tek aktif varlık haline gelir. Bu, kimsenin kaçamıyacağı bir yasadır... Kamu yaşamı yavaş yavaş uykuya dalar; tükenmez

enerjili ve sınırsız idealist bir iki düzine parti şefi halkı yönetir ve hükümet eder; aslında gerçek iktidar müstesna kafalı oniki kişinin elindedir. Ve arada sırada işçi sınıfının seçkin temsilcileri, bu yöneticileri dinlemek ve alkışlamak ve sunulan karar taslaklarını oy birliği ile onaylamak için toplantılara çağrılır. Kuşkusuz bu bir diktatörlüktür, ama Proletarya diktatörlüğü değil tabii: bir avuç politikacının, burjuva anlamında jakoben tahakküm anlamında diktatörlüğü... (...) Lénine-Trotsky teorisinin temel yanlışı, tıpkı Kautsky'nin yanlışı gibi, diktatörlükle demokrasiyi karşı karşıya getirmeleridir. «Ya Diktatörlük, ya Demokrasi», Bolşevikler olsun Kautsky olsun sorunu böyle koyuyorlar. Kautsky demokrasiyi yeğliyor, yani burjuva demokrasisini. Çünkü, sosyalist devrimin herşeyi altüst etmesine karşı alternatif olarak demokrasiyi öneriyor. Lénine-Trotsky ise tam tersini, yani demokrasiye karşı diktatörlüğü tutuyorlar. Yani bir avuç insanın diktatörlüğünü, yani burjuva modeli diktatörlüğü... Birbirine karşı olan bu iki kutubun her ikisi de, gerçek sosyalist politikadan aynı uzaklıktadır. Proletarya iktidara geldiğinde, Kautsky'nin öğütlerine uyarak, yani «ülke henüz olgunlaşmadı» diyerek, sosyalist dönüşümlerden vazgeçerek salt demokrasiye sarılacak olursa, hem kendisine, hem Enternasyonal'e, hem ihtilâle ihanet etmiş olur. Proleterya'nın görevi, vakit kaybetmeden hemen, en enerjik, en acımasız, en sert biçimde, sosyalist önlemler alması, yani diktatörlük yapması olacaktır. Ama bu bir sınıf diktatörlüğüdür, bir partinin, ya da bir avuç insanın, bir kliğin diktatörlüğü değildir. Sınıf diktatörlüğü, yani sınırsız bir açıklık halinde, halk yığınlarının en yaygın ve etkin katılımı sağlanarak, yani her şeyin sınırsız bir demokrasi içinde yapılmasıdır... (...) Pro-

letaryanın tarihsel misyonu, iktidara geldiğinde burjuva demokrasisi yerine, sosyalist demokrasiyi uygulamaktır; yoksa demokrasiyi tümden yok etmek değildir. (...) Sosyalist demokrasi, sınıf tahakkümünün yıkılması ve sosyalizmin inşasıyla aynı zamanda başlar Yani Sosyalist partinin iktidarı aldığı anda başlar. Sosyalist demokrasi proletarya diktatörlüğünden başka bir şey değildir. Evet, evet: diktatörlük! Ama bu diktatörlük, demokrasinin uygulanış biçiminden ibarettir. Demokrasinin ortadan kaldırılması asla değildir. Sosyalizmi kurmak için, burjuva toplumu ekonomik koşullarının temelden değiştiirlmesi, yani burjuvaların kazanılmış hak saydıkları kimi konularda enerjik müdahaleler yapılması zorunludur. Ama bu müdahaleler işçi sınıfının eseri olacaktır, işçi sınıfı adına hareket ettiklerini iddia eden küçük bir yönetici azınlığının değil. Yani Sosyalist değişimler, yığınların aktif katılımı ile gerçekleşecek, onların etkisinde yol alacak, tüm halkın denetimine bağlı ve yığınların artan politik eğitiminin ürünü olacaktır. (...) Rusya'daki olaylar açıklanabilir: kaçınılmaz neden ve sonuçlar zincirinin hareket ve varış noktaları şudur: Almanya proletaryasının görevini yapamaması ve Rusya'nın Alman Emperyalizmi tarafından işgal edilmesi. Bu koşullarda Lénine ve arkadaşlarından demokrasilerin en güzelini yaratmalarını, örnek bir proletarya diktatörlüğü kurmalarını ve eksiksiz, dört başı mamur bir sosyalist toplum örneği vermelerini istemek, insan gücünü aşan bir şey istemek olur. (...) Ancak, tehlike şu noktada başlıyor: Lénine ve arkadaşları, içinde buludukları çok olumsuz koşullarda yaptıkları işleri, teori haline getirerek, Enternasyonal proletaryaca örnek alınması, taklit edilmesi gereken, bir sosyalist taktik modeli olarak sunuyorlar. Ayrıca,

bu biçimde davranmakla kendi kişiliklerini de ters bir ışık altında göstererek, gerçek ve yadsınamaz tarihsel değerlerini, zorunlulukların dayattığı yanlışların gölgesi altına sokuyorlar. Rusya'da çaresizlik karşısında işledikleri hataların, —ki bunlar son tahlilde bu savaşta dünya sosyalizminin iflâsının uzantıları sayılır— yolunda bunca mücadeleler verdikleri, bunca ızdırap çektikleri dünya Sosyalizmine, yeni bilgilermiş gibi sunulması, aslında Sosyalizme kötü bir hizmet olmuştur. (Rosa Luxemburg, La Révolution Russe, (Rus Devrimi), s. 64-70, F. Maspéro, 1964).

Rosa Luxemburg «Rus Devrimini» hapiste yazdı. Kitap ölümünden üç yıl sonra Alman Komünist Partisinden ihraç edilen Paul Levi tarafından yayımlandı. Ve ne yazıktır ki, böylece «Rus Devrimi» sosyal demokratların Sovyet Rusyaya karşı saldırılarında belli başlı kaynaklardan biri olarak kullanıldı. Ama, gerçek gerçektir. Rusyada olup bitenler gerçekti, Roza'nın eleştirileri de doğruydu, gerçekti. Önemli olan bundan 69 yıl önce bir gerçek devrimcinin bunlara sıcağı sıcağına parmak basarak ve tepeden inme buyruklarla, sosyalizme geçilemiyeceğini ileri sürmüş olmasıdır.

Sosyalizme geçişin koşullarını bildiğimiz gibi Marx şöyle açıklar: üretim ilişkileri, üretim güçlerinin gelişmesini engelliyecek; ileri toplum düzeninin maddesel yaşam koşulları ortaya çıkacak.

Bu saptamalar sanayileşmiş batı Avrupa toplumları özellikle İngiltere ve Fransa göz önünde tutularak formüllendirilmişti. Oysa bugün az gelişmiş denen ülkeler var, sosyalizme geçmeye aday. Bunların çoğu henüz sanayileşmemiş, işçi sınıfları dolayısıyla ya hiç yok, ya da oluş halinde. Ama bir başka gerçek var karşımızda, az gelişmiş ülkeler, kapitalist çem-

beri yarıp, sosyalizme geçme yoluna girmeden, artık yaşayamazlar. Marx'ın öngördüğü koşullar bunlar için geçerli olmıyacak mı? Elbet olacak, ama farklı biçimde. Bu gibi ülkelerin geleneksel üretim güçleri, kapitalizm, emperyalizm, bu ülkelere el attığından beri, sahneden ya büsbütün silinmiş, ya da can çekişiyor. Tarım, ilkel yöntemlerle yapılıyor; geleneksel el sanatları ölüyor. Endüstri, ticaret dışa bağımlı. Böylece üretim ilişkileri, üretici güçlerin gelişmesini engelliyor. Ama bu çelişki aslında dış kapitalizm, emperyalizmle yerli emekçi halk yığınları arasında. Böylece ulusal bağımsızlık gündeme geliyor; ve de ülke halkının yaşamını sürdürmesi için, sosyalizm gündeme geliyor...

Gündeme geliyor da, peşinden şu kaygıyı da getiriyor: az gelişmiş ülkelerde emekçi halk yığınlarının bir sosyalist örgütten, çoğu ülkelerde yoksun olması; böyle bir örgütün varlığı halinde de, bunların Sovyet modeline yakın kişilerin yönetiminde bulunması, sosyalizm bu ülkelerde de, bir avuç «öncü»nün buyruğunda kurulmaya kalkışılması tehlikesini yaratıyor.»

Bu geniş parantezi burada kapatarak asıl konumuza dönelim.

Örgütlenme Biçiminin Önemi: Kapitalist Devlet

Tarihte ne kadar gerilere gidilirse gidilsin, toplumsal yaşam örgütlü bir etkinlik olarak görünür. Başta üretim olmak üzere, insanlar çeşitli alanlarda işbirliği, işbölümü yaparlar. Dolayısıyla örgütlenirler. Bunu önceden tasarlıyarak yaptıkları söylenemez.

Toplu halde yaşamak, kimi yaşamsal sorunları, hele ilk zamanlarda, topluca göğüslemek zorunda olmaları, insanları işbirliğe, işbölümü yapmaya ve örgütlenmeye zorlamıştır. Bakınız Marx ne diyor bu konuda: «Yaşamın üretimi, ister çalışarak yaşamın sürdürülmesi için olsun, ister başkalarını getirmek için olsun, iki yanlı bir ilişki olarak görünür. Bir yanı ile doğal bir ilişki, öteki yandan sosyal bir ilişki. Şu anlamda sosyal: koşullar, biçim ve izlenen amaç ne olursa olsun, bir çok kişi işbirliği yapar.

> Bundan şu sonuç çıkar ki, belirli bir üretim biçimi, ya da belirli bir endüstrileşme derecesi, her zaman belirli bir işbirliği ya da bir sosyal gelişme biçimine bağlıdır.

Bu işbirliğinin kendisi de bir «üretici güç»tür. İnsanların eriştiği üretici güçler kalabalığı, sosyal durumu belirler ve «insanlık tarihi» bundan dolayı mutlaka endüstri ve değiş tokuş tarihi ile bağlantılı olarak irdelenmeli ve incelenmelidir. (Karl Marx, Oeuvres Philosophiques, (Felsefe Yapıtları) T. 6, İdéologie Allemande, p. 167, A. Costes, 1937. Felsefe Yapıtları, C. 6, s. 167). Marx gene şöyle diyor:

> «Bu değişik biçimler, loncalar, manifaktür, ticaret, büyük endüstri), aynı zamanda çalışmanın, dolayısıyla mülkiyetin örgütlenme biçimleridir.» (ad. geç. kit. s. 221).

Toplumsal yaşamda örgütlenme öylesine doğal ve toplumsal yaşamdan ayrılmaz bir olgudur ki, toplumun kendisini örgütlenerek gerçekleştirdiğini söylemek yanlış olmaz. Aslında örgütlülük topluma özgü

bir olay da sayılmaz; canlı cansız tüm varlıklar son çözümde örgütlenmiş birimler olarak karşımıza çıkar. Her biri molekülsel ve atomsal bir örgütlenme düzeni gösterir. Toplumda bu olgu hem istencimiz dışında, (üretim tarzının dayattığı toplumsal iş bölümünün sonucu olarak), hem istencimizle oluşur. Örgütler, içinde doğdukları toplumun hukuksal ve/veya siyasal üst yapılarıyla toplumsal pratik arasında bir köprü görevi yaparlar ve toplumun egemen ideolojisini yansıtırlar. Toplumsal işbölümünün bir uzantısı olan örgütler, başta devlet aygıtı olarak egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eder. Toplumun üretim tarzı ile uyumlu ilişkiler üreten örgütlerin yansız modeller olmadığı kuşkusuzdur. Örneğin, sömürüye dayalı toplumlarda örgütlerin işlevi, emekçilerin itaatli yığınlar olarak çalışmalarını sağlamaktadır.

Kapitalist toplumu ele alacak olursak, Devletten başlayarak tüm örgütlerin, kapitalist üretim ilişkilerinin sürmesine hizmet ettiği, bunun için de sermayenin yoğunlaşma ve merkezleşme hareketiyle uyumlu olarak ekonomik ve politik iktidarın burjuvazinin tekelinde toplanmasını sağladığı görülür. Sermayenın yuvarlanan bir kar topu gibi büyümesi ve en güçlü kapitalistlerin elinde toplanması, işçi sınıfının gittikçe daha çok sömürülmesine ve güçsüz kapitalistlerin saf dışı edilmesine yol açar. Bu güçlü bir avuç kapitalistin ekonomiye, politikaya, hukuka, yönetime, bilim ve sanata, kültüre egemen olmasına, merkezci, dikeyine hiyeraşili, kışla disiplinli burjuva örgüt modeli aracılık eder: Egemen burjuvazi ile emekçi yığınları arasında, (yöneten-yönetilen) ilişkiler kurarak ve bu ilişkileri sürdürecek bürokrasiyi üreterek. Burjuva örgüt modelinin işlevi budur. Bu biçim bir örgütlenme daima küçük bir azınlığın büyük çoğunluğa egemen

olmasını sağlar. Burjuva toplumunda merkezleşme temel yasadır. Marx der ki:

> «Burjuvazi, üretim araçlarının, mülkiyetin ve nüfusun ufalmasına engel oldu. Nüfusu toparlayıp bütünleştirdi, üretim araçlarını merkezleştirdi, mülkiyetin bir avuç insanın elinde toplanmasını sağladı. Bunun kaçınılmaz sonucu politik merkezcilik olmuştur.» Bk. Manifeste Communiste. p. 27. Riader et (... 6d. Paris 1925).

Kapitalist üretim tarzı, Para oligarşisine hizmet eden bir örgütlenme biçimi yaratmıştır. Bu örgüt modeli merkezdeki yöneticilerin buyruklarını, yetki-görev basamakları ile tabana indirerek emekçi yığınlarının merkezin buyrukları doğrultusunda davranmalarını sağlıyan bir aygıttır. Yöneten-yönetilen ilişkisi, efendi-köle ilişkisini andıran yönetilenin mutlak itaatı esasına dayalıdır. Merkezin kararları yukarıdan aşağı tüm organları ve yönetilenleri bağlar: Yönetim yukarıdan aşağıdır. Yönetilenlerin yönetime gerçekten katılması, sözkonusu değildir. Bu, ulusal egemenlik kavramı, vekâlet ve temsil gibi hukuksal varsayımlarla kâat üstünde sağlanır.

Bu varsayımlar, bu (Fictions)'lar, gerçekte yönetilenleri yönetimden uzak tutar. Vekâlet ve temsil ilişkilerine az çok gerçeklik kazandırabilecek «emredici vekâlet» (mandat impératif) sistemi çağdaş devlet hukukunda uygulanmıyor. Oysa, seçmenler temsilcilerine belirli konularda görev vererek seçecek olurlar ve bu görevleri yerine getirmeyen temsilciyi düşürürlerse, yönetime bir ölçüde katılmış sayılırlar. Devlet işlerinin önceden kestirilemiyeceği gerekçesiyle, burjuva hukukçuları, emredici vekâleti red etmişlerdir. Böy-

lece vekâlet ve temsil, seçmenlerin vekillerine açık bono vermeleri biçiminde uygulanıyor.

Beri yandan yöneticilik, sosyal iş bölümünün gereği olarak, burjuvazi ile bürokrasinin tekelinde bir meslek haline gelmiştir. Seçilebilmek için öngörülen koşullar, (öğrenim ve kimi ülkelerde uygulanmış belirli bir miktar vergi ödeme zorunluluğu; ya da sadece seçim propagandasının masrafları), emekçilerin aday olmalarını engellemektedir.

Burjuva kamu hukukunun devlet ve ulusal egemenlik üzerine ortaya attığı teoriler kimi yönleriyle gerçeklerin olduğu gibi görülmesini engellemekte, yönetilen halkın sanki yönetime katıldığı sanısını yaratmaktadır. Halkta çarpıtılmış bir bilinç yaratılır: Devletin ulusun örgütleniş biçimi olduğu ve egemenliğin ulusta bulunduğu varsayımlarından hareket edilerek yönetilenlerle yöneticiler arasındaki gerçek ilişkiler, bu varsayımları doğrulamadığı halde, yöneticilerin buyrukları yönetilenlerin iradesi olarak gösterilir. Demek ki, burjuva örgüt modeli, gerçek olmayan ilişkileri gerçekmiş gibi göstererek burjuvazinin sömürü ve baskıyı sürdürmesini sağlayan bir makinadır. Bu aygıt burjuvazi adına ve onun çıkarları doğrultusunda yönetimi fiilen üstlenen bir profesyonel yönetici kadrosunu da üretir. Mesleği yöneticilik olan bu kadro bürokrasidir.

Bürokrasi onu yaratan örgütsel aygıtla bütünleşmiş, özleşmiştir. Marx'a göre;

> Devlet, bürokrasinin özel mülküdür. Bürokrasi kendi yargılarına göre devletin son hedefidir. Böylece devletin amaçları, bürokrasinin amaçları haline gelir. Her şeyin biri gerçek, biri bürokratik iki anlamı olur. Bürokrasi için gizlilik esas-

tır. Kendi içinde gizliliği hiyerarşi sağlar. Dışa doğru gizlilik bürokrasinin kapalı bir korporasyon olması ile sağlanır.

Bundan dolayı devletin ne olduğunun, ne yapıldığının bilinmesi, bürokrasiye kendi sırlarının açıklanması gibi görünür ve onca ihanet sayılır.

> Otorite, nüfuz ve egemenlik, Devletin dolayısıyla bürokrasinin temel ilkeleridir. Otoriteye tapma onun en köklü duygusudur. Devlet bürokratlaşır; tüm ilişkiler, üst-ast ilişkisi biçimini alır. Üst basamakta olan buyurur; alt basamakta olanlar itaat eder. Gerçek olan her şey boş görünür ve tersine dönüşür: gerçek yaşamın yerini, bürokratların kafasındaki yaşam alır; gerçek bilim de gerçek dışı bürokratik bir bilime dönüşür. (Özetlenmiştir: Bk. K. Marx, Oeuvres Philosophiques, (Felsefe Yapıtları) T. 4, pp. 101-103, A. Coster Ed. Paris 1948).

Yarattığı bürokrasi ile özdeşleşmiş olan bu Devlet, herhangi bir devlet değil burjuva Devletidir. Yani merkezci, dikeyine hiyerarşili, kışla disiplinli bir aygıt olan kapitalizmin Devletidir. Yani taban oluşturan emekçilerden kopuk, onları itaata zorlayarak sömüren Devlettir. Ne var ki, Batıda bu örgütlenme biçiminin sertlikleri demokratik mekanizmalarca yumuşatılmıştır. Kuşkusuz Sosyalizme geçilince öncelikle Devlet değişecektir. Hattâ ekonomik temel tümüyle henüz değişmeden, üretim henüz artmadan ve kapitalizmin kalıntıları henüz tümüyle temizlenmeden Devlet aygıtı değişecektir. Devlet, bir azınlığın buyruğunda korkutan, ezen bir makina olmak-

tan çıkacak emekçilerin yani tüm ulusun gerçekten çıkarları için işleyen bir makina haline gelecektir. Devlet ile ulus gerçekten bütünleşecek, insanların hizmetine girecektir. Sosyalist devlet halk egemenliğinin aygıtı haline gelecek, demokratik bir yapıya kavuşacak, merkezci, dikeyine hiyerarşili karakterini yitirecektir. Demokrasi, Sosyalizme geçiş döneminin vaz geçilmez yönetim biçimidir. Üretim araçlarının özel kişilerin malı olmaktan çıkarıldığı ve üreticilerin ortaklaşa işletmesine verildiği bir toplumda, devlet yönetiminin halkın elinde olması doğaldır. Geçiş döneminde uygulanacak demokrasi, en ileri burjuva demokrasilerinden daha yaygın daha ileri olacaktır.

Burjuva devleti konusunu noktalarken, Batının endüstri ülkelerindeki, demokrasi uygulamaları hakkında daha önce söylediklerimizi hatırlatmak isteriz. Çeşitli nedenler bu ülkelerde burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden bir makina olan devletin tepeden inme karakterini yumuşatmıştır: Felsefede ve Bilimdeki ilerlemeler; komünler;

Katolik Kilisesinin Devletten ayrı bir kuruluş oluşu; üniversitelerin özerkliği gibi olaylar, henüz burjuvazinin eline geçmeden Devletin, Doğu ülkelerindeki anlamda mutlak bir iktidar odağı olmasını önlemiştir. Ayrıca, burjuvazinin feodaliteye karşı açtığı mücadelede halkı yanına almış ve insan haklarını bu mücadelenin bayrağı haline getirmiş olması, hem gelecek burjuva iktidarının sınırlanmasına, hem halk yığınlarının politikaya karışmasına yol açmıştır. Daha sonra halk hareketinin öncülüğü işçi sınıfına geçmiştir. İşçi sınıfının, önce ekonomik hakları, daha sonra politik hakları için yürüttüğü mücadele burjuva devlet aygıtının insan hakları ile sınırlanmasına ve işleyişinde belirli demokratik kurallara uymasına

neden olmuştur. İnsanlık tarihinde çok önemli bir aşama işçi hareketi, doğuşunda büyük ölçüde rol oynadığı böyle bir ortamda gelişmiştir. Yani işçi hareketi demokrasi ile beraber büyümüş, demokrasinin sosyal bir içerik kazanmasında etmen olmuştur. Sosyalizmi bu gelişme dışında düşünemeyiz. Devlet makinasının tepden inmeci yöntemlerden sıyrılarak işlemesi ve kendi içinde totaliterliği önliyecek frenlerle donatılması, sosyalizme geçiş döneminin başlıca özelliği olmak gerekir. Ayrıca işçi hareketinin de, burjuva toplumundaki demokratik kazanımlarını koruyarak demokrasinin daha yüksek basamaklarına tırmanması gerektir. Burjuva demokrasisinin uzun bir tarihsel sürecin ürünü olduğu ve bunda işçi hareketinin büyük katkıları bulunduğu düşünülünce burjuva demokrasisinin küçümsenemiyeceği ortaya çıkar. Batı ülkelerinde uygulanan demokrasi, insan hakları bildirileri ve demokrasi felsefesi insanlığın kazanımları arasındadır. Sosyalist rejimlerde bu kazanımlar bir yana atılamaz. Sosyalist demokrasi bunlar üzerine kurulacaktır.

Leninist Parti ve Sosyalist Demokrasi

Lenin, yüzyılımızın başlarında, demokratik yolda serpilip gelişen işçi hareketine bir demir korse giydirdi. Rus Sosyal-Demokrat partisi ikiye bölündü. Lenin, ilk bakışta makul görünen gerekçeler sıralıyordu. Hareketin dağınıklığına son verecek merkezci bir örgütlenmenin üstelik Çarlık Polisi ile etkili biçimde mücadele edilmesi için de zorunlu olduğunu ileri sürüyordu. Bu pratiğe ilişkin bu gerçeklerin yanısıra kimi teorik görüşler de ileri sürmekteydi. İşçi sınıfı-

na dışardan bilinç götürülmesi; profesyonel devrimcilerin harekete öncülük etmesi; önce devletin ele geçirilmesi, kültürel kazanımların sonra elde edilmesi v.b. gibi...

Genellikle yeni parti modeli ve buna bağlanan teorik öneriler, Emperyalizm üzerindeki düşünceleriyle birlikte, Lenin'in Marxsizme en önemli katkısı olarak gösterilir. Özellikle yeni parti modeli devrim'in başarıyla ulaşması için vaz geçilmez bir araç olduğu ileri sürülür.

Bilindiği gibi Lenin'in yeni parti modeli, profesyonel devrimcilerden oluşan kadrosu ve kalımlı yöneticileriyle, katı merkezci dikeyine hiyerarşili ve asker disiplinli gizli bir örgüttür. Gizlilik parti ile öylesine özleşmiştir ki, Devlet ele geçirildikten sonra da etkisini sürdürmüştür. Devrimden beri 60 şu kadar yıl geçmiş olduğu halde, yönetime hâlâ koyu bir gizlilik egemendir. Yönetimde gizlilik ise demokrasiye ters düşer. Tabii parti kurulduğu yıllarda gizlilik, Çarlık Polisinden korunmak için zorunlu bir önlem olarak savunulmuş ve iktidara geçilince bırakılacağı söylenmiştir. Ne var ki, yöneticiler uzun yıllar gizlilik içinde çalışınca ve hele parti gizlilik esas alınarak örgütlenmiş olunca, parti ve parti modelinde kurulan Devlet, gizlilik ilkesine göre işleyen aygıtlar olarak kalıyor.

Lenin'in merkezci parti modeline, gerek Rus Sosyal-Demokrat Partisi içinde, gerek dışında karşı çıkanlar çoktu. Bunun merkezin diktasına hattâ tek kişinin diktatörlüğüne yol açacağı söylenmiştir. 1903 de Londra'da toplanan Rus Sosyal-Demokratlarının 2. kongresinde, Lenin'in görüşleri kılpayı bir çoğunluk sağladı; 20'ye karşı 24 oyla kabul edildi. Bu bile ancak 7 anti-ıskracının salondan ayrılması ile elde edi-

lebilmiştir. Bu olaydan 14 yıl sonra Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmeleri ve Sosyalist bir Cumhuriyet kurmaları, tüm kuşku ve kaygıları süpürüverdi. Artık yeni parti modelinin iktidar yolunu açan en etkili silâh olduğu hemen herkesçe kabul edildi.

Dünya işçi hareketi içinde, 2. Enternasyonalin Kautsky gibi düşünen liderleri bir yana bırakılırsa, Bolşevikleri alkışlayanlar çoğunluktaydı. Lenin ve arkadaşlarının Çarlığı devirerek sosyalizme giden yolu açmış olmaları öyle bir umut ve heyecan yaratmıştı ki, olayları yansız bir gözle görülemiyor, akılcı eleştirel bir yaklaşım içine girilemiyordu. Ekim devrimini yapanların bu işi ne zor koşullar içinde başardıklarını gören ve Lenin ve arkadaşlarının başarısını yürekten alkışlayan, gerçekleri gözden kaçırmayan, sosyalizmin geleceği bakımından kaygı veren gelişmelere parmak basan devrimciler pek azdı. Bunların başında, Prusyalı subayların öldürdüğü Rosa Luxemburg gelir. Lenin ile Trotsky'nin demokrasiye karşı olduklarını gören Rosa Luxemburg,

> Genel seçimsiz, özgür basınsız, tartışmasız, toplantısız bir ortamda, kamu kuruluşlarında yaşam ölmeye mahkûmdur; bir görüntüye dönüşür ve bürorasi tek aktif element haline gelir

diye kaygılarını açığa vuruyor ve şöyle devam ediyordu:

> İktidara gelenler hemen, vakit geçirmeden sosyalizm yolunda en enerjik, en acımasız, en sert önlemleri almak, yani diktatörlük rejimi uygulamak görevinde ve zorundadırlar. Ama, bu bir partinin ya da bir zümrenin diktatörlüğü değil,

sınıf diktatörlüğüdür. Yani en geniş bir açıklık içinde, halk yığınlarının engelsiz, aktif katılmaları ile gerçekleşen ve sınırsız bir demokrasi olan sınıf diktatörlüğüdür. (...) Evet, diktatörlük! Ama bu diktatörlük, demokrasinin uygulanış biçiminden başka bir şey değildir. (...) Evet bu diktatörlük sınıfın eseri olacaktır; sınıf adına hareket eden bir azınlığın değil. Başka biçimde söylenecek olursa, bu diktatörlük, yığınların aktif katılımları sağlanarak ve sağlandığı ölçüde gerçekleşecek, onların doğrudan etkilerine bağlı olarak tüm halkın denetiminde bulunacak emekçi yığınlarının, artan politik eylemlerinin ürünü olacaktır. (R. Ruxemburg, La Révolution Russe, (Rus İhtilâli), p.p. 68-69, F. Maspéro, Paris 1964).

Luxemburg'un uyarıları büyük yankılar uyandırmadı. O da reformizmle suçlandı. Sosyalizm bu gibi suçlamalardan çok zarar görmüştür. Sovyet modelini eleştirmek dünya komünist partilerinin gözünde ihanet sayılmış, Sovyet sistemini eleştirmeğe cür'et edenler burjuvazinin ajanları olarak tanıtılmıştır. Rosa Luxemburg gibi dava yolunda can vermiş halis bir devrimci bile, yoldan sapmış olmakla suçlanmıştır. Ölümünden 50 şu kadar yıl sonra, Türkiye İşçi Partili gençlere, Luxemburg'un kitaplarını da okumalarını söylemem, Rosa'nın bir kez daha suçlanmasına neden olmuştu. Böyle bir öneride bulunduğum için ben de eleştirilmiş, suçlanmıştım.

Karalansa da, suçlansa da Rosa'nın söyledikleri doğruydu. Ekim devrimine kadar ısrarla savundukları Kurucu Meclisi, Lenin ve arkadaşları iktidara gelir gelmez, gerici bir Meclis olduğunu ileri sürerek dağıtmaları, aslında bunların tabanın oylarına değer ver-

mediklerini, demokrasiye karşı olduklarını kanıtlamaktaydı. Açıktır ki gerici olduğu ileri sürülerek dağıtılan Kurucu Meclisin yerine yeni bir Meclis seçtirilebilirdi. Ekim devriminin yarattığı umutlu ortamda, yeni seçimlerin olumlu sonuçlar vermesi kuvvetli bir olasılıktı. Ama Lenin ve arkadaşları bu yolu tutmamışlar; bir süre Sovyetlere dayandıktan sonra bu halk meclislerinin de yetkilerini sınırlayıp Sovyetleri bir onaylama makinası haline getirmişlerdi. Böylece işçi sınıfı diktatörlüğü adı altında. bir avuç yöneticinin diktatörlüğü yürütülmüştür.

Halkın oylarıyla iş başına gelme, halka hesap verme gibi demokratik kurallara Lenin hiç önem vermemiştir. Parti gizli olduğu yıllarda, devrimcilerin birbirine sınırsız güvenmelerinin, ve sorumluluklarının bilincinde olmaları, bunların, demokratik kuralların uygulanmasından çok daha sıkı bir biçimde denetlenmelerini sağlar diyor. (Bk. Que Faire. p. 141, Ed. Soc. Paris 1947).

Ama Lenin'in demokrasiyi küçümseyen tutumunda, Bolşevikleri iktidarı ele geçirdikten sonra da bir değişiklik olmadı. Gizlilik koşullarında demokrasiye yer olmadığı mazereti, artık ileri sürülemezdi. Lenin Sovyetler Birliğini bir oligarşinin yönettiğini açıklarken, Marx'ın **Proletaryanın ilk işi, demokrasiyi fethetmek olacaktır** dediğini unutmuş görünüyor. Lenin'in oligarşi konusundaki sözleri aynen şöyle:

> «Partiyi Kongrede seçilmiş 19 kişiden oluşan Merkez Komitesi yönetir. (...) Günlük işlerin yürütümü için, Moskovada görev yapan, ve Merkez Komitesinin tüm üyelerinin hazır bulunduğu bir toplantıda seçilen beşer üyeli Örgütleme Bürosu ile Politik Büro vardır. Böylece bir oligarşi orta-

ya çıkmaktadır. Cumhuriyetimizin hükûmet organlarından hiç biri, Merkez Komitesinin direktifi olmadan önemli herhangi bir konuda karar alamaz. (Lénine, La maladie İnfantile du Communisme, (Komünizmin Çocukluk Hastalığı) p. 26, Ed. Soc. 1946).

Lenin, devrimi de, sosyalizme geçişi de, Marx'tan farklı düşünüyor sanırım. Marx, işçi sınıfını devrimi taşıyan ve devrim yapıp sosyalizmi kuracak biricik güç olarak görür:

«Proletaryanın hareketi, der Marx. Koskoca çoğunluğun, koskoca çoğunluk çıkarları için kendiliğinden hareketidir.» (Bk. Marx. Engels, Le Manifeste, (Manifesto) p. 39, R. edes, Paris 1925).

Lenin ise bu görevi profesyonel devrimcilere veriyor. Bunlar işçi sınıfı adına hareket eden «öncü»lerdir. Parti de, onların partisidir. Yığın partisi değildir. Lenin (Bir adım ileri iki adım geri)'de şöyle yazar:

«İşçi sınıfının öncüsü olan Partinin tüm sınıfla karıştırılmasına gerçekten izin verilemez.» (Oeuvres, (Yapıtlar), T. I, p. 271, Ed. Soc. Ed. du Progrès, 1969).

Ne Yapmalı'da Lenin, işçilerin örgütü ile devrimcilerin örgütü birbirinden kesinlikle ayrı olması gerektiğini vurgulayarak şunları söyler:

«İşçilerin örgütü birincisi meslek örgütü olmalıdır; ikincisi, olanağınca yaygın olmalı; üçüncüsü, olanağınca açık yani gizli olmamalıdır. Tersine, devrimcilerin örgütü, öncelikle ve özellikle

mesleği devrimcilik olan insanlardan oluşmalıdır. Bu örgüt üyelerine ortak olan bu nitelik dolayısıyla işçi ve aydınlar arasındaki ayırım kesinlikle silinmelidir; öncelikle üyelerin mesleklerine göre ayırdedilmesi söz konusu olmamalıdır. Bu örgüt elbette çok yaygın olmamalı ve olanağınca gizli olmalıdır. (...) İddia ediyorum ki, işin sürekliliğini sağlayan bir kalımlı yöneticiler örgütü olmadıkça sağlam bir devrim hareketi olamaz. (...) Böyle bir örgüt, özellikle mesleği devimcilik olan insanlardan oluşmalıdır.» (Lénine, Que Faire, p.p. 113, 124-125, Ed. Soc. Paris 1947).

Bu alıntılar çoğaltılabilir. Hiç kuşku yoktur ki, Lenin devrimi profesyonel devrimcilerin tezgâhladığı; zamanını, zeminini onların saptadığı ve onların yönettiği bir girişim olarak görüyor. İşçi sınıfı bu kurmaylar heyetinin komutasındaki ordudur. Lenin, işçi sınıfının «kendiliğinden» devrim yapabileceğine inanmıyor. Çünkü devrim sosyalist bilince sahip olanların başaracağı bir iştir. Oysa işçi sınıfı kendi haline bırakılırsa sosyalist bilince asla ulaşamaz; cahildir. Şu halde ona bilinç dışardan, sosyalizmi bilen aydınlar tarafından, yani profesyonel devrimciler aracılığı ile götürülecektir. Bilincin dışardan götürülmesi teorisini Lenin, Kautsky'den aktarmıştır. (Bk. ad. geç. es., s. s. 41-43).

İşçi sınıfını vesayet altına almanın yöntemidir bu bilinç götürme teorisi. Aynı zamanda işçi sınıfına inançsızlığın, güvensizliğin de işaretidir. Hayır, işçi sınıfını Tanrılaştıranlardan değiliz. Sosyalizmin teorisini işçiler öğreneceklerdir elbet okuma yazma öğrendikleri gibi, hesap öğrendikleri gibi. Ama Kautsky ve Lenin'in dışarıdan bilinç götürme önerisi, başka bir

şeydir. Sosyalizmi öğretmekten ibaret değildir. Öğretmenin öğrenciyi vesayetine alarak onun adına politik eylemde bulunması projesidir bu. İşçi sınıfını (Sosyalizm bilimi) adına pasifleştirmek, politika dışı tutmak girişimidir.

Dışardan bilinç götürme teorisi yukarda sözü geçen «öncü»lük teorisi ile birlikte ele alınmak gerekir. Devrimi geçekleştirecek olan profesyonel devrimciler, işçi sınıfının «öncü»leridir; (avant-garde). Kim vermiştir onlara bu hakkı? İşçiler mi? Hayır seçimle filân geçmemişlerdir başa. Bunlar sosyalizme gönül vermiş burjuva aydınlarıdır. Çeşitli kollara ayrılırlar: Üretici sosyalistler, Anarşistler, Marksistler ve daha başka fraksiyonlar. Burada sözü edilen «öncü»ler Marx'ın öğretisinden yola çıkan Lenin'cilerdir. Rus Sosyal-Demokrat hareketi içinde bunlar, Lenin'in önerdiği yeni parti'nin yöneticileri olarak kendilerini işçi sınıfının «öncü»leri ilân etmişlerdir. Bu onlara tarihin verdiği bir görevdir. Tarih insanlara nasıl görev verebilir? İnsan topluluklarının zaman içindeki gelişmesi, Marx'ın bu gelişmeyi, toplumun üretim güçlerini belirli üretim ilişkilerinin karşıladığını, bu iki olgu arasında neden-sonuç ilişkisi bulunduğunu ortaya koyması üzerine insan topluluklarının bilimi anlamında Tarih, Lenin'cilerin dilinde adetâ tanrılaşmıştır. Bilim ve Tanrı! Terazinin aynı kefesine konamazsa da, Marx'ın bilimsel öğretisi politikacıların eline düştükten sonra bir çeşit din haline gelmiştir. Evet, bu bilimsel dinin papazları olan profesyonel devrimciler, işçi sınıfının «öncü»leri olarak «devrim»i tekellerine ve işçi sınıfını vesayetlerine almışlardır.

Bu projeyi gerçekleştirmek için, özel bir araca gereksinim duyulmuştur. Bu araç Lenin'in kalımlı yöneticiliği, son derece merkezci, dikeyine hiyerarşili,

askeri disiplinli ve salt profesyonel devrimcilerden oluşan yeni particidir. İşçi sınıfının bilinçli «öncü müfrezesi» olan ve toplumsal gelişmenin ve sınıf mücadelesinin yasaları ile donanmış, silâhlanmış olan parti, devrim hareketinin biricik şaşmaz ve yanılmaz yol göstericisidir. Parti, Lenin'e göre bundan ibaret de değildir. Parti, aynı istenç, aynı etkinlik, aynı disiplinle birbirine bağlı ve proleteryanın en ucunda savaşan ve henüz partileşmemiş işçi yığınlarına örgüt ve disiplin fikirlerini aşılayan örgütlü devrimcilerin öncü müfrezesidir. Böyle bir parti ancak merkezcilik ilkesine göre işliyebilir. (Merkezcilik, legal çalışma koşullarında, demokratik-merkezcilik ilkesine dönüşür). Merkezcilik şu demektir: Partinin statüsü, disiplini ve yönetim organı bir tanedir. Şu anlamda ki, Polit büro ve örgüt bürosunun önerisi ile Merkez Komitesince listeye alınmış adaylar, Parti Kongresinin onayı ile yeni Merkez Komitesini oluştururlar. Bu üst organ kendi içinden Politbüro ve Örgüt Bürosunun üyelerini seçer; ayrıca bir de Genel Sekreter seçilir. Partiyi bu Merkez yönetir. Azınlığın çoğunluğa itaat etmesi esastır. Alt organlar üst organları yerel örgütler de Merkeze bağlıdır. Merkezin kararları, buyruklarına, yukardan aşağı tüm basamaklar ve tüm üyeler kesinlikle itaat eder. Parti disiplini Merkezin buyruklarına ve bu buyruklara göre alt organların aldıkları tüm kararlara itirazsız, harfi harfine, herkesin uyması demektir.

Aday listelerinin Merkezde hazırlanması, «kalımlı» yöneticilik ilkesinin gereğidir. Hem seçim, hem de kalımlılık, ancak Merkezce saptanmış aday listesinin, sandığa atılması ile sağlanır. Komünist partilerinde ve Sosyalist etiketli ülkelerde uygulanan sistem aşağı yukarı hep aynıdır ve budur.

Demokratik-Merkeziyetçilik de aynı anlayıştan ve sistemden kaynaklanır. Kararların önce taban tarafından tartışılmasını öngören bu yöntem, şöyle uygulanır: Merkez saptadığı Kongre tezlerini, hücrelerden başlayarak yukarıya doğru parti kademelerinde tartışmaya açar. Bu tartışmalar, üst düzeyde bir sorumlunun, genellikle merkezin atadığı bir yöneticinin katıldığı toplantılarda yapılır. Bu yetkili Merkezin görüşlerini açıklar ve konuşmacılara bu görüşleri benimsetir. Masum istekler tabanın görüşü olarak Merkez'e yansıtılır. Ve çoğu kez Merkezce kabul edilerek tezlere eklenir. Böyle bir yöntemle, Merkezciliğin demokrasiye dönüşmiyeceği açıktır. Bunun kanıtı, bugüne dek bütün kongrelerde Merkezce hazırlanmış tezlerin karara bağlanmış olmasıdır. Başka türlü olduğu görülmüşse, bu, parti içinde bir bunalım işareti olmuştur.

Ekim devriminden sonra Yeni Devlet, parti ilkeleri örneğinde örgütlenmiştir. S.S.C.B. federal bir devlettir. Devlet organları: — S.S.C.B.'nin Yüksek Sovyeti (İki Meclisli Parlamento); — S.S.C.B.'nin Yüksek Sovyet Başkanlığı - Bakanlar Kurulu; — Çeşitli Bakanlıklar. Yerel Cumhuriyetle ve Yönetimlerde aynı biçimde örgütlenmiştir. Yüksek Sovyeti oluşturan emekçi Milletvekilleri, emekçilerin gizli, eşit ve doğrudan oyları ile seçilir. Kâğıt üzerinde bir burjuva federal devletinden farksızdır. Hatta seçmenlerin milletvekillerini geri çekme yetkileri gibi, kimi önemli çarklar dolayısıyla kâğıt üzerinde burjuva devletinden daha demokratik bir kuruluştur. Ne var ki, bu sadece kâğıt üzerinde böyledir. Çünkü parti gibi merkeziyetçi bir örgüt olan Sovyet Devleti, Partiye daha doğrusu Parti «oligarşi»sine bağlıdır. Lenin'in bu konudaki açıklamasını bir kez daha ansıyalım:

«Cumhuriyetimizin, politikaya ve örgütlenmeye ilişkin önemli hiç bir sorunu, hiç bir hükûmet organı, Parti Merkez Komitesinin yönergesi (direktif) olmadan karara bağlanamaz.» (Komünizmin Çocukluk Hastalığı, s. 26, Ed. Soc. Paris 1946).

Bu, Partinin «öncü»lüğü ilkesiyle merkezciliğin doğal sorunudur. Nitekim tıpkı Parti içi seçimlerde olduğu gibi, genel seçimlerde de sandığa Partinin saptadığı aday listeleri atılır. Halk da Parti tabanını oluşturan üyeler de söz ve karar sahibi değildir. Her ikisi de Lenin'in deyimiyle Parti oligarşisinin buyruklarına bağlı, itaatlı emekçi yurttaşlardır. Aslında devlet eriyip yokolma (dépérissement) sürecine girmeden yok olmuştur; sadece adı ve Parti oligarşisine bağlı çeşitli organlar kalmıştır ortada. Ne gariptir ki, Parti oligarşisini açıklayan Lenin, Devlet ve İhtilâl adlı kitabında, sosyalizme geçiş döneminde, Devletin birdenbire yok olmıyacağını; çünkü sömürücü artıklarına karşı, şiddet makinasının işletileceğini; ancak emekçilerin geniş bir demokrasi düzeni içinde yaşayacaklarını, uzun uzun anlatmak gereğini duymuştur. Lenin'de bu gibi çelişkilere çok rastlanır. Aslında Lenin, tarihin kendisine bir görev, bir «mission» yüklemiş olduğuna inandığı için, demokrasi, özgürlük falan gibi ilkeler ve görüşlerle, ellerinin bağlanmasından hoşlanmaz. Demokrasi ile başı hoş değildir; ötedenberi Gizlilik koşullarını ileri sürerdi, Parti yeraltındayken. İktidar olduktan sonra da, işçilerin yönetimi üstlenecek bilgilerden yoksun olduklarını bahane etti.

Örneğin Rusya Sendikaları Merkez Kongresinde, işçilerin yönetime katılmalarını savunan Lozovski'ye

verdiği yanıtta, Lenin'in şöyle konuştuğuna tanık oluyoruz: **«İşçi sınıfının egemenliği Anayasadadır, mülkiyet rejimindedir ve işleri bizim yürütmemizdir.»** (Lenin işleri parti oligarşisinin yürütmesini işçi sınıfının egemenliği olarak görüyor. «Öncü» teorisine göre öyle, ama teorinin gerçekle ilgisine?) Lenin, konuşmasını şöyle sürdürüyor:

> «Ama yönetim diyor, o başka bir iştir; bilgi isteyen, beceri isteyen bir iştir. Burjuvazi bunu pek iyi kavramıştı, ama biz hâlâ kavrayamadık. (...) Yeterlik olmadan, derin bilgi olmadan, yönetim bilgisi olmadan, yönetim yapılabileceğine inanıyor musunuz? Bu gülünç olur! (...) Yönetmek için işini bilmek ve çok iyi bir yönetici olmak gerekir. Bunun için kollektif yönetimin gerekli olduğunu nereden çıkarıyorsunuz? Tam tersine: tecrübeli kişilerimiz az olduğu için, kollektif yönetim kabul edilemez» (Yapıtlar, s. 36, s. 536-537). Bir başka konuşmasında da şunları söyliyecektir:
>
> «Her işçi devleti yönetebilir mi? Pratik insanlar bunu bir masal olduğunu, sendikalar içinde örgütlü milyonlarca işçimizin az önce sözünü ettiğimiz dönemi geçirdiklerini, yani sendikaların komünizm ve yönetimin okulu olduğunu bilmektedirler (...) Yönetime kaç işçi katılmıştır? Tüm Rusya'da bir kaç bin, o kadar. Eğer sendikaların adaylarını parti yerine kendilerinin göstereceğini ve kendi kendilerini yöneteceklerini kabul edersek, belki bu pek demokratça bir gidiş olur ve bize oy da kazandırabilir, ama uzun zaman için değil. Proletarya diktatörlüğünün sonu olur.»

(ad. Geç. es. c. 32, s. 56). İşçisiz bir işçi diktatörlüğü! Sanıyorum Lenin'in devrim anlayışı budur. Ya-

şamının sonlarında ise aynı Lenin için Parti Merkez Komitesine bir miktar sade işçi ve köylü alınmasını önerecektir. Alınacak işçilerin Sovyetlerde uzunca süre staj görmüş olanlar arasından genellikle seçilmelerini, ayrıca işçilerin, karşı çıkılması gereken kimi gelenekler yarattıkları, kimi önyargılara sahip oldukları düşünülerek bunlara köylüleri de katmak gerektiğini yazıyor. (Bk. Yaratılan Kongreye Mektup. c. 36, s. 609). Bir süre önce sendikaların yönetimine seçilmelerine, bilgisizliklerini ileri sürerek karşı çıktığı işçilerin, hem de tabandaki sade işçi ve köylülerin Merkez Komitesine alınmasını, hasta yatağında önermesi, Lenin' de «Öncü»lere eski güveni kalmadığı biçiminde yorumlanabilir mi? Bu konuya ileride döneceğiz. Şimdi Lenin'in, devletin eriyip yok olması sorunu üzerindeki görüşlerini ele almak istiyorum.

Lenin, önce şu önemli noktaya parmak basıyor: Devletin erimeye, yok olmaya başlaması kapitalist toplumda düşünülemez diyor ve Engels'den alıntılar yaparak (erimenin), proletarya diktatörlüğünün kurulmasından sonra başlayacağını vurguluyor. Ve bir yerde devletle birlikte demokrasinin de eriyeceğini yazıyor. Sözü Lenin'e bırakalım:

> «Bu 'erime' diyor Lenin, ya da daha sivri ve renkli bir deyimle, bu 'uykuya dalış' Engels'de gayet açık ve kesin olarak 'devletin üretim araçlarına toplum adına elkoyması' ile birlikte başlar, yani sosyalist devrimle birlikte. Hepimiz biliyoruz ki bu dönemde 'Devletin' politik biçimi, tam bir demokrasi olacaktır. Ama, Marksizmi hayasızca yozlaştıran oportünistlerden hiç biri Engels'te söz konusu olan 'erime'nin, Demokrasi'nin 'uykuya dalış'ı ve 'eriyiş'i olduğunu aklına getirmiyor. İlk bakışta

bu garip görünüyor. Ama bu, sadece demokrasinin de devlet olduğunu düşünmemiş olanlara ters gelebilir. Devlet yok olunca, elbet demokrasi de yok olacaktır.» (L. Etat et la Révolution, (Devlet ve İhtilâl), 21-22, Ed. Soc. Paris 1947)

Demokrasiyi sadece bir devlet biçimi olarak görürsek, Lenin'in mantığı kusursuzdur. Ne var ki, demokrasi bir devlet biçimi olmadan önce bir yaşam felsefesi olacak; ve Avrupa'da Devletten kaynaklanmayan hattâ komün hareketlerinde görüldüğü gibi kazandığı özgürlükleri devlete karşı koruyan kimi toplulukların yaşam düzeni olarak ortaya çıkmıştır. Hattâ denilebilir ki, Devlete demokrasiyi sivil toplum dayatmıştır. Burjuva devrimlerinden sonra devlet aygıtının bir işleyiş biçimi olarak resmiyet kazanan demokrasinin kökleri yine de sivil toplumdadır. Sivil toplum deneylerinden geçmemiş bir ülkenin evlâdı olan Lenin'in, demokrasiyi sadece bir devlet biçimi ve burjuva aldatmacası olarak görmesi ve hele profesyonel devrimcinin aldatmacası olarak görmesi ve hele profesyonel devrimcinin elini ayağını bağlayacağı kaygısı içinde oluşunu fazla yadırgamamak gerekir. Ama Lenin'in proletarya diktatörlüğünü, yalnız burjuva kalıntılarını ezen bir şiddet rejimi biçiminde uygulamakla kalmayıp demokrasiyi yukardaki satırlardan anlaşılmış olacağı gibi, emekçilere de çok gördüğü unutulmamalıdır. Evet, Devlet ve Devrimde Lenin, komünizme geniş döneminde proletarya diktatörlüğünü ilk kez halk için, çoğunluk için bir demokrasi kuracağını, aynı zamanda sömürücü azınlığı da ezeceğini de yazıyor. (ad. geç. es. 5. 82)i Ne var ki, bunları yazan Lenin uygulamada emekçilerin değil Devlet yönetiminde, sendikalar da bile söz ve kâr sahibi olma-

sına asla izin vermemiştir. Lenin'in devrimden sonra çok az yaşadığı ileri sürülebilir. Olabilir. Ama getirdiği örgütleme biçimi ile demokrasiye, sosyalizme asla geçilemiyeceği, nitekim bugün de geçilemediği de bir gerçektir. Stalin, «Sosyalizm kuruldukça sınıf çatışması hızlanır» diyecek, Devletin, geçiş döneminde erimeye, yok olmaya başlayacağı hakkındaki teoriye, açıkça söylemeden karşı çıkıyor, içerde ve dışarda düşman güçlerin, açık ya da gizli saldırısı karşısında bulunan Sovyet Devletinin, güçlenmesi gerektiği görüşünü savunuyordu.

Stalin döneminde Devlet, bir terör aygıtı haline gelmiştir. Bu devlet terörünü haklı göstermek için Stalin, Leninizm İlkeleri adlı kitapçığı ile yeni bir inanç sistemi yaratmaya çalışmıştır. Bilim adına yürütülen «öncü» lük, bilim adamlarının eline bırakılamazdı. Partinin başı aynı zamandan bilimsel kehanetlerin de baş papazı olmalıydı. Marksizm-Leninizm adı verilen ve Marx'tan ama daha çok Lenin'den aktarılar, çoğu kez yazının bütününden koparılmış tümcelerden oluşan bir felsefe sistemi BİLİMLER BİLİMİ olarak tanıtılmak istenmiştir. Bilim dili ve bilimsel yöntemler kullanıldığı kanısı yaratan bu yeni öğreti, tüm komünist partilerinin kutsal kitabı olmuştur.

Böylece tam anlamıyla totaliter bir sistem doğmuştur. Moskova'daki **Oligarşi** egemenliğini ülkesinin sınırları dışına da taşırmış, II. Dünya Savaşından sonra, Japon denizinden Avrupa'da Doğu Almanya'ya kadar uzanan bir **İmparatorluk** vucuda getirmiştir. Moskova'nın denetiminden kurtulmak, kendi ülkelerinin koşullarına uygun ve halk isteklerini göz önünde tutan bir sosyalizm uygulamaya kalkışanlar, iş başından uzaklaştırılmıştır; Sovhyet silâhlı kuvvetleri bu ülkeleri işgâl etmiş, halka ateş açıldığı görülmüştür. Poz-

nan, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Afganistan... Tek kurtulan ülke Yugoslavya'dır.

Bunun gibi dünya işçi hareketi de Moskova'nın hegemonyası altına alınmak için 3. Enternasyonal Kominform adlı uluslararası örgütler yaratılmıştır. Bunların görevi dünya komünist hareketini tekelden yönetmektir. 3. Enternasyonal, ulusal hareketleri tek otorite altında toplayan dünya çapında bir partiydi. Kararlar Moskova'da, Enternasyonalin İcra Komitesinde alınırdı. Bunlar Sovyet politikası doğrultusunda idi. Dünya sendikal hareketi de Dünya Sendikalar Federasyonu adındaki örgüte bağlanmak istenmiştir. Tüm bu girişimler birbirine bağlı kocaman bir merkezci örgüt olmuştur.

Devletin «erimesi» bir süreç işi; uzun sürecek bir iş ama devrimle birlikte ilk sonuçlandırılacak sorun, «emekçilerin demokrasiyi fethetmelerine» engel olan **Merkezci** örgütlenme biçiminin derhal yok edilmesidir. Sosyalist Devrim, yani üretim araçlarının özel mülkiyet konusu olmaktan çıkarılması, Burjuva Devletinin yaşamına son verecektir. Bu, kuşkusuz burjuvazinin egemenliğine son vermek demektir. Ama burjuvazi bu egemenliği Devlet aygıtıyla sürdürmektedir. Devlet ise, burjuvazinin, yani bir azınlığın, kocaman çoğunluğu, yani emekçi yığınlarını sömürmesi ve baskı altında tutmasını sağlayan bir makinadır. Bu iş için yaratılmış bir aygıttır. Kapitalist üretim tarzının yarattığı ve sömürü düzenini sürdüren bir aygıttır. Örgütlenme modellerini yansız şeyler değildir; üretim tarzının ürünüdür. Bundan dolayı sosyalist devriminin ilk işi **Merkezci** örgüt biçimini yoketmek olmalıdır. Burjuva devletinin yokedilmesi bu demektir. Ekim devrimi bu sonucu vermedi. Lenin: **«Devletin merkezci iktidarı burjuva toplumuna özgüdür»** (ad. geç. es.

s. 31) dediği halde, merkezci örgüt modeli kullanıldığı hakkında aynı tablonun ortaya çıkacağını görmemiştir. Merkezci örgüt, sınıflı toplumların örgütlenme biçimidir. Bu modeli kullanırsanız, bir azınlığın çoğunluk üzerinde egemenliğine yol açarsınız. Ne var ki, 1903'te profesyonel devrimcilerle devrim yapma tutkusu Lenin'i bu burjuva modelini benimsemeye itelemiştir. 14 yıl «öncü» teorisine inanmış, merkezci partinin başında iyi ve kötü günler yaşamış, devrimi bu merkezci parti sayesinde başarmış olduklarına inanmış liderlerin, bu modeli devrim müzesine kaldırmaları olanaksızdı. Bunca yılda her biri merkezcilikle içli dışlı ol olmuşlar, özdeşleşmişlerdi. Üstelik sanıyorum örgüt modeli ile üretim tarzı arasındaki neden-sonuç ilişkilerinin sonuç-neden ilişkilerine dönüşebileceğini de düşünmemişlerdir. Şunu söylemek istiyorum: Merkezci örgütlenme biçimi, sermayenin yoğunlaşıp merkezleşmesi hareketine paralel olarak burjuvaziye hizmet etmiş, burjuvazinin egemenliğini sağlamış bir aygıttır. Bürokrasi üreten bir makinadır. O bürokrasi ki, onu üreten bu makina ile bütünleşmiş ve makina gibi burjuvaziye körü körüne hizmet etmiştir. Şimdi bu örgüt modeli, sosyalist devrim yapmaya hazırlanan bir parti tarafından benimsenir ve devrimden sonra, yani üretim araçlarını devletleştiren bu parti ele geçirdiği Devleti de, buyruğu altında merkezci bir aygıt olarak örgütlerse-ki örgütler- Parti yöneticileri ekonomi ve politikadan başlayarak sanat ve bilim dahil, tüm toplum yaşamına egemen bir oligarşi oluştururlar, Lenin'in itiraf ettiği gibi... Ve sömürüye dayalı üretim tarzlarını, özellikle kapitalist üretim tarzının ürünü olan merkezci örgütlenme biçimi, sosyalist bir toplum kurma girişiminde kullanılacak olursa, Partiyi ve devleti yönetenlerin kullanımına girmiş olacağın-

dan, bir azınlık emekçi yığınlarının oluşturduğu koca çoğunluğa hükmeder. Merkezci örgütün yönettiği yeni bürokrasi egemen sınıf durumuna gelir ve ne sömürü ne de baskı kalkar. Böylece sosyalizm doğmadan yozlaşır. Burjuva toplumunda kapitalist üretim tarzına bağlı, onun bir sonucu olan merkezci örgüt modeli, bu kez neden rolü oynar ve sosyalizmin kurulmadan bürokratik bir yozlaşma içine girmesi sonucunu doğurur. Örgütlenme modelleri yansız aygıtlar değildir. Merkezci örgütler nerede olsa bürokrasi üretir.

Lenin'in Mekezciliğe ne gibi koşullarda geldiğini bilmek gerekir. Sosyalist harekete merkezciliği ilk Lenin sokmuştur. Blanki Lenin'den yıllar önce Merkezci-Kospinalip bir örgütlenme biçimini savunmuş; Rusya'da Pierre-Tkachev (1875) Lenin'den önce ama onunkinden hemen hemen farksız görüşler ileri sürmüştü. Thachev'e göre, bir avuç kararlı devrimci askeri bir örgüt kurmalı ve bu merkezci, disiplinli örgüt darbe ile devleti ele geçirmeliydi.

1870'lere gelindiğinde Rusya'da devrim peşinde bir sürü aydın grubu vardı: Toprak ve Özgürlük, Halkın İstenci bunların en ünlüleri idi. Lenin'in ağabeyi Alexandre İliitch de bu sonuncusuna üye idi. Çar Aleksandr'a yapılan suikast sonunda idam edilmişti. Benzeri örgütler yurtdışına kaçmış devrimciler tarafından kuruluyordu. 1883 de Zassovlitch, Plekhanov, Axelrod, Leo Devtch Cenevre'de Emeğin Kurtuluşu'nu kurdular. Yüzyılın başında bu guruplar çoğalmıştı. Her üniversitede denilebilir, öğrenciler işçilerle ilişki kuruyor; gizli kulüpler serkleri oluşturuyorlardı. Lenin Marov, Petresburg'da Trotsky, Riazanov, Mikolaiev, Odesa'da bu gibi guruplar içinde çalışıyorlardı. Aynı günlerde Stalin de Tiflis'te çalışıyordu devrim yolunda.

Lenin sürgünden döndükten sonra Avrupa'ya kaç-

mış, Avrupa'nın çeşitli ülkelerine dağılmış Rus intelelegeniasına katılmıştı. Münich'de Lenin, Plekhanov, Axelrod, Zossoulitch'le birlikte Skara'yı çıkarmaya başladı. Rus Sosyal Demokrat Partisinin II. Kongresi 1903 de toplanacaktı. 1902 de «Ne yapmalı?» yı yayımladı Lenin. Bu kitapta Rus Sosyal Demokratlarına düşen görevler anlatılıyor ve en başta devrimi başarabilecek bir merkezci, askeri disiplinli gizli bir örgütün meydana getirilmesi, yani Rus Sosyal-Demokrat Partisinin sırf profesyonel devrimcilerden oluşan böyle bir partiye dönüşmesi öneriliyordu. «Ne Yapmalı?» Rus devrimcileri arasında sıkı ve heyecanlı tartışmalara yol açtı. Çalışmalarına Brüksel'de başlayan Kongre, Londra'ya taşınmak zorunda kaldı. Tartışmaların ağırlık merkezi, Lenin'in savunduğu görüşler oldu. Profesyonel devrimcilerden oluşan Merkezci, dikine hiyerarşili, asker disiplinli parti modeli, hararetli hattâ partizan tartışmalara yol açıyor, delegelerin çoğunluğu kâh filân konuşmacıya, kâh falan konuşmacıya meyil ediyordu. Aslında Merkezciliğe karşı olan yoktu. Martov, Alxerod, Trotsky de merkezciliği savunuyorlardı. Ancak bunlar, Lenin'i bu konuda çok hırslı buluyor, onun bu kararlı tutumunun arkasında kişisel bir iktidar hırsı sezinliyorlardı. Lenin'i Jakobinlik, bürokratlıkla suçluyorlardı. Rosa Luxemburg da bunlara katılıyor, o da Lenin'in savunduğu merkezciliğin, henüz genç bir hareket olan Rus işçi hareketinin aydınların kaprislerine boyun eğmesine ve bürokratik merkezciliğin demir cenderesi içinde boğulmasına neden olacağını ileri sürüyordu.

Kongrede Lenin ve ondan yana olanlar, iki üç oy farkla görüşlerine zafer sağladılar, ama Sosyal-Demokrat Parti de ikiye bölündü: Bolşevikler, Menşevikler...

Evet herkes MERKEZCİLİK'ten yanaydı; Martov, Axelrod, Trotsky ve yandaşları da. Sadece Lenin Merkezciliğinin BÜROKRATİK olduğu görüşünde idi. Ama kimse BÜROKRASİYİ Merkezciliğin MERKEZCİLİĞİ de Bürokrasinin yarattığını düşünmüyordu. Daha doğrusu kimse ÖRGÜTLENME konusunun TEORİK bir sorun olduğunu ve ona öyle yaklaşmak gerektiğini görmüyordu.

YANILMAZ DOKTRİN VE BİLİM

Lenin'in yazdıkları, söyledikleri, ciltler halinde yayınlandı. Artık her sorun için bunlara başvuruluyor; her konuşmacı sözlerinin doğruluğunu, Lenin'den alıntılar yaparak kanıtlıyordu. Lenin, Emperyalizm döneminin teorisyeni olarak ilân edildi ve teorisine —ki bu teori Stalin tarafından açıklanacaktır— Leninizm adı verildi. Daha sonra bu bilimler biliminin adına, Marksizm - Leninizm dendi. Ve daha sonra buna Stalin'in adı da eklenerek, bu bilimler biliminin adı, Marksizm-Leninizm-Stalinizm oldu. «Marx'ın, Engels'in, Lenin'in, Stalin'in yanılmaz doktrini» de deniyordu. Böylece Marx'ın, yeni irdelemeler için bir ipucu olarak nitelediği bilimsel teorisi, yanılmaz bir doktrine dönüşmüş oldu. İşin ilginç yanı bu yanılmaz doktrinin, aynı zamanda bir doğma olmadığının, somut durum tahlilleri yapılması gerektiğinin de söylenmesiydi. Ama gerçekte bu yanılmaz doktrinin bir virgülünü bile değiştirmeğe hiç bir bilim adamı yetkili değildi. Bu da Stalin'in tekelinde bulundurduğu yetkiler arasındaydı. Doktrin açısından neyin doğru olduğunu neyin doğru olmadığını ancak o söyleyebilirdi.

Tek partinin, yani Bolşevik partisinin, her konuda yol gösterici olduğu ve yanılmazlığı kabul edilince, Stalin'i ve Stalinizmi yaratan merkezci, dikeyine hiyerarşik ve tepeden inme disiplinli bu partide, politika gibi, ekonomi gibi, bilimin, ideoloji ve sanatın da diktatörün tekeline geçmemesi olanaksızdı. Stalinizmin, sosyalizm dünyasına egemen olduğu yıllarda, Marksizm-Leninizme neyin uygun, neyin uygun olmadığını hep Moskova, yani Stalin söylerdi. Stalin'e önce Tito başkaldırdı, bilindiği gibi. Bu bir politik başkaldırı idi. Ama Marksizm-Leninizme göre, bilimsiz politika yapılamıyacağı için, bu başkaldırı aynı zamanda Stalin'in yorumlarına karşı da bir başkaldırı biçimini almıştır. Tito ve arkadaşları, Marx'ı ve Lenin'i kendilerine göre yorumladılar. Ve tabii hemen afaroz edilerek, Amerikan emperyalizminin ajanı olmakla suçlandılar. Stalin ölünce, Malenkov'dan sonra genel sekreter olan Khrouchtchev, Stalin'i suçladı. Sosyalist yasaları çiğnediğini, namuslu bir takım komünistlerin yok edilmesine göz yumduğunu, hatta bu cinayetlere doğrudan doğruya karıştığını açıkladı. Böylece «partinin yanılmazlığı» ilkesine, merkezcilik ilkesine de gölge düşmüş oluyordu. Ama her halde Stalin zamanında: (Marx, Engels, Lenin ve Stalinin yanılmaz doktrini) adı verilen bilimsel ve politik çizginin yanıldığı ortaya çıkıyordu. Zaten bilimde bir teorinin yanılmazlığı diye bir konu olabilir mi ki? Bilim her teorinin bir süre sonra nerelerde yanılmış olduğunu mutlaka ortaya çıkacağına inanır. Yani bilim yanılmayı önceden kabul eder. Bulguladığı gerçeğin göreli bir gerçek olduğunu bilir. Bilimde yanılmaz doktrin yoktur. Demek ki, Marksizm-Leninizme yanılmazlık sıfatının yakıştırılması, Stalinizmin bilimle bir ilişkisi olmadığının itirafı idi aslında. Ama o tarih-

lerde, Marksistler bu basit gerçeği göremediler. Gözlerinde, Sovyet Devrimi bir perde oluşturmaktaydı.

Stalin'in ölümünden sonra Sovyet İmparatorluğu sarsıntılar geçirmeğe başladı; yerel koşullar ağır basmağa başladı. Macaristan ayaklanması, Polonya gerginliği, Çinle anlaşmazlık, Arnavutluğun Sovyet sisteminden kopması, Romanyanın Çinle Sovyetler arasında yansız bir politika izlemesi ve sonunda Çekoslovakya olayı... İtalyan Komünist Partisinin, daha sonra Fransız Komünist Partisinin, Sovyetlerden bağımsız bir yol izleme kararları... İlişkilerde yerelliğe doğru gelişme, sosyalizmde de yerelliğin ağır basmasına yol açtı. Dolayısıyla Marksizm-Leninizmi yorumlayan liderlerin sayısını arttırdı: Mao kendi yorumunu getirdi. Mao'nun ölümünden sonra, post kavgası başladı. Ve tabii bu kavga ideolojik bir kılıfa büründürüldü. Koltuğa oturanlar, yenik düşenleri gene hain olarak ilân ettiler. Mao'nun dul eşi ve arkadaşları, Mao'nun görüşlerini saptırmakla suçlandılar. Derken Çin'in yeni liderlerinin «üç dünya» teorisine, Çin'in sadık müttefiki Enver Hoca karşı çıktı: yeni liderleri reviziyonist olmakla suçladı.

Bu karşılıklı suçlamalar, cephe alışlar, hep sosyalist teorinin saflığını korumak iddiasıyla yapılıyor. Herkez Marksizm-Leninizme sarılıyor, onu kendisinin sadakatla savunduğunu, karşısındakinin Marksizm-Leninizme ihanet ettiğini ileri sürüyor.

Gerçek şudur ki, Sovyetler de, Çin de, Yugoslavlar da, Arnavutluk ve öteki sosyalist devletler de, kendi uluslarının çıkarlarını savunmak zorundadırlar. Sosyalizm bir dünya sistemi olarak, henüz sorunlarını çözmüş olmadığı için, sürtüşmeler, çekişmeler, hatta ne yazık ki düşmanlıklar olmasını doğal karşılamak gerekiyor. Proletarya enternasyonalizmi, Sov-

yetler Birliğinin elinde ideolojik bir silâhken, az çok geçerliliği olan, dayatma anlamında ve Sovyetlere hizmet anlamında geçerliliği olan bir kavramdı. Bugün bu kavrama daha gerçekçi bir gözle bakabiliyoruz. Proletarya enternasyonalizmi, tüm sosyalist devletlerin ve tüm işçi partilerinin, belirli konularda serbestçe anlaşmaları halinde ancak geçerlilik kazanabilir. Sosyalizm adına, hiç bir devlet, hiç bir parti başkalarına buyurmak, her hangi konuyu dayatmak hakkına sahip değildir.

Bizce örgütlenme biçimi, işçileri, köylüleri, iktidardan uzak tutan merkezci, dikeyine hiyerarşik, tepeden inme disiplinli, Leninist Parti «model»i, Sosyalist dünyanın bugün düşman kamplara ayrılmış olmasında büyük sorumluluk payı taşıyor. Sosyalizme geçen her ülkede, halktan kopuk bir bürokrasinin doğmasına ve ülkeyi bir diktatörün yönetmesine yol açan bir örgütlenme «model»i, anlaşmazlık tohumlarını beraberinde taşıyor. Burjuva «model»i, örgütlenmeler, burjuva toplumlarına özgü, yani çıkara dayalı sürtüşmeler, anlaşmazlıklar çıkmasına başlıca nedenlerden biri oluyor. Her Sosyalist toplumda, bu örgütlenme biçimi yüzünden, (buyuran - buyrulan) ilişkileri sürüp gittiğinden, Sosyalist toplumlar arasındaki ilişkiler de bir türlü kardeşçe dayanışma biçimini alamıyor, hegemonya kurma mücadeleleri kaçınılmaz hale geliyor.

Nereden bakılırsa bakılsın, Leninist örgütlenme «model»inin artık tarihin yaprakları arasına gömülmesi zamanının çoktan geldiği anlaşılmaktadır. Yüzyılımızın başlarından beri dünya işçi hareketinin, kendi içinde karşılaştığı belli başlı engellerin, son çözümde bu ters örgütlenme biçimi ile ilgili olduğu görülmektedir. Sosyalist devrim işçilerin, köylülerin,

emekçilerin işidir. Devrim bir dip dalgası halinde gelecek, burjuva toplumunu her şeyi ile aşacaktır. Bu dip dalgası koşullara göre aniden bastırabileceği gibi az çok zaman alacak bir aşındırma biçimi de olabilir. Ama hangi yolu izlerse izlesin, işçiler, köylüler, hareketin başında olmadan sosyalist devrim olmaz. İşçileri, köylüleri araç olarak kullanan bürokratlar, tepeden inme kararlarla üretim ve değiş tokuş araçlarını kamulaştırabilirler; ama halk yığınları başı çekmeden, sosyalizmin insancıl değerlerini asla gerçekleştiremezler; yani gerçekte devrim başarılmış olmaz.

Marx'a dönülmelidir. Marx'ın bilimsel öğretisine dönülmelidir. Marx'ın koca yapıtı en küçük ayrıntılarına kadar içerden irdelenmeli ve Marx'ın bilimsel yöntemi ile günümüzün sorunlarına, Marksizm'in insancıl amaçlarını gözden kaçırmadan çözümler aranmalıdır. Sosyalizm ciddi bir bunalım geçiriyor. Bunalım, sosyalizmin moral değerleri bir yana itilerek, sosyalizmi gerçekleştirmeğe kalkışılmış olmasından doğmuştur. Üstyapılar, bir çeşit gölge-olgu gözüyle görülmüştür. Daha kötüsü, Sosyalizmi kurmaya çalışan ülkelerde, üst-yapılar biçim olarak alt-yapı ile uyumlu hale getirilmiş, pratikte ise sosyalist hukuk, sosyalist politika kâğıt üstünde kalmıştır. Alt-yapı, üstyapı ilişkileri, teori ve pratikle ivedi olarak ele alınmalı, Marksist Devlet teorisi yaratılmalıdır. «Devlet, egemen sınıfların baskı aracıdır» gibi aslında doğru, ama yetersiz yargılarla yetinilemez. Kamu gücünün kaynağı, uygulamadaki biçimleri, kendi içinde ve dışında diyalektik bir tüm olarak sınırlanması gibi teorik sorunlara, Marksizm açısından çözümler getirilmelidir. Marksist Devlet, burjuva Devlet «model»inin bir kopyası elbet değildir, olamaz. Böylece örgüt sorununa gelinmiş olacaktır.

Engels, bilindiği gibi, geçiş dönemi proletarya Devletinin kurulması ile birlikte erimeğe, yok olmaya başlayacağını söyler. Stalin bunun, ancak sosyalizm tüm dünyada uygulanmaya başladıktan sonra gerçekleşebileceğini ileri sürmüştür. (J. Staline, Leninizmin Sorunları, C. 2, s. 301, Ed. Soc. 1947). Kurulduğu andan itibaren erimeğe, yok olmaya başlayan bir Devlet! Bu Devlet proletarya diktatörlüğünün aracıdır. Yok olmaya başlayan odur. Bu Devlet nasıl bir örgütlenme biçimi gösterecektir? Proletaryanın aracı olan bir Devlet makinası merkezci, dikeyine hiyerarşik, tepeden inme disiplinli olabilir mi? Bu Devlet «kalımlı» yöneticilerden oluşan organlara sahip olabilir mi? Merkezcilik, «kalımlı» yöneticilik, dikeyine hiyerarşi ve tepeden inme disiplin, Devletin erimesini önlemez, Devleti, «kalımlı» hale getirmez mi? Böyle bir Devlet bir bürokrasi yaratmaz ve bu bürokrasinin egemen sınıf durumuna gelmesine yol açmaz mı? Ve gücünü yitirmeyen, tersine güçlenen bu «kalımlı» Devlet, emekçi yığınlarından kopuk bürokrasisi ile, proletaryaya karşı, emekçilere karşı bir Devlet haline gelmez mi? Bu Devletin Parti ile, her konuda son sözü söyleyen ve yol gösterici olan bir Parti ile, ilişkileri ne olabilir? Üstünlük Partide olunca Devlet, Devlet olmaktan çıkmaz mı? Sovyetler Birliğindeki 60 yılı aşkın uygulamalar, bu konularda ciddi bunalımlar olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bir de Sosyalist demokrasi sorunu var. Bu da hem Devlet, hem Parti sorunu ile sıkı sıkıya bağlı bir sorun. Aslında bunların her üçü de, bir örgütlenme sorunu; Sosyalist örgütlenme «model»ine bağlı olarak çözülecek sorunlardır.

Proletarya devrimi ile doğacak yeni toplum, yeni ilişkileri, yeni üst-yapıları, yeni bir kültürü de bera-

berinde getirecektir. Proletaryanın başını çektiği o koskocaman emekçi yığınlar çoğunluğu, bir dip dalgası halinde, yaratıcılığını yitirmiş eski toplumu kaplayacak, suya gömülen eski toplumun yerini yeni toplum alacaktır. Ama yeni toplum eskinin içinden çıktığı için, onu özümleyip aşan bir hareketin ürünü olacaktır. Devrim, kendi aşamalı hukuksal, siyasal üst-yapılarını, kendi aşamalı kültürünü getirecektir. Bu aşamalı dönüşüm çağımızda; yani işçi sınıfı ortaya çıktığından beri, istençlerimizin büsbütün dışında olmuyor. Üretici güçlerle, üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin aşılmasında, işçi sınıfının bilinçli müdahalesinin, tarihsel süreci hızlandırabileceği biliniyor. Peki işçi sınıfı, tarihin akışını nasıl, hangi araçla etkileyecektir? Hiç kuşkusuz örgütü, örgütlü eylemi ile. Marx bu örgütü işçi sınıfını tümüyle, tümüyle olmasa bile en büyük çoğunluğu ile kapsayan bir örgüt olarak düşünmüştür.

TÜRKİYE SOSYALİZMİ

Sosyalizm, insan topluluklarının geçirdiği tarihsel evreler içinde, kapitalizmden sonra gelen evrenin adıdır. Bu anlamda sosyalizm bir tanedir. Ama her toplumun gelişme düzeyleri aynı olmadığı ve sosyalizme farklı zamanlarda ve farklı yollardan geçtikleri için, uygulamada Sosyalizm farkı biçimler almıştır. Günümüzün Sosyalist ülkeleri, Marksizm-Leninizmi benimsedikleri, yani teorik temelleri aynı olduğu halde, gene de farklılıklar göstermektedirler.

Bizim Sosyalizmimiz, yukarda açıklanan nedenlerden dolayı Leninist parti modelini reddettiği için, uygulamada daha da farklı bir yol izleyecek, dolayısıyla kurulacak düzen, günmüzün sosyalist rejimlerinin bir kopyası olmayacaktır. Aynı bilimsel teoriden hareket ettiğimiz, yani Marksizmden yola çıktığımız için, nihayi amacımız ve bu amaca ulaşmak için genel çizgide alacağımız önlemler aynı olacaktır. Örneğin sömürüye son vermek tüm sosyalistlerin ortak amacıdır. Ama bu amaca ulaşmak için biz halkın sosyalizmi benimsemesi gerektiğine ve sosyalizmin tepeden inme buyruklarla kurulamayacağına, kestirme yol olmadığına inanıyoruz. Leninistler ise, bir avuç devrimcinin iktidarı ele geçirip sosyalizmi kuracaklarına inanırlar. Oysa Ekim devriminden yetmiş yıl sonra, Sosyalist Demokrasi bakımından sonuç hiç de parlak değil: Emekçilerin yönetimde bir ağırlıkları yok; par-

ti yöneticileri ve bürokrasisi söz ve karar sahibi. Sosyalist ülkeler diktatörlükle yönetiliyor; ama bu proletaryanın diktatörlüğü değil, parti yönetiicerinin diktatörlüğü. Sosyalizm, bir yaşam düzeni olduğundan, insan, yaşıyan insan, bir an olsun gözden uzak kalmamalıdır. Düzenlemeler bu perspektifle ve ülkenin insanları ile birlikte yapılmalıdır. Amaç insanın olanaklı olan en geniş özgürlüğe kavuşmasıdır. Sosyalizm bir hümanizmadır. Teknik düzenlemeler, bu amaca ulaşmak için kullanılan araçlar... Gorbaçev merkezciliğe, gizliliğe savaş açarken dileriz bu yaklaşım içinde olsun.

Bizim Sosyalizmimiz İnsan içindir; İnsanlar içindir. Ve bizim Sosyalizmimizi, bizim insanlarımız kuracaktır; gerekecek fedakârlıkları ortaklaşa paylaşarak. Bunun için toplumdaki kurumlaşmanın, bu amaca hizmet edecek biçimde olması gerekir. Buna kimsenin itirazı yoktur sanırım. Sosyalist toplumda örgütlenme biçimi, elbet kendine özgü olacaktır. Yani Sosyalist üretici güçlerin uyum halinde bulunduğu üretim ilişkileri ile, eklemli olarak, emekçilerin söz ve karar sahibi olmalarına elverişli bir örgütlenme modeli yaratacağı kuşkusuzdur. Eğer bu eyilim engellenmezse tabii. 1917'de engellenmiştir örneğin. Tüm demokratik gelişmeler noktalanır, basın hizaya getirilir ve özgürlükler yok edilirken, Devlet, resmi gayrı resmi tüm kurumlar, Partinin yüksek denetiminde, koca sosyal piramidin basamakları olarak örgütlenmişlerdir. Bu tepeden inme talihsiz biçimlemenin, sosyalizmle başdaşmıyan ürünleri ile, karşı karşıyayız bugün. Bu her şeyi Merkezden yönetmek tutkusu; avcumuzun içinde olmazsa, bize karşı çıkarlar korkusu; nerden kaynaklanıyor acaba? Acaba Lenin ve arkadaşlarının yıllarca, illegalite koşullarında her şeye

kuşkuyla bakmayı adet edinmiş olmalarından mı? Kim bilir, belki...

Biz Türkiye Sosyalistleri tarihten çok şeyler öğrenebiliriz; eğer tarihe bilim adamının yansız gözleri ile bakabilirsek. Yetmiş yıllık sosyalizm denemeleri, sosyalizmin nasıl kurulamıyacağını sergiliyor. Nasıl kurulacağını ise, biz bulacağız. Nasıl bir yol izleyeceğimizi, ana hatları ile açıklamaya çalışacağım:

GERÇEKÇİLİK

Politikacıyız. Politika yapıyoruz, iktidarda sosyalistler politika yapacaklardır elbet. Politikamız gerçeğe dayanacaktır. Gerçeği görmeden, ya da görüp de yok varsayarsak politika yapılmaz. Politika gerçeği yorumlama sanatıdır. Tabii gerçeği yorumlarken de gerçeklere dayanılacaktır. Ulusun ya da işçi sınıfının politikası ancak gerçekçilikle savunulabilir. Gerçekçi olmayan politikaya iki örnek vereceğim, Türkiyemizden.

Kürt Sorunu: Kimi Güney ve Güney Doğu illerimizde yaşayan yurttaşlarımızın önemli bir bölümü Kürt. Anadilleri Kürkçe. Tıpkı kimi yurttaşlalarımızın ana dili Arapça, kiminin Rumca, kiminin Ermenice, kiminin Yahudice, kiminin Gürcüce, kiminin de Çerkezce, Lazca veya Abazaca olduğu gibi... Kasım 1956 tarihli Aylık İstatistik Bülteni 118. sayfasında yurttaşlarımızın ana dillerine göre dökümü yapılmış. Ana dili Kürtçe olan yurttaşlarımız, ana dili Türkçe olanlardan hemen sonra ikinci sırayı işgal ediyor. Yani 30 yıl önce olaya gerçekçi ve uygar bir açıdan bakı-

lıyormuş. Ne var ki o günlerde de Kürtler, Ermeniler gibi, Rumlar gibi, Yahudiler gibi azınlık haklarından yararlanamıyorlardı: okulları yoktu, gazeteleri de yoktu. Ama hiç değilse ana dillerinin Kürtçe olduğu resmen tanınıyordu: Sonra hükümetlerin konuya yaklaşımı değişti; «asimilasyon» yanlıları her halde ağır bastı. Ve Kürtler «Doğulu yurttaşlarımız» resmi literatürde. Resmi literatür dışında ise, «Kürt Memet nöbete» tekerlemesi ağızdan ağıza dolaşıp durdu. Doğunun yoksulluğu, ihmali de sürüp gitti... Nihayet geldik «Bölücü eşkiya» hikyesine. Eşkiya diye, kırsal kesimlerde adam soyan, köy basan silâhlı soyguncular denir. Türk Dil Kurumunun sözlüğünde, Eşkiya maddesi, bizim açıkladığımız anlamda tanımlanıyor: Eşkiya: 1 — Haydutlar, kır uğruları. 2 — Haydut, kır uğrusu. Haydut sözcüğü de kır hırsızı, yol kesici diye açıklanıyor. Uğru, hırsız demek... Gelelim bölücüye. Elimdeki sözlükte bölücü sözcüğü yok. Ama bölmek sözcüğü var. Şöyle açıklanıyor: Bölmek 1. Özel bir maksat gözetilerek bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak. 2. Mat.

Bir niceliği iki veya daha çok eşit parçaya ayırmak... «Bölücü eşkiya» terimi haydutların soygun sonrasında para ve malları bölüştükleri anlamına gelebilir. Oysa resmi çevreler «bölücü eşkiya» terimini, yurdu bölmeyi amaçlayan kişiler anlamında kullanıyorlar. Öyle ise onlara eşkiya denemez. Zaten onlar da kendilerini Kürdistan davasının silâhlı militanları olarak tanıtıyorlar. Dünya da onları öyle tanıyor. Sorun budur. Kelime oyunları ile gerçek değiştirilemez. Türkiye'yi yönetenler, Türkiye'nin karşısında, böylesine ciddi bir sorun olduğu idraki içinde, konuyu ele almak zorundadırlar. Bunlar alelâde eşkiya ise, zaten dünyayı ilgilendirmez. Bizim iç sorunumuzdur. Oysa

köy ve mezra baskınları, masum insanların öldürülmesi, resmi çevrelerce uluslararası platformlara götürülüyor. Bunlara eşkiya derseniz dâvâyı savunamazsınız. Kaldı ki onlar, olayları savaş olarak niteliyorlar ve «savaşta siviller de öldürülür» diyorlar. Ve baskınları sürdürüyorlar. Her gün bir köy, bir mezranın basıldığını; şu kadar kişinin öldürüldüğünü; şu kadarının da kaçırıldığını öğreniyoruz. Ve sayın Başbakan, «3496 kişi idiler, 1526 kişi kaldılar, yakında kökleri kazınacaktır» diyor ve böylece koca Devletin 1500 kişi ile baş edemediğini itiraf etmekle de kalmayıp, bölgedeki sekiz ilde olağan üstü hâl yasası uygulayacak bir süper vali atıyor. 1526 kişi için olağanüstü hal yasası ve de bir süper vali... Bekliyelim. Göreceğiz. Yılların yanlış politikaları ve ihmalleri ile büyüyen çok ciddi bir sorun var Türkiye'nin karşısında. Bu yarın daha ciddi, daha büyük bir sorun halini alacaktır. Tekrar ediyorum: Gerçeği görmezlikten gelerek politika yapılmaz. Çünkü polika çözüm getirmek demektir. Çözüm getirmek için de, gerçeği kabul etmek gerekir.

Türkiye Sosyalistleri gerçekleri görmeğe çalışarak politika yapacaklardır. Gerçeği görmek şarttır. İşimiz zor. Gerçekler uzun vadede bizden yana. Düzenin temelindeki çelişkiler Türkiye'yi sosyalizme sürüklemektedir. Ama kısa vadede bu sürüklenişi durdurmak, hiç değilse yavaşlatmak için dışa bağımlı kapitalistler ve koruyucuları tarafından alınacak önlemler işimizi zorlaştıracaktır. Kaldı ki, bizim de kusurlarımız var: Örneğin bir çatı altında toplanamıyoruz. Gene de denemekte yarar var. Belki bir gün toparlanırız. Şimdi geliyorum bizim savunduğumuz Sosyalizmin ilkelerine, özelliklerine.

TAM BAĞIMSIZLIK

Biz Türkiye Sosyalistleri Kurtuluş Savaşı Türkiyesi'nin uzantısıyız. Benim yaşımda olanlar o karanlık günleri hatırlarlar. Kurtuluş Savaşımızın kaygılı, acılı günlerini de, zaferin sevincini de unutamazlar. Tam bağımsızlık bizler için bir ilkeden de öte bir yaşamın bir parçasıdır. Bir genç yazarla bağımsızlık konusunda söyleşiyorduk: Şöyle bir mantık yürüttü:

> «ABD ile Türkiye bağımsız iki devlet olarak masa başına oturdular ve andlaşmalar imzaladılar. Amerika kimi taahhütlerd bulundu; Türkiye de buna karşılık kimi taahhütlerde bulundu. Kimse karşısındakine bir şey dayatmadı, zorla kabul ettirmedi. Tutturmuşsunuz bağımsızlık diye. İkili andlaşmalar, iki egemen varlığın eseridir. Türkiye Sovyetlerin tehdidi altındaydı, Amerika askeri ve ekonomik yardım vaadinde bulundu ve bu yardımları hemen yaptı. Bunun bağımsızlığımızla bağdaşmıyan yanı nerede?»

diye sordu. Sorun soyut mantıkla ele alınacak bir konu değildir. Kaldı ki soyut mantık bile gerçeklerden hareket edilerek yürütülür. Türkiye ABD ile terazinin aynı kefesine konamaz. ABD bir süper güçtür; Türkiye az gelişmiş bir ülke. Ama her hangi bir azgelişmiş ülke değil. Stratejik, jeo-politik önemi büyük bir azgelişmiş ülkedir Amerika için. Demek ki hiç de eşit durumda değiller. Devletler Hukukunda bu gibi andlaşmaların gerçekte eşit durumda olmıyan varlıklar arasında imzalandığı kabul edilir. Tarihmizden bir örnek vereyim: Kapitülâsyonlar adından da anlaşıldığı gibi bu tür bağıtlardı. Evet 1947'den beri Türkiye

ile ABD arasında imzalanan ikili andlaşmala eşit durumda olmıyan varlıklar arasında imzalanmış; bu andlaşmaların Türkiye'ye yüklediği ödevlerle, ABD'ye yüklenenler arasında, ne nicelik ne nitelik bakımından eşitlik bulunmadığı pek açık bir gerçektir: Bu andlaşmalar gereği Türkiye'de bir dizi ABD askeri üssü kurulmuştur. Bu üslerde nükleer silâhlar depolanmıştır. Bu silâhları ABD dilediği zaman kullanabilir. Bunun bir de örneği yaşanmıştır. 1960 Mayıs'ında. İncirlik hava üssünden havalanan bir ABD uçağı, Sovyet toprakları üzerinde düşürülmüş ve pilotu canlı olarak ele geçirilmişti. Sovyetler Birliği uçağın Türkiye'den havalandığını açıklayınca, hiç bir şeyden haberi olmıyan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü, bu iddiaları kesinlikle reddetmiş: Ama ertesi gün Amerikalı pilotun sağ olduğu ve uçağın İncirlik üssünden havalandığını onun söylediği anlaşılınca, Fatin Rüştü'ye susmaktan başka çare kalmamıştı.

Evet Türkiye dışa bağımlı bir az gelişmiş ülkedir. Ve Türkiye bu andlaşmaları feshedene kadar bağımlılığı sürecektir. Siz bakmayın Türk Hükümetlerinin arada bir seslerini yükselttiklerine... İsmet Paşa da bu yolu denemişti. Şimdi de Amerika'nın sadık bir müttefiki olan Sayın Özal baş kaldıran pozunda. Ama her şey yoluna girecek ve Sayın Özal, sadık müttefik rolünü oynamaya devam edecektir.

Türkiye'yi bağımsızlığına ancak Sosyalist bir iktidar kavuşturabilir. Hem Amerika'dan, hem Rusya'dan aynı uzaklıkta bir dış politika izlenmesini savunan ve ideolojik bağımsızlığın, ulusal bağımsızlık kavramının vazgeçilmez bir öğesi olduğunu vurgulayanlar yalnız Türkiye'ye özgü Sosyalizmi savunanlardır.

Türkiye İşçi Partisi'nin programında bağımsızlık konusunda şöyle deniyordu:

«(...) Kurtuluş Savaşı daha önce verdiğimiz savaşlardan hiç birine benzemez. Bu savaşın hedefi Anayurdu düşman istilâsından kurtarmaktan ibaret değildi. Asıl hedef, halkımızın sömürgeci ve sömürücülerin boyunduruğundan kurtulması, bağımsız Türkiye'nin kurulmasıydı.» İstiklalimizi emin bulundurabilmek için heyeti umumiyemizce, heyeti milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak istiyen kapitalizme karşı heyeti milliyece savaşmayı uygun gören bir doktrini izleyen insanlarız» diyordu Mustafa Kemal Paşa, (1 Aralık 1921) ve biz o yolda savaşmıştık. (...) Kurtuluş Savaşı felsefesinin gerçek mirasçısı olan Türkiye İşçi Partisi, dış politikada ve milli savunma politikasında aşağıdaki esasları savunur denilerek bu esaslar somut biçimde açıklanıyordu. (Türkiye İşçi Partisi Programı, s. 157-166, İstanbul 1964).

Sosyalist Devrim Partisi programı da, Atatürk'ün 1 Aralık 1921 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşması ile başlar ve Ulusal Savunma ve Tam Bağımsızlık hakkında şu görüşler savunulur:

M) Ulusal Savunma:

Ulusal savunmamızda, çağımızın ulusal kurtuluş savaşı felsefesine dayalı yöntemler, gözönünde bulundurulacaktır. Saldırgan üstün güçteki düşmana karşı, yurdunu savunan halkın savaşı, üstünlüğünü ortaya koymuştur. Nizamî ordu yanında halk savaşı yöntemleri de geliştirilmelidir. Bizim gibi modern silâhlarını kendisi yapamayan devletler için, halk savaşı yöntemleri hayatî bir zorunluluk taşımaktadır. Bir yandan da savaş sanayimizi modern silâhları yapacak düze-

ye getirmek için ciddi çaba harcanacaktır. Bu alandaki girişimler ekonomik ve sosyal kalkınmamızda uyumlu olacak, genel gelişme ve büyümeyi aksatmayacaktır.

N) Emperyalist Devletlerle, Büyük Devletlerle Bütünleşme, Askerî İttifak Yok:

Emperyalist devletlerin, büyük devletlerin önderliğindeki ekonomik, siyasal, parasal, ticarî, kültürel bütünleşmeyi amaçlayan sözleşmelere; askerî ittifak ve bloklara girilmesine kesinlikle karşıyız. Bu gibi birleşmelerde, her bakımdan güçsüz olan küçük devletler zararlı çıkarlar. Büsbütün bağımlı duruma düşerler. Sosyalist Devrim Partisi iktîdara gelir gelmez bu gibi sözleşme ve andlaşmalar hemen feshedecektir. Avrupa Ortak Pazar Sözleşmesi, NATO ittifakı, Amerika ile imzalanmış ikili anlaşmalar, CENTO ittifakı feshedeceğimiz uluslararası belgelerin başında gelmektedir.

Büyük devletlerle askerî ittifaklar imzalamak bize her zaman pahalıya mal olmuştur. Tarihimizden gereken dersi almalıyız. İttihat ve Terakkinin ileri gelenleri, Osmanlı Devletini Birinci Dünya Savaşı'na Almanların bir oldu bittisi sonunda soktular. Alman emperyalizminin çıkarları uğrunda dört yıl savaştık; kuşaklar tükettik ve bir imparatorluğu yitirdik. Buna rağmen İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce, İngiltere ve Fransa ile üçlü ittifakı imzaladık. Buna göre kimi koşullar gerçekeşirse, bu sefer de onların safında savaşa girecektik. Bereket versin koşullar gerçekleşmedi de emperyalistlerin buyruğunda savaşa katılmadık. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Sovyetlerin kimi isteklerinden telâşa kapılan zamanın

hükümeti, Türkiye'yi Amerikan emperyalizminin kucağına atmıştır. Amerika'ya Türkiye'de askerî üs kurma ve askerî personel bulundurma hakkını tanıyan ve daha başka ödünler veren ikili anlaşmalar imzalandı. Kimi sosyalistler bu durumu o tarihte protesto ettiler; bunun tehlikelerini ortaya koydular. Ve yıllar sonra Millet Meclisi'nde TİP adına yapılan ilk konuşmada, ikili anlaşmalarla Amerika'ya tanınan ödünlerin ulusal bağımsızlığımızla asla bağdaşmadığı, üstelik Türkiye'yi bir nükleer hedef haline getirdiği açıklandı. O tarihte büyük tepkilere yol açan bu konuşmanın, aradan on yıl geçtikten sonra kısmen de olsa yetkili bir ağızdan doğrulandığına tanık oluyoruz: 12 Mart muhtırasına imza koyan komutanlardan biri, Amerika'nın yardımı kesmesi ve silâh sevkiyatına ambargo koyması üzerine, tesislerden en fazla Amerika'nın, daha sonra NATO'nun, en az da Türkiye'nin faydalandığını açıklamış «bu tesisler nükleer ve konvansiyonel savaşlar için ilk hedeftir ve Türkiye için tehlike teşkil etmektedir» demiştir. (9.2.1975 günlü gazeteler).

Biz ilke olarak büyük devletlerle askerî ittifak imzalanmamasını, ülkemizde üs ve yabancı askerî personele ödün verilmemesini savunuyoruz. Barış zamanında bu gibi ittifaklar asla yapılmayacaktır. Ulusal bağımsızlığımızı, ülke bütünlüğümüzü korumak için girişeceğimiz bir savaşta, koşullar bir büyük devletle ittifak etmemizi zorunlu hale getirebilir. Böyle bir zorunlulukla karşılaşıldığında da yukarıki ilke ışığında ve ulusal bağımsızlığımızı güvenceye alarak, silâhlı kuvvetlerimiz yabancı komutanlar emrine verilmeden sınırlı bir işbirliğine gidilebilecektir.

O) Tam Bağımsız Dış Politika :

Dış politikada tam bağımsızlık, ülke bütünlüğü, eşitlik, içişlere karışmama, karşılıklı çıkar ve saygı esaslarına titizlikle bağlı kalınacaktır. Bu, Kurtuluş Savaşımızda izlediğimiz anti-emperyalist çizgi doğrultusunda ve o tarihten bu yana geçen olaylardan ders alınarak uygulanacak olan bir politikadır. Dış politikamız, ulusumuzun meşru hakları ve çıkarları gözönünde tutularak saptanacaktır. Emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmaya çalışan mazlum uluslarla, halklarla dayanışmaya ve işbirliğine gereken önem verilecektir. Sosyalist Devrim Partisi ulusal bağımsızlığın kazanılması ya da korunması için emperyalizme karşı girişilen kurtuluş savaşlarını haklı ve meşru sayar. Bağımsızlığı ve ülkesi çiğnenen ulusların yanında yer alır; saldırganı protestodan başlayan tüm uluslararası müeyyideler zincirini, günün gereklerine göre harekete geçirmek için çaba harcar.

Türkiye'nin hiç bir devletin toprağında gözü yoktur. Sosyalist Devrim Partisi yukarıda sayılan esaslar dairesinde, tüm devletlerle normal ilişkiler kurmak ve sürdürmek ister. Ancak her zaman emperyalizmin dünya ve Türkiye için ne korkunç bir âfet olduğu bilinci içinde hareket eder. Uluslararası anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesinden yanadır; saldırı savaşı hazırlanmasını ve açılmasını insanlığa karşı işlenmiş bir suç sayar. Ve Nurenberg Mahkemesi kararları ışığında, saldırı savaşı hazırlamak, açmak ve yürütmekten suçlu olan devlet adamlarının yargılanması gereğine inanır. Dünya barışının gerçek temeller üzerine oturtulması için uğraşır; nükleer ve konvansiyonel silâhların uluslararası denetim altında sınırlandırılmasını ve giderek kesin silâhsızlanmaya

ulaşılmasını dış politikasının ana hedefleri arasında görür. Atom enerjisinin barşçı amaçlarla insanlık yararına kullanılması için gerekli girişimlerde bulunulmasını; nükleer enerjiden tüm ulusların yararlanmasını sağlayacak uluslararası bir örgütün vücuda getirilmesini zorunlu görür. Sosyalist Devrim Partisi dünya ticaretinin emperyalist devletlerin egemenliğinden kurtarılması ve yoksul halkların soyulmasına son verilmesi için, yoksul devletler arasında işbirliği yapılması gereğine inanır. Yoksullara dayatılan fiyatların kırılmasını amaçlayan tedbirler alınmasını ister. (Sosyalist Devrim Partisi Programı, s. 67-71, İst. 1979).

EMEKÇİLERİN SÖZ VE KARAR SAHİBİ OLMASI

Sosyalizm işçilerin, köylülerin, emekçilerin egemenliğinde gerçekleşir. Çünkü sosyalizm onların düzenidir. Bu düzeni bilim ışığında emekçiler kuracaktır. Bu gerçekten sağlanmazsa sosyalizm kurulamıyor. 70 yıllık uygulamalar bunu kanıtlıyor. Bundan dolayı Türkiye Sosyalizmi Emekçileri işlerin başına getirmeye özel bir önem göstermiştir. Bunu yolu önce emekçilerin kendi partileri içinde dizginlere sahip olmalarından geçer. Bu da kol emekçilerine parti organlarında çoğunluk verilmekle gerçekleştirilir. Evet basit işçiler, basit köylüler ve de emekçiler. Partinin en alt düzeydeki yönetim kurulundan en üst düzeydeki Merkez Komitesine kadar, her yönetim organında çoğunlukta olacaklardır. Bu ilke Leninist örgüt modelinin yadsınmasıdır. Örgüt modeli bölümünde ayrın-

tılı olarak açıklandı: Ülkenin kaderine, bir avuç «profesyonel devrimcinin» egemen olması, Lénine'nin umduğunun tam tersini vermiş ve Sosyalist etiketli tüm ülkeler, birer diktatörlük olmuştur. Leninist örgüt modeli diktatörlük ve bürokrasi üretmiştir. Türkiye Sosyalizminin başta gelen özelliği, öncüler yönetimini yadsıması ve bu yönetimin piramit biçimindeki örgüt modeline karşı çıkmasıdır.

Bu ilke ilk kez Türkiye İşçi Partisi'nde uygulandı. Tüzüğün 2. maddesinde şöyle denilmektedir:

> «Türkiye İşçi Partisi Türk İşçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (...) kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilâtıdır.»

3. madde'de ise şunlar vurgulanıyor:

> «Türkiye'nin ileri bir toplum haline gelmesi işi ile, emekçi halk yığınlarının yurt işlerinde söz ve karar sahibi olmaları, insanca yaşama şartlarına kavuşmaları işi, bir tek dâvânın birbirine bağlı bölümleridir; biri gerçekleştirilmeden öteki gerçekleştirilemez. Çünkü emekçi halk yığınlarının insanca yaşama şartlarına kavuşmaktan doğan inançlı ve şevkli çabası sağlanmadıkça, Türkiye kalkınamaz, çağdaş medeniyete ulaşamaz.»

Ve bunu kâğıt üzerinde kalmaması için Tüzüğün 53. maddesinde, partinin tüm organlarında görevli bulunanlardan yarısının kol emekçileri arasından seçilmesinin gözetileceği yazılmaktadır. Sosyalist Devrim Partisi Tüzüğünde ise, kol emekçilerinin ağırlığı artırılarak, işçilerin, köylülerin, emekçilerin yönetimde 2/3 oranında tesil edilecekleri hükme bağlanmıştı.

Böylece sosyalist iktidarın yönetici kadrosunun emekçi niteliği şimdiden hazırlanıyordu. SDP tüzüğü

ayrıca hiç bir yöneticinin üstüste iki kez seçilmemesi ilkesini de getirmiştir. Böylece eskidikçe değiştirilmeleri daha da zorlaşan yöneticilerin, bir çeşit tekel kurmaları önlenmiştir. Emekçileri doğrudan doğruya iktidara getirme çabası sadece bürokratik sapmaları önleme kaygısından ileri gelmemiştir. Bu çaba aslında yeni bir insan, yeni bir toplum yaratma çabasıdır. Bir yeni İNSANLIĞA yöneliştir.

YENİ BİR HÜMANİZMA

Sosyalist toplumda kişi olarak işçinin, emekçinin yeri nedir? Teorik ve pratik planda somut insanın yeri nedir? Hayati önemde bir sorun. Çünkü işçiler, emekçiler için, önemli olan üretim araçlarının Devletin mülkiyetine geçirileceği vaadi değildir. Önemli olan Kapitalist toplumda işçilere, emekçilere dayatılan gayri-insanî yaşam koşullarının değişmesi, sömürünün, baskının son bulmasıdır. Sosyalizm, eğer kimi Marksistlerin ileri sürdüğü gibi, «insanın» kurtuluşunu amaçlamıyorsa, emekçi yığınlarının sosyalizme umut bağlamaları için bir neden kalmaz. İşçilerin, emekçilerin ilgisi kesilince de sosyalizmin gerçekleşmesi iyice tehlikeye düşer. Çünkü kapitalizm aşamasından, sosyalizm aşamasına geçilmesi, her ne kadar objektif maddi bir sürecin ifadesi ise de, sınıf mücadelesi bu sürecin bir öğesi bulunduğundan, sosyalizme geçiş aynı zamanda işçilerin, emekçilerin kurtuluşlarını onda görmelerine, onu, sömürüye, baskıya son verecek, insanı insanlığına kavuşturacak, doğru ve özgür bir düzen olarak tanımlayıp, sosyalizmi kurmak istemelerine ve bu

yolda mücadele etmelerine bağlıdır. İşçiler, emekçiler, sosyalizmde umduklarını bulamıyacakları kanısına varırlar ve uzunca bir zaman mücadeleden vaz geçerlerse, Lenin'in deyişi ile «tarih kokuşabilir». Yani tarihsel zorunluluk kapitalizmin çelişkilerinin ancak sosyalizmle aşılabileceğini anlatır. Ama bu aşamayı insanlar gerçekleştireceğinden, söz konusu zorunluluk tabiat bilimlerindekinden başka türlü tecelli eder: «İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar».

İNSAN İÇİN KÖK İNSANDIR

Somut insan sorunu, bizce Marksizmin temel sorunlarından biridir. Marx: «Köktenci olmak, her şeyi kökünden ele almaktır. Oysa insan için kök, insanın kendisidir» der. (K. Mar/, Felsefi, c. 1, s. 96, Ed. Costes). Marx'ın öğretisi, ister gençlik yapıtları, ister olgunluk çağı yapıtları olsun, somut insanın kurtuluşuna yöneliktir. Yabancılaşma teorisini «fetişçilik» adıyla ve yer yer yabancılaşma olarak Kapital'de de bulursunuz. Ad değişmiştir ama espri aynıdır: İnsanın insanla ilişkileri iş bölümü üretim ve değiş tokuş mekanizmasının araya girmesiyle insancıl ilişkiler olma niteliğini kaybetmiştir. İnsan insandan kopmuş, bir birine yabancılaşmıştır. İnsanlar arasındaki ilişkiler, üretim ve değiş tokuş koşulu haline gelmiştir. «Yabancılaşma, hem benim geçimimimin başkasının olmasında, hem isteğimin konusunun başkasının erişilmez malı bulunmasında, hem herşeyin kendisinin, başka bir şey olmasında ve nihayet —bu, kapitalistler için de böyledir— gayrı insanî gücün, insanî güce baskın

çıkmasında görünür» diyor Marx. Onun, idealist felsefe ile ilişkilerini kesmesi, politik ekonomiye sarılması, Marx'ı filozof olmaktan çıkarmamıştır. O, yeni tür bir felsefenin temelini atmıştır. Kuşkusuz politik ekonomiye geçen Marx, artık bir bilim adamı kişiliğine bürünmüştür. Ama o, emekçilerin ve giderek tüm insanlığın kaderini değiştirmeyi başlıca görev bilen bir mücadele adamı, bir bilgin - filozoftur aynı zamanda. «Filozoflar dünyayı çeşitli biçimde yorumladılar; onu değiştirmek gerek» diyen Marx, genellikle bilimi, özellikle politik ekonomiyi ve işçi hareketini dünyayı değiştirmeye yarayan bir levye olarak kullanmıştır.

DÜNYAYI DEĞİŞTİRMEK

Bilindiği gibi yukarıki sözler Feurbach üzerine tezlerin 11. sidir. Dünyanın değiştirimesi gereğini ilân eden Marx, bunu kimler yararına yapmayı tasarlamaktadır? Bu soruya verilecek karşılık üzerinde tereddüt edilebilir mi? Karşılığını Marx öğretisi ve baştan sona mücadele ile geçen yaşantısı ile açık ve kesin biçimde vermiştir. Gayri insanî güçlerin insanî güçleri ezdiği, egemen olduğu dünyamız, insanî güçleri egemen hale getirmek için, yani sömürülen baskı altında tutulan emekçileri ve giderek tüm insanları kurtarmak için değiştirilecektir. Üretim araçlarının sosyalleştirilmesi kendinde bir anlam taşımaz, eğer aynı zamanda insanın kendini bulması ve gerçekleştirmesi amaç alınmamışsa. Kuşkusuz bu amaç, idealist felsefenin deneyüstü düşünler âleminden esin-

lenilerek saptanmamıştır. İçinde yaşadığımız koşulların dayattığı ve yarını içinde taşıyan bir çözümdür bu amaç.

Evet, üretim araçları özel mülkiyet konusu olmaktan çıkartılıp Devlet mülkiyetine geçirilmelidir, ama bu yaşamı iradelerimiz dışında «yabancı güçlerin» egemenliğinden, baskısından kurtarmak için atılması zorunlu olan bir ilk adımdır. İnsan koşullara tabi bir varlık olarak yaşamaktan kurtulmalı, koşullara egemen olan bir varlık haline gelmelidir. İnsanın insanla ilişkisi ve insanın kendi kendisiyle ilişkisi, «kendi insan tabiatına en yaraşan, en uygun» biçimde belirlenmelidir. Bunun için de her şeyden önce, «doğrudan üretici» lerin, yani işçilerin, emekçilerin iktidar olup üretim işlerini, tüm toplum işlerini, özgür üreticiler olarak el birliği ile yürütmeleri gerekmektedir. İnsan, insan tabiatı, özgürlük yabancılaşma gibi kavramları, olgunluk çağı yapıtlarından kovduğu iddia edilen Marx, son ve en büyük yapıtı Kapital'de, bakınız neler yazıyor:

ÖZGÜRLÜĞÜN YURDU

«Özgürlüğün yurdu, gerçek olarak ancak dışardan dayatılmış bir zorunluluk ve uygunlukla çalışmanın son bulduğu yerde başlar; şu halde özgürlüğün ülkesi, tabiatının gereği olarak, asıl maddi üretim çevresinin ötesinde bulunur. Nasıl ilkel insan ihtiyaçlarını karşılamak, hayatta kalmak ve çoğalmak için doğaya karşı savaşmak zorundaysa, uygar insan da, toplumun yapısı, üretim tarzı ne olursa olsun, aynı şeyi

yapmak zorundadır. Onun gelişmesi ile birlikte doğal zorunluluğun alanı da yaygınlaşır, çünkü ihtiyaçlar artar, ama aynı zamanda bunları karşılamak için üretim güçleri de gelişir. Bu alanda, olanaklı biricik özgürlük, sosyal insanın, ortak üreticilerin doğa ile alış verişlerini akla uygun olarak düzenlemeleri, doğanın kör gücüne boyun eğecek yerde onu el birliği ile denetlemeleri ve bu alış verişi en az emekle ve kendi insan tabiatlarına en yaraşan, en uygun koşullarda yerine getirmeleridir. Ama bu uğraş hep zorunluluk ülkesini oluşturacaktır. Kendinde amaç olarak insan güçlerinin gelişmesi, özgürlüğün gerçek ülkesi —ki ancak öteki ülkeye, öteki tabana, zorunluluk tabanına dayanarak açılır, gelişir— bunun ötesinde başlar. Bu gelişmenin esas koşulu iş gücünün azaltılmasıdır.» (K. Marx, Le Capital, L. 3, T, 3, PP. 198-199, Ed. Soc.)

GERÇEK HÜMANİZMA

Marx'ın insan anlayışı, kişiyi toplumla bir bütün olarak kavrar. Bu, toplumun kişiye eklendiği, ya da kişinin topluma indirgendiği anlamında değil elbet. Her kişi başka kişilerle olan ilişkileri ve daha önceki kuşaklardan devralınan üretim gücü mirası ortamında insanlığını kazanır. «İnsancıl öz, diyor Marx, ıssız kişinin içinde olan bir soyutlama değildir. Gerçekte bu, sosyal ilişkilerin tümüdür.» (Feurbach üzerine 6. tez).

Bilindiği gibi idealist felsefe «insan»ı tüm doğruların ve tüm değerlerin ilkesi olarak alır. Ve kritik felsefe okulları birbirinden miheng olarak ele alınan İn-

san hakkındaki görüşleriyle ayırdedilirler. Oysa Marx, maddeci diyalektik felsefesinde ne kişiden, ne de deney dışı özneden hareket etmektedir. Onun için insan tarihsl, sosyal, çalışan bir varlıktır. İnsancıl özü sosyal ilişkiler oluşturduğuna göre, İnsan, Marx'ın felsefesinde, insanın geçmişidir, bugünüdür, yarınıdır, kısacası insanın tarihi ve geleceğidir. Marx'ın diyalektik hümanizması —kendi deyimiyle gerçek hümanizması—, tarihsel koşulların gerçeği, ile, bu gerçeğin içerdiği değişme, yenilenme olanakları arasındaki çelişkinin, bilinçle kavranmasına dayanır. Marx, zaman içinde değişmeyen, başsız sonsuz bir insan kavramından hareket ederek, gerçeği buna göre eleştirmez. O hümanizmasını, belirli bir toplumda somut insanların yeteneklerini geliştirmelerine yararlı olabilecek olanakların, gerçekleşmesini engelleyen koşullarla mücadeleye yöneltmiştir. Toplum gerçeklerinden çıkan Marksist hümanizma, toplumun değiştirilmesinin araçları arasındadır. Sömürünün, baskının son bulması isteği, deneyüstü bir ahlâk kuralının emri değildir. Marx için. Kapitalist toplumun çelişkilerinin hazırladığı bir gelişme olanağıdır. Bu olanaklardan yararlanılıp gerçekten sömürüye, baskıya son verilmesi emekçilerin iktidar olmalarına bağlıdır. Yani gerçek bir sürecin sonucu olan sömürü, kendisinin yok edilmesini hazırlayan koşulları da embriyon halinde beraber taşır. Ve gene gerçek bir süreç sonunda sömürü pratikte ortadan kalkar. İnsanlık tarihinin maddi, gerçek oluşumu, sömürülen, baskı altında olanların iktidarında, engelleri aşa aşa, «dışardan dayatılmış zorunluluk ve uygunlukla çalışmaya son» verip «özgürlük ülkesine kavuşmaktır.» «İnsanların sosyal tarihi, sadece insanların kişisel gelişmelerinin tarihidir; bunun bilincine varsalar da, varmasalar da. İnsanların

maddi ilişkileri, tüm ilişkilerinin esasını oluşturur. Bu maddi ilişkiler insanların maddi ve kişisel faaliyetlerinin içinde gerçekleştiği zorunlu biçimlerden ibarettir.» (K. Marx, Lettre a Annenkov, Oeuvres Choisies, T. 1, p. 166, Ed. Gallimard).

TOPLUMUN ÖZNEL VARLIĞI

Marx bize yeni bir insan kavramı sunuyor. İnsan onun felsefesinde soyut, metafizik bir kavram olmaktan çıkmış, belirli bir toplumun somut ilişkileri içinde somut kişi kavramına dönüşmüştür. Somut insan emeğe dayalı bir kavramdır; diyalektik ve tarihsel bir kavramdır, insanların doğa ve toplumla ilişkilerine paralel olarak içeriği değişen bir kavramdır. «İnsan, diyor Marx, ne derece özel bir kişi olursa olsun ve insanı kişi yapan, gerçek ortak kişisel varlık yapan onun bu özelliği olduğu halde, o aynı zamanda tümdür, ideal tümdür, toplumun kendi için düşünülmüş ve duyulmuş öznel varlığıdır. Gerçekte, sosyal varlığın insancıl esprisi, sezgisi ve aynı zamanda yaşamın insancıl ifadesinin tümü olarak da var olduğu halde.» (K. Marx, Felsefi yapıtlar, c. 6, s. 28, Ed. Costes).

Alman İdeolojisinde Marx'la Engels, işbölümünün, çalışmayı, benliğin bir ifadesi olmaktan nasıl çıkardığını ve burjuva toplumunda insanların büyük çoğunluğunu, yaşamlarının gerçek içeriğinden işbölümünün nasıl yoksun bıraktığını, aşılması olanaksız bir derinlikte anlatıyorlar. Ve giderek üretim araçlarının somut gelişmesi sonucunda, kişilerin olanaklarını sonuna kadar geliştirmelerinin zorunlu hale geldiğini be-

lirttikten sonra, işçi sınıfının «kişilerin, tüm gelişmiş eksiksiz kişiler haline gelecekleri» yeni bir toplumun kurucusu olacağını yazıyorlar. (Alman İdeolojisi Felsefi Yayıtlar, c. 4, s. 153-212). (*)

Bu bölüme son verirken şunu bir kez daha vurgulamak isterim: Her ülke için geçerli olan bir Sosyalizm modeli yoktur. Ne var ki, bu teorik gerçek kitaplarda tekrarlana dursun, uygulama bambaşka olmuş ve Sovyet Modeli önce 3. Enternasyonal aracılığı ile ve İkinci Dünya Savaşı'nda ise, Sovyetlerin işgalindeki ülkelere dayatılarak, gerçekleşen biricik model haline gelmiştir. Bugün tüm Komünist Partilerince kabul edilen örgütlenme modeli, piramit biçimindeki Leninist modeldir. İzlenen politikalarda Moskova doğrultusundadır. İtalyan ve Fransız Komünist Partileri gibi göreli bir özerkliğe sahip olan partiler dışındaki tüm komünist partiler, «Büyük Kardeşin» izlediği yolu izlemektedirler. Son zamanlarda bu partiler yeni genel sekreterin açıklık, demokratlaşma ve merkezciliğin yumuşatılması politikasına ayak uydurmaya çalışıyorlar. Bir süre önce Brejnev çizgisinde olanlar, şimdilerde büyük bir rahatlıkla Gorbaçev'in çizgisini benimsiyorlar. Teorik yanlışlığını bir yana bırakalım, Komünist Partilerinin bu kuyrukculuğu insana hüzün veriyor. Üzerlerine varırsanız: özeleştiri yaptık diyorlar.

Şöyle düşünüyorum bu konuda: Gorbaçev «Büyük Kardeş» rolüne son verdiğini açıklasa ve Komünist

(*) Yukarıki bölüm Olay Dergisinde yayınlanan yazılarımdan aktarılmıştır. 3 Haziran 1974 Bürokrasi üzerine. Önceki bölümlerde yazdıklarım da aynı derginin 22 Nisan 1974 ve sonraki sayılarında yayımlanmıştır.

Partilerini Moskovaya bağlıyan mânevi bağların da kesildiğini ve her partinin bundan böyle gerek teori de, gerek politikada, tamamen özgür olduğunu ilân etse, dünya Sosyalizmine yeni bir ufuk açılacaktır. Bu elbet yukardaki gibi formüle edilmez. Kadifeden bir üslûp kullanılır. Dünya Sosyalist hareketine yeniden canlılık gelecektir. Ve her ülkede sosyalistlerin aynı çatı altında toplanmaları, her ülkenin gerçeklerinden kaynaklanan özgün programların hazırlanması olanaklı olur diye düşünüyorum.

MİRAS SORUNU

Bir de Sosyalist mirasa sahip çıkma sorunu var. Sosyalist mirası reddedenler varmış. Miras sorununu ortaya atanlardan sorulmalı. Stalinizm de bu mirasa dahil mi? Dahildir derlerse, Kruçev'in 20. kongredeki açıklamalarından sonra Stalin'in mirasına kim sahip çıkabilir? Demek ki her terekenin bir aktifi bir de pasifi olduğu gibi, dünya sosyalizminin bir aktifi, bir de pasifi vardır. Aktifi benimsemek ve pasifi de reddetmek gerekir. Hem bu yol tutulmazsa şu kutsal «eleştiri ve özelleştiri» neye yarar? Bakınız Kruçev'den sonra Gorbaçev de mirasın pasifini reddediyor. Çocukça benzetmelerden vaz geçelim. Sosyalizm adına pek çok yanlış işler, hatta suçlar işlenmiştir. Sosyalizme hizmet aktifi pasifden ayırdederek, yalnız aktife sahip çıkmakla olur. Üstelik aktifi de bilimsel eleştiriden geçirerek...

Çocukça işleri çocuklara bırakıp, ciddi işlerle uğraşalım.

ÇAĞRI

Bu kitapçığı yeni bir çağrı ile noktalamak istiyorum:

1980'den önceki partiler, gençlik hareketleri işçi sendikaları, aralarından üçer kişi seçsinler. Ve bu temsilciler bir araya gelerek, bir Sosyalist programının genel çizgilerini saptamaya çalışsınlar. Her görüş böylece gündeme gelir ve tartışılır. Uzlaşma olan noktalar belirlenir; uzlaşmaya varılamıyanlar da... Bundan kaçınılmaması gerek. Teorimiz bilimsel değil mi? Bilimsel teoriler gerçeğin mihenginde eleştirilir, yanlış doğrudan böylece ayırdedilir.

KAYNAKÇA

I. Bölüm :

Paul Bairoch, Le Tiers-Monde dans l'İmpasse, Gallimard 1971
Angelos Angelopoulos, Le Tiers-Monde Face aux Peys Riches, Paris 1972.
Jean Baudrillard, La Societe de Consommation, Gallimard 1978.
Fugène Berg, Non Alignement et Nouvel Ordre Ordre Mondial, PUF 1980.
Josué de Castro, Geéographie de la Faim, Ed. du Seuil 1964.
Jean Poncet, Le Sous-Développment Vaincu? Ed. Soc. 1970.
John Spanier, La Politique Etrangére des Etats-Unis depuis La Seconde Guerre Mondiale, 1976.
Jean Ziégler, Sociologie de la Nouvelle Afrique, Gallimard 1964.
Ahmet İnsel..., Tiers-Monde, Poids et Mesures, 1986.
Elio Comarin, L'Etat du Tiers-Monde, 1987.
ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri 3 cilt, İst. 1952.
E. E. Adamov, Anadolunun Taksimi, İst. 1926.
H. Avni, Bir Yarı Müstemleke Oluş Tarihi, İst. 132.
Mithat Şükrü Bleda, İmparatorluğun Çöküşü, İst. 1979.
Donald C. Blaisdell, Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Mali Denetimi Düyunuumumiye,» İst. 1979.
Tevfik Çavdar, Tâlât Paşa, İst. 1984.
Feridun Cemal Erkin, Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi, Ank. 1968.
F. C. Erkin, Dışişlerinde 34 yıl, 2 cilt, Ank. 1980.
Sencer Divitçioğlu, Asya Tipi Üretim Tarzı ve Az-gelişmiş Ülkeler, İst. 1966.
Ahmet Cevdet Paşa, Marûzât, İst. 1980.
A. Cerrahoğlu, Türkiye'de Sosyalizm, İst. 1965.
Cemal Kutay, Talât Paşa'nın Gurbet Hatıraları, 3 cilt, İst. 1983.
A. Bedevi Kuran, İNKİLAP Hareketleri, İst. 1959.
O. Nuri, Mecelle-i Umuru Belediye, 2 cilt, İst. 1922.
Niyazi Berkes, İkiyüz Yıldır Neden Bocalıyoruz? 1964.

Stanford SHAW, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, 2 cilt, İst. 1982.
S. Sinanoğlu, Türk Hümanizması, Ank. 1980.
Taner Timur, Osmanlı Toplumsal Düzeni, İst. 1974.
Türk Devrimi ve Sonrası, İst. 197.
H. Topuz, Cumhuriyet'in Beş Dönemeci, 1984.
Parvus, Türkiye'nin Malî Tutsaklığı, 1977.
A. G. Sayar, Osmanlı Düşüncesinin Çağdaşlaşması, 1986.
Mete Tuncay, Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması, 1981.
Stefanos Yarasımos, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, 1986.

II. Bölüm :

L. Althusser, Komünist Partisinde Artık Neler Devam Edemez, Paris 1978.
W. Abendorth, Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi, Paris, 1965.
M. A. Aybar, Marksizmde Örgüt Sorunu, İstanbul, 1979.
M. Azcarate, Lenin mi Diyorsunuz? Diyalektif Dergisi, S. 2-3, Paris, 1976.
G. Boffa - G. Martinet, Stalin Üzerine Söyleşi, Paris, 1977.
Ch. Bettelheim, SSCB'de Sınıf Mücadeleleri, 2 cilt, Paris 1976, 1978.
R. Conquest, Büyük Terör, Paris, 1970.
A. Ciliga, Şaşırtıcı Yalan Ülkesinde, Paris, 1977.
A. Dubcek, Prag Baharından Prag Kışına, Paris, 1969.
İ. Deutscher, Tamamlanmamış Devrim, Paris 1967.
J. Ellenstein, Stalin Olgusunun Tarihi, Paris, 1975.
R. Garaudy, Sosyalizmin Büyük Dönemeci, Parjs, 1969.
R. Garaudy, Tüm Doğrular, Paris, 1970.
N. Khrouchtchev, Gizli Rapor, Paris, 1956.
V.İ. Lénine, Ne Yapmalı, Paris, 1947.
V.İ. Lénine, Komünizmin Çocukluk Hastalığı, Paris, 1946.
V.İ. Lénine, Bir Adım İleri, İki Adım Geri, Paris, 1946.
V.İ. Lénine, Devlet ve Devrim, Paris, 1946.
A. London, İtiraf, Paris, 1970.
R. Luxemburg, Rus Devrimi, Paris, 1964.
K. Marx - F. Engels, Yazışmalar, Moscou, 1971.
K. Marx - F. Engels, Alman İdeolojisi.
K. Marx - F. Engels, Sınıf Partisi, 4 Cilt, Paris, 1973.
K. Marx, Fransada İç Savaş, Paris, 1946.
K. Marx, Fransada Sınıf Mücadeleleri, Paris, 1946.

F. Morin, Bürokrasiye Dair, Paris, 1971.
J. Staline, En Değerli Sermaye İnsan, Paris, 1948.
B. Souvarine, Staline, Paris, 1977.
Varga'nın Vasiyetnamesi, Paris, 1970.
M. Vslensky, Nomenklatura, SSCB'de İmtiyazlılar, Paris, 1980.
Patrick Tort, Bugün Marksist Olmak, Paris, 1986.
Castoriadis, Bürokratik Toplum, 2 cilt, Paris, 1977.
L. Colletti, Politika ve Felsefe, Paris, 1975.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 1

Birinci Bölüm
Neden Sosyalizm

Gelişmişler ve Az Gelişmişler 7
Kapitalizm 14
Az Gelişmişlere Yardım 19
Osmanlı Devletini Arka Kapıdan Fetheden Kapitalizm 22
Osmanlının Sonu 35
Kurtuluş Savaşı 42
Bağımsızlıktan Bağımlılığa 52
Truman Doktrini ve ABD ile Andlaşma 55
Kırk Yıl Sonra Karşımızdaki Tablo 57
Türkiye İşçi Partisi (TİP) 59
Darbeli Demokrasi, Borçlu Ekonomi 62
Ek: ABD ile 4 Temmuz 1947'de İmzalanan Andlaşma 66

İkinci Bölüm
Nasıl Bir Sosyalizm?

Sosyalizm Buyrukla Kurulamaz 71
Profesyonel Devrimciler Örgütü ... 75

Kestirme Yolun Bedeli 79
Marx'ın Görüşü 80
Bürokrasi, Sosyalizmin Yeni Çocuk Hastalığı mı? 81
Devlet Güçleniyor 82
Egemen Sınıf Gibi 84
Şiddetlenen Sınıf Mücadelesi 86
Aşağıdan Yukarı 89
Kişi Diktatörlüğü 91
İlişkiler 94
Temel Çelişki 95
Sosyalizm ve Polis 97
Kruçev'in Raporu 98
Bürokrasinin Koltuk Değneği: Gizli Polis 101
Gerçeklerin Bilinmesinde Yarar Var 103
Kaynağa Dönüş 105
Marx Bürokrasiyi Anlatıyor 106
Engels Ne Diyor? 109
Sosyalizm Emekçilerin İktidarıdır... 111
Sovyetlerin Akılcılığı 112
Hâlâ Yaraya Parmak Basmak 114
Lenin'in Parti «Model»i 116
Parti, Devlet, Toplum 127
Sovyet Devrimi Sosyalizmin Demokrasisiz Kurulamayacağını Kanıtlamıştır 130
Roza Lüxemburg'un Kehaneti 132
Örgütlenme Biçiminin Önemi: Kapitalist Devlet 137
Leninist Parti ve Sosyalist Demokrasi 144
Yanılmaz Doktrin ve Bilim 163
Türkiye Sosyalizmi 170
Gerçekçilik 172
Tam Bağımsızlık 175
Ulusal Savunma 177
Emperyalist Devletlerle, Büyük Devletlerle Bütünleşme, Askeri İttifak Yok ... 178

Tam Bağımsız Dış Politika 180
Emekçilerin Söz ve Karar Sahibi Olması 181
Yeni Bir Hümanizma 183
İnsan İçin Kök İnsandır 184
Dünyayı Değiştirmek 185
Özgürlüğün Yurdu 186
Gerçek Hümanizma 187
Toplumun Öznel Varlığı 189
Miras Sorunu 191
Çağrı 192
Kaynakça 193

B.D.S.
Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm Yayınları [1]
Yerebatan Cad. Salkımsöğüt Sok. No. 6 Cağaloğlu/İST.
1. Basım Ağustos 1987

Dizgi: Öz Dizgi Matbaası
Kapak: Renk Ajans
Kapak Baskı: Ayhan Matbaacılık
İç Baskı: Gümüş Basımevi

BDS
YAYINLARI

1982 Anayasası'nın, en geri anayasa olmasına rağmen yine de sosyalizme kapalı olmadığını ileri süren Mehmet Ali Aybar, sosyalist parti tartışmalarını başlattı.

Sosyalist Parti kuruluş çalışmalarını eski TİP'li ve SDP'li arkadaşlarıyla yürüten Aybar, "Tüm sosyalistler bir çatı altında toplanmalıdır. Bu olmazsa, anlamlı bir çoğunluk biraraya gelmelidir. Biraraya gelen sosyalistler, parti programı konusunda görüşlerini özgürce, hiçbir kısıtlamaya uğramadan açıklamalı ve tartışmalıdırlar. Bu tartışmalar bilimsel yöntemle olmalıdır. Herkes gibi, kuşkusuz, biz de görüşlerimizi açıklayacak ve sonuna dek savunacağız, tartışacağız. Bu tartışmalar sonunda görüşler uzlaştırılabilirse, uzlaşanlar arasında parti kurulur. Uzlaşma sağlanamazsa, durum değerlendirmesi yapar, gerekli görürsek kendi partimizi kurarız" diyerek tüm Sosyalistlere parti kuruluşu için açık çağrı yapmıştı.

Çeşitli toplantılar ve ikili görüşmelerle yürütülen çalışmalar yaklaşık bir yıldır sürmektedir.

Yayınevimiz, 'Nasıl bir sosyalist parti?' sorununun kamuoyunda açıkça tartışılması amacıyla, bu konuda çağrı sahibi olan Mehmet Ali Aybar'ın görüşlerini yayınlıyor.

Konuya yakınlık duyan sosyalistlerin ilgisini çekeceğini umuyoruz.

1000 TL (KDV dahil)